

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

ХІІ^{то} Обикновено Народно Събрание

(първа извънредна сесия).

XXX заседание, петъкъ, 7 юний 1902 г.

(Отворено въ 3 ч. слѣдъ пладнѣ подъ прѣдседателството на подпрѣдседателя г. А. Франгя.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Засѣданието се отваря.

Г-нъ секретарьтъ ще прочете списъка на г. г. прѣдставителитѣ.

Секретарь И. Еневъ: (Прочита списъка. Отсѣтствувать г. г. прѣдставителитѣ: М. Абаджиевъ, Н. Абаджиевъ, И. Арнаудовъ, А. Арсениевъ, С. Арсениевъ, М. Георгиевъ, В. Димчевъ, Д. Драгиевъ, Д. Дяковъ, Н. Лефтеровъ, К. Малевъ, Х. Мановъ, Д. Манчовъ, Х. Бей Мустафа Бейовъ, Г. Пеневъ, С. Пиралковъ, В. Поповъ, В. Статковъ, М. Стояновъ, М. Такевъ, П. Тодоровъ, Х. Тоневъ, И. Тянковски, Н. Христовъ, Д. Цанковъ и П. Чаушовъ.)

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Отъ 178 души народни прѣдставители отсѣтствувать 26; има на лице законно число народни прѣдставители засѣданието да продължава.

Постѣпили сѣ двѣ прѣдложения. Първото е отъ Казанлъшкия народенъ прѣдставитель г. Слави Славовъ за несѣчене орѣховитѣ дървета, и второто отъ Шуменския народенъ прѣдставитель г. Мустафа Доспатски за видоизмѣнение, допълнение и отмѣнение на чл. чл. 192, 193, 194 и 207 отъ закона за народното просвѣщение. Съгласно правилника, съ тия прѣдложения ще се постѣпи по надлежния редъ.

Съобщавамъ на Народното Събрание, че прѣдседателството е разрѣшило отпуски: на народния прѣдставитель г. М. Павловъ 4 дена, на народния прѣдставитель г. М. Такевъ 5 дена, на народния прѣдставитель г. К. Малевъ 5 дена, на народния прѣдставитель г. Д. Драгиевъ 4 дена, на народния прѣдставитель г. М. Георгиевъ 3 дена, на народния прѣдставитель г. Н. Лефтеровъ 6 дена.

Пристѣпиме къмъ дневния редъ.

Има думата г. Министърътъ на Правосѣдието.

Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Г-да народни прѣдставители! Вземахъ думата да кажа нѣколко нѣща по Цариградския изборъ. Прѣмо по избора нѣма да разисквамъ, специално по всички пунктове на контестацията. Вземахъ думата, защото може би съ онова, което ще кажа, да се поскратятъ дебатитѣ по тоя изборъ. Още на първо мѣсто ще кажа, че ще гласувамъ за утвърдението на тоя изборъ, защото, мисля, че правилно е произведенъ и направенитѣ контестации не могатъ да бѣдатъ сериозно подкрѣпени. Мене ме интересува въпросътъ за оплакването, което се отнася до избирателнитѣ списъци. Искамъ да направя нѣколко забѣлѣжки, за да се разбере тукъ, че по силата на закона това оплакване не може нито да се вземе въ внимание, нито има право даже анкета да праща Народното Събрание да провѣрѣва това нѣщо. Прави се слѣдующата контестация, че сѣ фалшифицирани избирателнитѣ списъци. Фалшификацията на тѣзи избирателни списъци двойко, както знаете, може да стане: тѣй наречената интелектуална фалшификация и материална. Първото фалшифициране се състои, както знаете, когато невѣрни нѣща общинскиятъ кметъ прѣдставлява въ списъцитѣ за вѣрни, каквито сѣ, напр., малолѣтнитѣ да ги запише за пълнолѣтни, неимѣющи право да гласоподаватъ, или лишениитѣ отъ политически права лица да ги запише като имѣющи право да гласоподаватъ. Тази е интелектуалната фалшификация. А материалната е, когато, като се съставятъ избирателнитѣ списъци окончателно, изтърка нѣкого и, вмѣсто него, впише другъ. Сега, оплакването, както виждаме по контестацията, е, че кме-

товетъ отъ Царибродската околия сж извършили интелектуална фалшификация, т. е. сж записали лица, неимѣющи право да гласоподаватъ, като имѣющи това право. Може ли сега Народното Събрание да прати анкета да провѣри това нѣщо? Не, г-да! Това би било незаконно, и ето защо. Съставянето на списъцитѣ има си една точно опрѣдѣлена процедура отъ закона, и, като се изпълнятъ всичкитѣ формалности на тази процедура и като влизатъ, тъй да се рече, въ законна сила тѣзи избирателни списъци, тѣ ставатъ задължителни за цѣлъ свѣтъ, и за Народно Събрание, и за избиратели, и за учрѣжденията, които ще произведатъ избори по тия списъци. Законътъ е изриченъ въ това отношение. Ако има недостатъци и тия недостатѣци сж промѣкнати чрѣзъ прѣстѣпни дѣяния, прѣстѣпнитѣ дѣяния се репримиратъ чрѣзъ надлежнитѣ сѣдебни власти, а недостатѣцитѣ въ избирателнитѣ списъци се поправятъ на идущия редъ, когато дойде. Но докато не се открие и накаже прѣстѣпнието, каквито избори и да станатъ по тия избирателни списъци, гласоподавателитѣ по тѣхъ окончателно и правилно сж гласоподавали. Това е значението на списъцитѣ. Тѣ влизатъ въ законна сила, тъй да се каже. Ако до юний нѣма никакви контестації противъ тѣхъ, има легална презумция, докато не се поправятъ по установения редъ тѣзи списъци, необорима е презумцията, че трѣбва лицата по тѣхъ да гласоподаватъ, и нѣма никой, който да може да ги лиши. Тази е мисълта на оново постановление на закона, дѣто се казва, че каквито и да сж оплакванията на избирателитѣ срѣщу списъцитѣ, избирателнитѣ бюра нѣматъ право да взематъ въ внимание тия оплаквания, а трѣбва да приематъ, че гласоподавателитѣ сж имали законно право да гласоподаватъ. Може въ единъ списъкъ да е промѣкнато лице, лишено отъ политически права, лишено отъ правото да гласоподава, но съ това изборъ не може да се опорочи, ако е гласоподавало такова лице. Защото, прѣдстаѣйте си, че ние правимъ една анкетна комисія и покрай издирванията, които ще прави, ако направи издирване и за правилното съставяне на списъцитѣ, какво ще излѣзе? Ще излѣзе, че ние правимъ чисто и просто ревизия на списъцитѣ. Защото анкетата по тази контестация какво ще отиде да ревизира? Лицата, които сж записани, имали ли сж право да бждатъ избиратели, когато сж записани и пр., и ще кажатъ, че тѣ нѣмаха право да гласоподаватъ, тѣхнитѣ гласове, дадени въ урнитѣ за избранитѣ лица, не сж правилно дадени, значи правимъ ревизия на списъцитѣ, а пъкъ законътъ казва докога може да се прави ревизия на списъцитѣ. Докато законътъ е такъвъ, г-да, той е задължителенъ и за Народното Събрание. Законътъ може да го измѣни Народното Събрание по установения редъ, а не по единъ побоченъ начинъ чрѣзъ анкетиране на единъ изборъ. Въ такъвъ случай ние ще нарушимъ закона. Ще излѣзе, че Народното Събрание при анкетиране на единъ изборъ може да поправа списъцитѣ, може

да измѣнява значението на тия списъци, каквото значение иматъ по силата на закона. Заради това, г-да прѣдставители, само актъ може да се вземе отъ тази денонсация, направена противъ дѣйствиата на кметоветѣ, само актъ, казвамъ, може да се вземе, за да се направи надлежното изслѣждане и за извършенитѣ прѣстѣпления да се накаже онзи, който ги е извършилъ, а списъцитѣ да се поправятъ, ако има грѣшки въ тѣхъ, когато ще дойде редовното врѣме за поправяне на тия списъци. Заради това, казвамъ, тия списъци, като сж задължителни за насъ, като на законно основание сж гласоподавали избирателитѣ, макаръ и малолѣтни ако щете, не можете да пратите анкета по той пунктъ.

По другитѣ пунктове азъ не се интересувамъ, защото, както и другъ пътъ сме заявявали отъ министерската маса, прѣмо по изборитѣ, да се утвърждаватъ или не, не вземаме ние участие, но тукъ бѣше въпросъ да се тълкува значението на законнитѣ разпореждания по отношение съставянето на списъцитѣ, и за това само вземахъ думата.

Но не желая да пропусна една друга забѣлѣжка, която трѣбва да отправя къмъ г. Поповския народенъ прѣдставителъ. Той ни каза слѣдующето: че нѣмало интересъ, казва, кой да поправа списъцитѣ, да направи такава интелектуална фалшификация, каквато казахъ тукъ, че се оплакватъ тукъ контестаторитѣ, че е направена; защото списъцитѣ били направени прѣзъ априлий и юний мѣсець миналата година и тѣ не можеха, казва той, да прѣдвидятъ, че ще станатъ избори на 17 февруарий слѣдующата година или настоящата, за кметства въ Царибродската околия, та да иматъ интересъ да поправятъ тия списъци. Г-нъ Поповскиятъ народенъ прѣдставителъ въ прѣсната си любовъ да послужи на приятелитѣ си отъ народната партия се е заблудилъ малко, като е забравилъ събитията, които сж ставали тукъ. Нищо друго не е, г-да, това е очевидно. (Д. Колевъ: Азъ не съмъ народнякъ, г-нъ министре! Сега като влѣзохъ между цанковиститѣ съмъ цанковистъ, значи!) Може. За мене бѣше очевидно вчера, че искахте да услужите на прѣсното си увлѣчение къмъ тѣзи господа. (Д. Колевъ: Не е вѣрно!) Вие протестирайте, за мене това е безразлично, това ми убѣждение нѣма да го измѣните. Това не ме интересува. Та ще ви кажа, че сте забравили малко историята и грѣшка е отъ Ваша страна, че сте я забравили, щомъ сте политиканъ. Ето коя е грѣшката. Г-нъ Емануилъ Начевъ имаше голѣмъ интересъ миналата година да се поправятъ избирателнитѣ списъци чрѣзъ кметоветѣ, ако допуснемъ, че това е вѣрно. Ето защо. Миналата година, г-да, бѣше избранъ отъ Царибродската околия покойния Дико Йовевъ, водителътъ на покойната реформаторска партия. (Смѣхъ.) Нему сѣдбата бѣше рѣшена — миналата година той бѣше касиранъ още въ началото на сесията — и допълнителенъ изборъ се прѣдвиждаше обязательно прѣзъ 1901 г. въ Царибродската околия и той стана на 7 октомврий миналата година. Покой-

ниятъ Дико Йовевъ бѣше касиранъ тъкмо тогава, когато се поправяха списъцитѣ. И г. Емануилъ Начевъ — пакъ по прѣдположение говоря — имаше всичкия интересъ така да нагласи списъцитѣ, защото тогава бѣше кандидатъ г. Теодоровъ. (Д. Колевъ: Кога се касира Царибродскиятъ изборъ?) Царибродскиятъ изборъ се касира прѣзъ мѣсецъ мартъ. Затова казвамъ, че г. Емануилъ Начевъ имаше голѣмъ интересъ да нагласи списъцитѣ, да е сигуренъ въ тая околия. (Ю. Теодоровъ: Да, ама той бѣше тогава депутатъ!) Бѣше тогава депутатъ отъ Бръзничката околия, но отъ Царибродската околия бѣше касиранъ. (Н. Гимиджийски: Той смѣташе допълнителнитѣ избори.) Именно допълнителнитѣ избори. Тѣй щото, съ тази забѣлжка свършвамъ, за да ректифицирамъ малко опова, което г. Поповскиятъ народенъ прѣдставитель искаше тукъ да ви подхвърли, че царибродскитѣ кметове не сѣ имали интересъ миналата година да поправятъ списъцитѣ. Тѣ имаха голѣмъ интересъ, ако искаха да ги поправятъ, и може би сѣ ги и поправили. Заклучвамъ съ тази бѣлжка и заявявамъ, че ще гласувамъ за утвърдението на този изборъ.

Прѣседателствующъ А. Франгя: По разискванията на Царибродския изборъ има записанъ още г. Д. Петковъ.

Д. Петковъ: Г-да прѣдставители! Взехъ вчера думата, когато г. Теню Начевъ говорѣше, защото ми направи впечатление тонитѣ, съ който говорѣше спрѣмо една партия, която е толкова приятелка на мене, колкото е приятелка и на него, и даваше да се разбере, че въ този изборъ като че му се иска, както и отъ говоренето на нѣкои други приятели забѣлжихъ, да се тури една партизанска подкладка. Така изглеждаше. Думитѣ, които г. Воденчаровъ и г. Шоповъ казаха, пакъ тѣй сѣщо биеха малко повече къмъ партизанско стремление, отколкото да се дири истината по тѣзи избори. Народното Събрание, когато провѣрява избори, най-напрѣдъ основата, върху която се ръководи, е избирателниятъ протоколъ и подиръ това оплакванията, които се даватъ до Народното Събрание. Вие чухте вчера оплакването, което се прочете тукъ отъ г. докладчика — то бѣше съ общи фрази. И много хубаво направи днесъ г. Министерътъ на Правосъдието, че направи една бѣлжка по отношение на тия избори, защото ние можехме да се впуснемъ да направимъ друга погрѣшка, да правимъ провѣрка на списъцитѣ и да дадемъ поводъ въ бъдѣще на българскитѣ избиратели, като не имъ останатъ други срѣдства да се оплакватъ когато изгубятъ избора, да употребяватъ и това, че списъцитѣ сѣ злѣ съставени, и ще трѣбва да тръгнете по цѣла България да провѣрявате списъцитѣ, че били злѣ съставени. Щомъ Народното Събрание си вземе такава роля за ревизиране на изборнитѣ списъци, бѣдѣте увѣрени, че всички ще тръгнатъ да се оплакватъ на Народното Събрание, вмѣсто да оти-

датъ на надлежното мѣсто. Видѣхте отъ това, което изложи вчера докладчикътъ, че въ това оплакване въ общи фрази се съдържа, че списъцитѣ били нередовно съставени. Менѣ ми се струва, че това оплакване е не сериозно, то е, ако щете, повече партизанско, защото азъ познавамъ много добри тия избиратели отъ Царибродската околия и особено отъ Годечката секция — тѣ сѣ толкова ярки партизани и знаятъ толкова своитѣ права, че ако имаше подобно нѣщо, тѣ щѣха да обсилятъ съ заявления надлежнитѣ учрѣждения, защото тѣ знаятъ кѣдѣ да се оплакватъ най-напрѣдъ за поправянето на списъцитѣ.

Второто сериозно оплакване, което се изтъкна тамъ, е подкупътъ. Вие ще си припомните, че и миналата година въ допълнителнитѣ избори, пакъ дѣто бѣше избранъ г. Теодоръ Теодоровъ, и тамъ имаше тѣй сѣщо едно такова оплакване, така сѣщо се разказваше въ много подробности даже, че въ еди-кое си село се раздавало спиртъ, вино, конякъ въ пишета, въ други села се раздавали пари и пр. и вие знаете добръ, че Народното Събрание не погледна сериозно на това оплакване, а, наопаки, утвърди избора. Сега въ това оплакване не се указва нито на единъ случай направо, че еди-кога и еди-кѣдѣ сѣ дадени подкупи. Това оплакване се дава само отъ Годечката секция; казано е, че сѣ прѣскани пари, а кѣдѣ и кому, не е казано. На такова оплакване, слѣдователно, като не се указва ни на единъ конкретенъ случай, менѣ ми се струва, че Народното Събрание не трѣбва да обръща внимание. Завчера болшинството прие да се прати анкета въ Горна-Орѣховица, по поводъ заявлението на г. Бурмова, противъ избора на г. Бурова, но тамъ поне имате едно оправдание, че се указваше на извѣстни лица; вие оправдавахте това съ туй, че тамъ има показани конкретни случаи, указано е на отдѣлни личности и села и, слѣдователно, Народното Събрание трѣбваше да рѣши така, и рѣшихте. Тукъ, обаче, да се водите по заявлението дадено отъ избиратели и да вървите по сѣщата система, ще направите една погрѣшка, защото нѣма къмъ кого да се обърнете и кого да дириете. Всичкиятъ този протестъ отъ 900 души е подписанъ отъ една-двѣ рѣцѣ само. Единъ подписалъ 100 души избиратели и пише, че ги подписва за неграмотностъ, а съ такива протести може да обсилятъ всѣкога Народното Събрание, но ние не трѣбва да обръщаме внимание на такова нѣщо. Слѣдователно, и въпросъ за подкупи тукъ не може да става, защото нѣма случаи указани кѣдѣ да отидете и кого да дириете. Кого ще отидете да дириете, ако назначите анкета? Тамъ въ Горна-Орѣховица покрайней-мѣрѣ имаше указано на извѣстни случаи и лица, а тукъ нѣма нищо. Така щото, споредъ мене, заявлението, което е дадено, е едно заявление побудено отъносѣтъ отъ извѣстни партизани, които сѣ прѣтърпѣли фиаско въ избора. Това се вижда ясно отъ самия протоколъ.

Г-нъ Воденчаровъ вчера казваше, че има едно много важно нѣщо: какъ така, казва, прѣкративно

било гласоподаването и, слѣдователно, не сж дали възможност на известни избиратели да гласоподаватъ? Това не е истина, г-да прѣдставители! Въ протокола, който стои прѣдъ мене, казва се изрично: (Чете.) „Избирателитѣ отъ общинитѣ гласоподаваха по азбученъ редъ, който редъ биде измѣняванъ прѣзъ цѣлия день нѣколко пжти и то затова, защото избирателитѣ по общини не бѣха дошли всички, а на части, и за да не се губи врѣме, бюрото допусна да гласоподаватъ всичкитѣ избиратели, както дохождаха. По този начинъ абсолютно всички явивши се избиратели гласоподаваха и даже отъ 5½ до 6 часътъ вечеръта бюрото бѣ свободно да чака още избиратели, каквито вече не се явиха“. Значи, прѣкрятване на гласоподаването не е имало. Имало е случаи, дѣто е ставало прѣкрятване на гласоподаването, когато сж ставали нѣкои смущения; бюрото се оттегля, или спира гласоподаването единъ, два или три часа и прави бѣлѣжка за това нѣщо въ протокола. Тия нѣща могли биха да се взематъ въ внимание, защото може да се прѣдполага, че въ разстояние на три или четири часа, ако се е прѣкъсвало гласоподаването, въ туй врѣме могли сж да гласоподаватъ толкова и толкова избиратели и могли сж да измѣнятъ резултата на избора; но тукъ нѣмаме подобно нѣщо; тукъ избирателитѣ сж идвали въ малко количество: дошли сж отъ едно село 5—6 души, гласоподавали, други нѣма отъ това село, дошли сж отъ друго село нѣколко, и тѣхъ допуснали да гласоподаватъ, и по такъвъ начинъ бюрото е допуснало на повече избиратели да гласоподаватъ. Така щото, прѣкрятване на гласоподаването нѣма. И свършено не бѣше основателно, така патетически да се бие на този пунктъ и да се иска анкета, защото прѣкъсването на избора било измѣнило резултата на избора. Такова нѣщо нѣма.

Независимо отъ туй, въ тази секция, единствената, отдѣто има протести, Годечката секция, има 2.700 избиратели записани въ избирателнитѣ списъци, отъ които сж гласоподавали 1.606 избиратели, значи, повече отъ половината. Нѣщо повече има. Правителствени кандидати, които сж отпослѣ дали протестъ, сж получили тамъ най-много гласове, именно 902 гласа, когато тѣзи, които сж избрани, сж получили повече гласове отъ другитѣ секции, а отъ тази секция сж получили 370 гласа най-много. Значи, кандидатитѣ на правителството сж имали най-голѣмо болшинство въ тази секция. Никакво произшествие не е имало; протоколътъ е билъ най-напрѣдъ подписанъ редовно отъ всички присѣтствующи тамъ и отъ кандидатитѣ, така сжщо и отъ кандидатитѣ на пропадналата правителствена листа и отъ нѣкои отъ застъпникитѣ — отъ Ивана Димитровъ; този сжщиятъ застъпникъ е подписалъ и прѣброителнитѣ листове съ едно мастило, което личи, съ което е правенъ и протоколътъ, но, види се, послѣ, когато сж получили известие, че въ другитѣ секции правителствени кандидати сж пропаднали, тогава, или на другия день, той зачерква името си и казва, че ще остане на особено мнѣние, което

ще каже послѣ. Обаче, това особено мнѣние го нѣма въ дѣлото. Тукъ личи, че той първи е подписалъ протокола. И като погледне човѣкъ дѣлото, като разгледа тия работи, ще види много ясно, че основата на тази контестація, дадена въ Народното Събрание, е дадена отъ чисто партизански съображения. Не че има прѣстѣпления по избора, но пропадналъ единъ кандидатъ иде сега и казва: дай, да се обърнемъ къмъ Народното Събрание, болшинството е наше, може би да сполучимъ. Менѣ ми се чини, че г. Министерътъ на Правосъдието много справедливо забѣлѣжи, че този изборъ трѣбва да се утвърди и да се не прави никаква анкета, защото ще стане много прѣкалено, ако и по такъвъ единъ изборъ отидемъ да пратимъ анкета и да дадемъ поводъ на всевъзможни тълкувания, както много справедливо забѣлѣжи вчера г. Таслаковъ, ще дадемъ поводъ на хората да казватъ, че вие наистина гледате по който да е начинъ да избутате г. Теодорова изъ вратата оттукъ. Когато сжществуватъ данни, че изборътъ е редовенъ, че не сж станали никакви нередовности и че оплакванията сж били разрѣшени веднага отъ бюрото, не трѣбва да се обръща внимание на такава една контестація.

Г-нъ Воденчаровъ обръна внимание още на друго едно нѣщо: нѣкакви заявления, казва, липсвали, книжа и документи сж липсали въ избора, скрити били отъ прѣдседателя на бюрото, или какъ искаше да каже, не знаа; какъ може Народното Събрание, казва, когато липсватъ документи, да искаме утвърдяването на такъвъ изборъ? Е, г-да, отъ самия прѣдседателъ на това бюро сжществуватъ тукъ една бѣлѣжка и той много ясно казва кои заявления сж пропаднали. (Чете.) „На 14 и 15 февруарий 1902 г. получилихъ три заявления отъ кандидатитѣ за народни прѣдставители: 1) Теодоръ Теодоровъ, 2) Емануилъ Начевъ и 3) Д. А. Чуковезерски и М. Каралѣвъ, съ които искахъ да повикамъ войска за въ деня на избора, която да запази реда и правилността на избора, както и да обезпечи избирателната свобода на избирателитѣ въ IV-та секция“, и той казва, че направилъ това нѣщо. Тѣзи заявления, казва, въ врѣме на избора сж липсали отъ прѣдъ него, но той опрѣдѣля за какво сж били тѣзи заявления. Тѣ сж били за искане на войска, и войска е била пратена и пазила е реда. Какво има тукъ Народното Събрание да се спира и да мисли, че нѣкакви особени документи пропаднали, които да ни дадатъ поводъ да изпращаме анкета? Тѣ нѣматъ никакво значение. Или пъкъ, както вие искате, да се касира изборътъ. За да се касира изборътъ трѣбва поне да се покаже въ протокола. Защото, за да може да се касира единъ изборъ, поне както е ставало досега, не може да се основаваме само на заявленията на избирателитѣ, а трѣбва да има въ протокола отбѣлѣзано твърдѣ сериозни смущения да сж станали, които да ни дадатъ поводъ. А пъкъ на заявленията сме обръщали внимание ако има указани конкретни случаи за да стане провѣрка. Но тукъ и таква нѣщо нѣма.

Така щото, азъ мисля, за да се не отвлечаме и губимъ много време по този изборъ, мисля, че болшинството ще направи много по-добъръ да се не съгласява съ мнѣнието на г. Воденчарова и Шопова, които сж били членове въ комисията, пъкъ, не знамъ какъ, не сж присѣствували въ комисията, ами тукъ искатъ да кажатъ мнѣнието си и искатъ касирането на избора! Азъ мисля, че най-хубаво е да утвърдимъ избора.

А. Урумовъ: Само нѣколко думи ще кажа. Азъ даже мислѣхъ да се откажа, мислѣхъ да не говоря по избора въ Царибродъ, отдѣто сж избрани г. г. Емануилъ Начевъ и Теодоръ Теодоровъ; но казанитъ възгледи на г. Министра на Правосъдието, а така сжщо и изказаното мнѣние по този изборъ отъ г. Петкова, ме накараха да взема думата и да кажа моето мнѣние, да видимъ дали дѣйствително мнѣнието на г. Министра на Правосъдието е право и, главно, дали обвинителнитъ пунктове въ констатацията, споредъ нееднократно изказаното мнѣние на г. г. народницитъ по разнитъ избори, не сж безъ значение. Съ това азъ не искамъ да кажа ни най-малко, че съмъ на мнѣние да се направи анкета; напротивъ, бързамъ да притурия, че съмъ противъ анкетата и касирането, а искамъ утвърдението на избора. Обаче, друга е причината за да искамъ утвърдението на избора. Ако вземахъ думата и ако кажа, че дѣйствително право е мнѣнието на г. Шопова, както е и онова на г. Воденчарова, които искатъ анкета, то е затуй, защото се основавамъ на възгледитъ и на мнѣнията, изказани нееднократно и не по единъ изборъ отъ г. г. народницитъ. Вие четете в. „Миръ“ и другитъ вѣстници, посочвамъ даже и „Прѣпорецъ“, и виждате, че постоянно, като типъ на опороченъ изборъ, се посочва Хасковскитъ изборъ и казватъ: такива насилия, такива безобразия — да се изразя съ езика на г. Теодорова — сж вършени тамъ, и ги прокараха за редовни — утвърдиха ги, а, при избора съ съвсѣмъ нищожни нарушения, почти съ никакви нарушения, създадени нарочно отъ болшинството, искатъ да касиратъ избори, въ които печелятъ опозиционери. Тѣй се говори въ вѣстницитъ, сжщия языкъ държатъ, тѣй излагатъ безпристрастното си мнѣние и устно прѣдставителитъ отъ народната партия отъ нѣколко дена. Вчера по настоящия изборъ и прѣди нѣколко дена по други избори говориха, че болшинството мѣрило съ различни аршини — щомъ сж избрани правителствени кандидати, ние сме мигали прѣдъ извѣстни обвинителни пунктове и извѣстни констатации, прѣкарвали сме ги мълкомъ, а когато сме дохождали до нѣкой изборъ, въ който сж избрани опозиционни прѣдставители, надували сме нарочно нѣкои обвинения, давали сме имъ значение, които не заслужаватъ такова, само съ цѣлъ да касираме неприятитъ намъ личности и, както казва г. Петковъ, затуй, защото сме се бояли отъ тѣхъ. Азъ отхвърлямъ това обвинение; казахъ, че други сж причи-

нитъ, които заставиха нашитъ приятели да искатъ анкета. За да видите, че сж прави, обръщамъ вниманието на г. г. прѣдставителитъ да видятъ въ какво се състоеше въ дѣйствителностъ констатацията по единъ изборъ, който тѣ считаха най-опороченъ, и въ какво се състои тя по тоя изборъ, който сега разискваме, нека теглятъ паралелъ и се произнесатъ, дали народницитъ бѣха прави, когато поддържаха по оня изборъ, който считаха най-опороченъ, да се прати анкета, и дали не сж нравствено задължени днесъ, ако иматъ понятие отъ честъ и кавалеризъмъ, да искатъ да стане анкета по настоящия изборъ — вие се сѣщате, че азъ искамъ да се направи сравнение съ Хасковския изборъ. По Хасковския изборъ, ще помните добъръ, понеже направи шумъ, имаше 4 обвинителни пунктове и за да видятъ дали сж правилни обвиненията, които се хвърляха противъ насъ. . . (Д. Петковъ: Ние не говоримъ за Хасковския изборъ!) Ние говоримъ сега за честъ. (П. Каравеловъ: Вземѣте г. Теодорова, излѣзте внѣ и двоичка се разправѣте!) Г-нъ Каравеловъ! Защо не го казахте туй, когато тѣ говорѣха? Азъ ще направя едно отклонение, толкова повече че обвинението се състои въ това, давани ли сж подкупи или не. (Д. Петковъ: Щомъ желае бюрото да Ви позволи да говорите, говорѣте! Ще се върнемъ на Хасковския изборъ!) Помните, че въ Хасковския изборъ имаше 4 обвинения. (Н. Поповъ: Изчерпанъ е въпросътъ за Хасковския изборъ!) Нека е изчерпанъ. (К. Мирски: Губи се време.) Азъ искамъ да направя единъ паралелъ. Единиятъ обвинителенъ пунктъ въ констатацията по Хасковския изборъ бѣше, че поканата за свикване събрание е била отлитографирана въ околийското управление, и помните г. Теодоровъ какво казваше: г-да, тукъ полицията е правила събрания за да избере Урумова и, ако Урумовъ има понятие за честъ и достойнство, той самъ ще отиде да иска анкета. И за какво? Да се отиде да се провѣри, дали единъ листъ, една покана е отлитографирана въ околийското управление. Послѣ, имаше и другъ пунктъ, че въ Татаръ-къой нѣкои наши приятели сгрѣли противницитъ и имъ казали: дайте вашитъ бюлетини, нѣ ви за правителствени кандидати Урумовъ. Даже доущаха, че и стражари сж правили това. Имаше два рапорта отъ поручика, изпратенъ да констатира това, и въ тѣхъ се казваше, че това е безобразна лъжа, че всички хора сж присѣствували и гласоподавали и, второ, се казваше, че хората, за които ужъ се казваше, че имъ били смѣнени бюлетинитъ, сж гласоподавали за онѣзи, за които сж щѣли. Туй констатира самиятъ поручикъ. А между това, макаръ и да имаше туй начало на писмено доказателство въ противностъ на онова, което се твърдѣше отъ констатацията, г. Теодоровъ и г. Бобчевъ и всички лидери отъ народната партия излѣзоха и три дена говориха и искаха да докажатъ, че тукъ е билъ опороченъ изборътъ, и само на туй основание искаха анкета.

Е добръ, г-да, ако тия б'ха най-силнит' обвинителни пунктове по Хасковския изборъ, който наричатъ полицейски и който посочваха като типъ на най-безобразни избори, както въ в'стниците, така и въ р'чичит' имъ, нека да видимъ сега тукъ, въ т'зи контестації, какво се пише, какво се констестира и да видимъ, ако б'ха прави тия хора, които искаха пров'рката на нарушенията по тоя изборъ, като им'ющи значение за правилността на избора, дали т' не сж нравствено длъжни и тукъ, при Царибродския изборъ, ако фактит', които се констестиратъ въ контестацията, сж отъ по-гол'мо значение, да искатъ анкета.

Какво се казва въ контестацията по Царибродския изборъ? На първо м'сто се казва, че били фалшифицирани списъцит'. Г-да народни пр'дставители! Нед'йте мисли, че това е голословно твърд'ние, или че е обстоятелство съ твърд' малко значение, каквото е мн'нието на г. Министра на Правосъдието. (Министъръ Д-ръ А. Радевъ: Не малко а гол'мо!) Ние, когато се произнасяме по този пунктъ отъ контестацията, не тр'бва да гледаме отъ тая гледна точка, на която се постави г. Министърътъ на Правосъдието. Той казва, че не сме ние учр'ждението, което тр'бва да гледа доколко сж правилни списъцит'; има избирателенъ законъ, който казва по какъвъ начинъ се съставятъ списъцит', и ако има пропуснато н'що, ако има фалшификация, он'зи, които сж заинтересовани, да се отнесатъ до прокурора и да търсятъ фалшификатора, и когато му дойде вр'ме да се изм'ни избирателниятъ списъкъ, нека дадатъ заявление да се поправи, но т' н'матъ право да гласоподаватъ, щомъ не сж записани въ избирателнит' списъци. Никой н'ма да спори върху туй и, ми се струва, ако се обърне внимание на контестацията, ще се заб'л'жи, че контестаторит' не искатъ да се поправятъ списъцит' и да гласоподаватъ, а казватъ, че тр'бва вс'ки единъ избирателъ да отиде да гласоподава свободно и, ако по какъвто и да е начинъ му се отнеме туй право, да изрази своята воля било съ физическо насилие, или съ морално влияние, — такъвъ единъ изборъ не може да се счита за правиленъ и избранит' по такъвъ начинъ народни пр'дставители не могатъ да се считатъ пр'дставители на свободно изказана воля. Като е така, т' казватъ: намъ, избирателит', се отне правото на гласоподаване по единъ безчестенъ начинъ. Г-нъ Емануилъ Начевъ клати глава, защото разбира работата. (Е. Начевъ: Г-нъ Урумовъ! Ако позволите. Н'ма нито единъ избирателъ да се оплаква, че не е записанъ и че не е гласоподавалъ! Ето контестацията! Това е скроена лъжа!) Т' се оплакватъ, че имъ било отнето правото да гласоподаватъ, и ето какъ имъ било отнето това право. (Л. Дукновъ: Вие сте се произнесли, че ще признаете избора — защо говорите, че е опороченъ?) Азъ искамъ да пр'дстави огледалото на народницит', да се огледатъ вжтр' — Сега, ето какво казватъ контестаторит' въ своята контестація. Т' казватъ, че сл'дъ като общинското управление, съгласно избирателния законъ, е обявило имената на избирателит', и сл'дъ като т' сж вид'ли своит' пр'бкрасни именца да фигуриратъ въ списъцит', сж си отишли спокойно, като сж мислили, че въ даденъ случай, когато поискатъ да упражнятъ правото си, ще могатъ. А какво става? Въ единъ пр'бкрасенъ денъ, когато дохожда денътъ на избора, т' виждатъ, че т'хнит' именца липсватъ отъ списъка. Отиватъ да си искатъ избирателнит' карти, но тамъ имъ казватъ: за Бога, че вие не сте записани въ списъцит'! Т' протестиратъ: какъ не сме записани, казватъ, когато ние вид'хме имената си въ напечатанит' списъци? Защо не ни даватъ картит'? Г-нъ Начевъ знае много добръ по какъвъ начинъ е станало това, по какъвъ начинъ липсали имената имъ отъ избирателнит' списъци. Сега, азъ питамъ: ако наистина т' сж фигурирали по-напр'дъ въ списъцит', които сж били зал'пени и отъ които вс'ки български избирателъ пров'рива дали е записанъ или не, ако изличаването на имената е станало умишлено, за да имъ се отнеме правото отъ противникит' заинтересовани, за да не могатъ да гласоподаватъ, мислите ли, че тукъ н'ма употребено едно насилие, че тукъ н'ма едно пр'стѣпление, съ което се отнема правото на много души избиратели да не отидатъ да гласоподаватъ? И ако ние считаме единъ изборъ за опороченъ всл'дствие на туй, че една шайка е върнала отъ пътя 40—50 избиратели, като имъ е отнела правото да гласоподаватъ за когото искатъ, не мислите ли, че този изборъ още повече тр'бва да се счита за опороченъ, защото се вижда, че туй е пр'дварително скроенъ планъ, за да се отнеме отъ по-напр'дъ правото на избирателит' да упражнятъ своето право? Н'що повече. Ако има една шайка, най-посл' хората пакъ могатъ да отидатъ да гласоподаватъ, въпр'ки насилието на шайкит'; обаче, тукъ пр'стѣплението е още по-силно, понеже никакви морални качества на избирателит' не може да имъ помогнатъ да гласоподаватъ — право свещено, но отнето съ изключването отъ списъцит' по единъ пр'стѣпенъ начинъ. Ето защо, казвамъ, че, погледнато правилно на въпроса, ние не можемъ да не дадемъ значение на туй оплакване и, сл'дователно, ако ние считаме, че съ отнемането правото на избирателит' — (К. Мирски: Колцина?) колкото и да сж — да гласоподаватъ, се опорочва изборътъ, излиза, че този изборъ тр'бва да се счита опороченъ. Не казвамъ, че това е станало. Казватъ н'кои, че това е истина, и посочватъ на хората, които сж го направили. Азъ съмъ далечъ отъ мисълта да обвиня когото и да било, особено г. Начева, и азъ не подозирамъ, че той е способенъ да направи подобно н'що. (См'хъ.) Но тукъ се хвърля едно подозр'ние и се казва, че било отнето правото на повече отъ 200—300 души да упражнятъ своето право. Мислите ли, че ние не правимъ актъ на несправедливостъ, ако не пров'римъ, доколко това е в'рно? А ако това е в'рно, ако това се конста-

тира, мислите ли, че нѣма голѣмо значение? Азъ питамъ г. Теодорова да каже, дали е така или не, този човѣкъ, който най-много се застъпва за правата на българскитѣ граждани, този човѣкъ, който най-много говори, че трѣбва да пазимъ законитѣ. (Т. Теодоровъ: Ще чуете!) Ще чуемъ.

Вториятъ пунктъ, г-да, е, че имало подкупи. Сега да ви кажа, не подозирамъ, че г. Теодоровъ е способенъ да върши прѣстъпления; не казвамъ, че той е давалъ подкупи. Теодоровъ и подкупи — това сж двѣ противоположности. Но хората казватъ, че тукъ имало подкупи. Единствената причина да се остави туй обвинение безъ послѣдствие и да се каже, че нѣма значение и, слѣдователно, не трѣбва да се провѣрва, както въ комисията, така и тукъ, нѣкои отъ г. г. ораторитѣ казаха, че това трѣбва да направимъ затуй, защото не се указва на конкретни случаи. Г-да! Кой знае дали ще считате, че това не е конкретенъ случай, това, което се казва въ контестацията, но за мене по-конкретенъ случай отъ този нѣма — и наистина, какво се оплакватъ контестаторитѣ? Тѣ казватъ: на всички избиратели е давано подкупъ; тѣ не изключватъ абсолютно нито единъ избирателъ. (Смѣхъ отъ лѣвицата.) На васъ може да се види чудовищно и невъзможно, както щете. Важното е, обаче, че случаятъ на подкупъ е строго опрѣдѣленъ. И наистина, какво по-опрѣдѣлено отъ това, че отъ първия до послѣдния, които сж гласоподаватели за Теодорова, сж получили отъ 2 до 5 л. — всички абсолютно! Моля ви се, има ли нѣщо по опрѣдѣлено отъ това, че на всѣкого билъ даденъ подкупъ? Ако причината да искате конкретни случаи, за да правите провѣрка, е, защото иначе не може да се провѣри оплакването, менъ ми се струва, че такова едно обвинение най-лесно можете да провѣрите дали е вѣрно или не, защото можете да отидете, въ което село да бѣде, да хванете който и да е за ухото, да го питате и ще излѣзе да ви каже; още повече, че хората, които сж 400 души, казватъ: ние видѣхме, ние сме свидѣтели, викайте ни! (К. Мирски: Тѣ взели подкупъ, значи, тѣ сж прѣстъпници.)

Третото обвинение, г-да, е опояването. Азъ особено туй опояване подчъртавамъ, защото миналата година станаха много дебати по него и господата отъ крайната лѣвица се силно възмущаваха, и съ пълно право, като казваха, че нищо по-безобразно нѣма отъ това да карате избирателитѣ, които ужъ съзнателно отиватъ да проявятъ своята воля и да избератъ лицата, които ще ги прѣдставляватъ въ Народното Събрание, да закарате една пияна тѣлна, която не знае кѣдѣ отива, не знае какво носи и за кого гласоподава. Дѣйствително, въ това отношение съмъ съгласенъ съ мнѣнието на крайната лѣвица, изказано миналата година. Туй сѣщото обвинение и тази година се прави. Миналата година не се допусна да се провѣри този фактъ — не казвамъ, че и тази година трѣбва да се провѣри, — но, ако посочвамъ него, правя го затуй,

защото искамъ господата отъ народната партия да кажатъ, дали дѣйствително хора упоени могатъ да се считатъ, че сж изказали свободно своята воля, и дали продуктътъ на такава изказана воля може да се счита такъвъ. Да отиде да гласоподава човѣкъ пиянъ, затъпенъ, да не знае за кого пуца бюлетина, мислите ли, че избраникътъ, който дохожда тукъ, е плодъ на свободно изказаната воля на тия избиратели? Съвѣмъ не. Но казватъ, че не трѣбвало да се провѣри и не трѣбвало да се провѣри затуй, защото нѣмало конкретни случаи. Г-да! Азъ пакъ възставамъ противъ туй мнѣние. Конкретни случаи има — и тукъ, както при второто оплакване, не се прави изключение нито за едно село, дѣто да не сж занесли бомби спиртъ; въ контестацията е казано, че въ всичкитѣ села сж занесени бомби спиртъ и сж опили всички села. (Е. Начевъ: Кониятъ е казано!) Моля ви се, отъ туй по-конкретно какво искате? Колкото села има въ Царибродската избирателна околия, толкова бомби спиртъ сж изпратили и сж упоени избирателитѣ. (Е. Начевъ: Всички!) Всички абсолютно, не се прави нито едно изключение. Ако е така, може ли добросъвѣстно да се поддържа, че нѣмало конкретенъ случай? Може да се поддържа противното, ако ние не знаемъ селата на Царибродската околия, ако не знаемъ имената имъ, тогава да; тогава щѣхме да кажемъ: не знаемъ кои села, не знаемъ какъ се казватъ, не знаемъ кѣдѣ да отидемъ да провѣримъ. Но тукъ е много ясно. Слѣдователно, ако единствената причина за недопушането анкета по този пунктъ е, не заради туй, че нѣма значение, а защото не били указани конкретни случаи, азъ възставамъ противъ туй мнѣние, което не е вѣрно, защото ние виждате въ контестацията е казано, че въ всичкитѣ села абсолютно е занесена ракия и били опоявани избирателитѣ.

И така, г-да прѣдставители, ние виждате, че въ контестацията се указватъ обвинителни пунктове не безъ значение, и ние, строго погледнато, ако желаемъ да се произнесемъ по съвѣстъ и да видимъ дали този изборъ трѣбва да се анкетира или не, азъ ви казвамъ, че би трѣбвало непрѣмънно да вдигнемъ рѣка за анкета. Азъ казвамъ това обстоятелство особено отъ гледището, на което се поставятъ г. г. народняцитѣ, защото тѣ не само за такива прѣстъпни факти искаха анкета по нѣкои провѣрени избори, но искаха такава и тогава, когато съзираха дѣйствия, които се осмѣждатъ отъ морала, искаха, ако такива дѣйствия сж констатирани, да се направи анкета и да се касира изборътъ. Ако при подобни случаи сж искали анкета, колко повече трѣбва да я искатъ сега, когато се посочва на факти и дѣйствия не само осмѣдителни отъ морално гледище, но и по закона се прѣслѣдватъ като прѣстъпления. По моя изборъ и г. Беневъ, и г. Теодоровъ, и г. Маджаровъ излѣзоха и казваха: за честта на г. Урумова непрѣмънно трѣбва да се анкетира изборътъ му. Всички бѣха се събрали да запазятъ моята честъ и искаха анкета —

защо? — защото непрѣмѣнно считаха, че отъ морално гледище изборътъ билъ опороченъ. (Д-ръ К. Милановъ: Вие сами си положихте честта на карта! Вие сами искахте това!) Оставете това! Азъ гледамъ вие какво казвате. Вие казахте, понеже стражари му разпасали поканитѣ — дѣйствително, то не е нѣкакво прѣстѣпление прѣслѣдвано отъ законитѣ, то не е нѣщо, което опорочва избора, — по отъ морално гледище то се осѣжда и, като е така, ние искаме анкета, и за честта си г. Урумовъ самъ трѣбва да поиска да стане анкета. Вие знаете, че азъ поискахъ. Е, г-да, вие, които сте голѣмитѣ хранители на морала политически, ако щете и религиозенъ, на васъ именно отъ този моралъ се налага длъжността днесъ да излѣзете и да искате анкета. И азъ вѣрвамъ за доброто име и честта на г. Теодорова, че нѣма да излѣзе нѣкакъвъ подкупъ, защото не се съмнѣвамъ да е далъ подкупъ — той не е способенъ за такива работи; (Отъ дѣсницата: А а а!) азъ тѣй сѣщо вѣрвамъ, че ще излѣзе чистъ и г. Начевъ, защото не вѣрвамъ той да е способенъ да върши фалшификация. (Въ дѣсницата смѣхъ.) Но за мене въ всѣки случай това сѣ нѣща, които опорочаватъ избора.

Но азъ ни казахъ, г-да, че, макаръ безпристрастното разглеждане и оцѣнене на обвинителнитѣ пунктове да ни докарватъ до заключение, че трѣбва да искаме анкета, азъ ще бѣда противъ анкета, и ще ви кажа защо. Искамъ непрѣмѣнно да се утвърди г. Теодоровъ, защото г. Теодоровъ е избранъ отъ друга околия, за който изборъ азъ съмъ казалъ мнѣнието си въ анкетната комисиия — да се касира. Ако касираме и този изборъ, ако касираме и онзи изборъ, тогава той нѣма да остане между насъ, а безъ г. Теодорова какво ще правимъ? Азъ искамъ да бѣде той тукъ, защото той е билъ държавникъ и като такъвъ е направилъ ужасни грѣшки; като финансовъ министъръ той е забатачилъ държавата, той трѣбва да стои тукъ да черпи наука, защото по непастието пакъ може да дойде начало на управлението. Нека стои тукъ да черпи уроци отъ г. Сарафова; той имѣ случай да получи два урока и трѣбва да остане тукъ, за да получи още уроци, та за въ бѣдѣ, когато дойде на властъ, малко нѣщо по-умѣло да кара държавната машина. (Е. Начевъ: Защо го поддържакте тогава, г-нѣ Урумовъ?)

Втората причина, за да искамъ да остане г. Теодоровъ въ Камарата и да бѣде утвърденъ избора му, е за да докажемъ, че ние не се страхуваме отъ г. Теодорова; напротивъ, азъ искамъ да видя дѣйствително неговитѣ финансови познания, да го видя по бюджета какво ще да ни каже, да се простре по-далечъ, да отиде кждѣ 98, 1897, 1896 и 1895 г. и слѣдъ туй, като се простре дотамъ, като намѣри корена на злото, да ни каже подиръ туй и цѣра.

Вен. Поповъ: Сѣ таки безсѣмѣстно е твоето заключение!

Д. Петковъ: Излѣзе работата, че ни накарвашъ недобросѣмѣстно да вотираме!

Прѣседателствующъ А. Франгъ: Има думата г. Поповъ. (П. Поповъ: Отказвамъ се.) Слѣдва г. Димитъръ Христовъ. (Д. Христовъ: И азъ се отказвамъ.) Тогазъ, има думата г. Груевъ. (А. Груевъ: И азъ се отказвамъ.) Слѣдва г. Петковъ.

Д. Петковъ: Искамъ да кажа само двѣ думи на г. Урумова. Менѣ ми се струва, че това нѣма да бѣде похвално, ако вие признаете, че е имало голѣми прѣстѣпления, и да искате да правите милостъ на г. Теодорова, (А. Урумовъ: Да, милостъ, милостъ!) и да увеличате болшинството да прави прѣстѣпление. Азъ мисля, че и вие съзнавате, че нѣма подобни прѣстѣпления, ами просто намѣрихте случай да се поругайте двама. Излѣзте вънъ и се разправяйте.

А. Урумовъ: Оскѣрихъ ли съ нѣщо г. Теодорова? Азъ казахъ, че не го подозирамъ въ възможностъ да прави подкупи.

И. Савчевъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ ще кажа само нѣколко думи по тоя изборъ, защото и работата е такава, че не заслужа да се говори много, още повече защото съмъ увѣренъ, че ако се поддържа анкетиранието на този изборъ отъ болшинството, то това не се прави сериозно, но се прави само за егленджекъ, види се, защото сте уморени доста отъ вчерашната цифрена рѣчь на г. министра Сарафова, само да се намирате на работа. (Д. Христовъ: Може би и вие да сте се уморили.) Менѣ ми се струва, че ако се продължи разискването по този изборъ, ние ще влѣземъ въ онзи чикмазъ-сокакъ, дѣто ще се мотаемъ дълго врѣме и отдѣто ще можемъ да излѣземъ само отъ... (Не се чува.) на болшинството. А вѣрвамъ, че то ще се съгласи, че това е една неблагодарна работа; може да стане съблѣсване задушевно, работи, които никакъ не сѣ желателни. Отъ това, което се чете по този изборъ, азъ виждамъ, че не може и дума да става за анкетирание или за касиране тоя изборъ. Ето защо нито г. Воденчаровъ съ своята патетическа рѣчь и съ своитѣ отчаяни рѣкомахания можѣ да ви разколебае, нито пъкъ „свещената и неприкосновената особа“ на г. Теня Начовъ можѣ съ нѣщо да ви разколебае, при всѣчко че когато се яви на трибуната, бѣше облѣченъ въ нови дрехи! (Смѣхъ.)

Г-да! За констатацията нѣма да кажа нищо, защото да се говори по нея значи, да се блѣска на отворени врата. Сега, ако се изказахъ въ тази смисълъ, именно, че не може и дума става за анкетирание или касиране на избора, то нека не се помисли, че се прави това съ цѣлъ да се реабилитира тази страна, да се повдигне малко въ очитѣ на онѣзи, които жестоко се нахвърлиха върху насъ, като ни обвиниха, че сме се хванали рѣка за рѣка съ болшинството и още не знамъ какви работи.

(Д. Христовъ: Голѣмо прѣстѣпление ще направите!) Криво или право ли сме се изказали по тоя изборъ, въ всѣки случай, не тѣ ще бждатъ наши съдѣи — наши съдѣи ще бждатъ нашата съвѣсть, общественото мнѣние и нашитѣ избиратели. Ние всѣкога, когато говоримъ, не говоримъ, за да се харесваме на тѣзи или онѣзи. Защото, дѣйствително, не заниждамъ на участъта на онази мома, която има тази слабостъ, да се харесва на всички. Ето защо моля почитаемото прѣдседателство да бжде по-тактично, за да се незабърка работата и по тоя изборъ. Също чухме и г. Министра на Правосъдѣието, че се изказа по тоя изборъ; моля и г. Сарафова да изкаже и той своето мнѣние — така щото да се не протама работата и да си играемъ на орѣхи. Защото, иначе, нашитѣ разисквания по бюджета ще се проточатъ чакъ до Петровъ-денъ, на можемъ да свършимъ и съ св. Илия, и той да почука на вратата на Народното Събрание за бюджета. Това сж думитѣ, които искахъ азъ да кажа.

Министъръ М. Сарафовъ: На г. Савчева ще кажа, че азъ ще изкажа моето мнѣние по избора, когато ще се гласува.

П. Вжжаровъ: Ние тукъ въ всичкитѣ наши мисли, дѣйствия и рѣшения винаги рѣководяще начало трѣбва да имаме прокарания принципъ въ чл. 87 отъ конституцията, споредъ който всички ние тукъ не сме прѣдставители само на нашитѣ избиратели, а сме прѣдставители на пѣлия български народъ; ние не сме прѣдставители на партиитѣ, а прѣдставители на народа, и ние въ качеството си на народни защитници всѣкога трѣбва да стоимъ далечъ отъ партийнитѣ побуждения и интереси. Единъ пѣтъ съзнали това наше положение и велико призвание, ние не бихме дошли за нищо и никакви работи да губимъ по дни и седмици. Дебатитѣ по прѣдметния изборъ сж повече отъ излишество затуй, защото даннитѣ, които сж на лице въ контестацията, не могатъ да дадатъ никакво основание на никого да помисли било за анкета, било за касиране. Истинското и правилното рѣшение на народното прѣдставителство по този изборъ не може да бжде друго, освѣнъ да се утвърди изборитѣ. Фактитѣ, които сж изложени въ една отъ контестацитѣ, относително вписването на лица, които не сж имали право на гласоподаване, сж факти много съществени споредъ мене и които г. Министърътъ на Правосъдѣието, споредъ моето разбиране, криво прѣцѣни. Ако дѣйствително би се установило прѣдъ народното прѣдставителство, какво повече отъ 300 души сж вписани за избиратели лица, които нѣматъ това право, и то въ такава количество, съ каквото избранитѣ надминаватъ своитѣ противници, въ такъвъ случай вие имате право да кажете: тукъ нѣма народна воля, тѣзи народни прѣдставители не сж изразъ на народната воля; но въ дадения случай ние виждаме свършено малцина избиратели, които сж лишени отъ тѣзи права, и съ тѣхното число никакъ

не се измѣня сѣщинскиятъ резултатъ на избора и въ такъвъ случай, казвамъ, трѣбва да се счита, че избранитѣ сж дѣйствителнитѣ народни избраници.

Г-да народни прѣдставители! Умствената бъркотия, която отначало се забѣлѣзва въ нашитѣ дебати, произлиза не отъ друго, а отъ туй, защото често пѣти мнозина желаятъ да дѣйствуватъ така, както имъ се заповѣда, затуй, защото малцина сж онѣзи, които прѣцѣняватъ народния девизъ, който стои надъ входа на Народното Събрание, именно: „Съединението прави силата.“ Ние отъ нѣколко години насамъ сме заети отъ духа на разгѣлението, на сепаратизма. Ние всички, не зная зашто, не зная отъ какви побуждения... (Не се чува.) Ние не вършимъ дѣла. Азъ ще моля почитаемото Народно Събрание да съчете въ случая, че трѣбва по-сериозно да се занимаемъ съ своята работа и да си не губимъ времето съ подобни избори, които сж правилни, а само повдигаме въпросъ за тѣхната неправилностъ, за да искаме да... (Не се чува.) изборитѣ въ случай.

Г. Бирковъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ ще кажа само нѣколко думи. По-миналия пѣтъ, когато ние разисквахме по Горнѣорѣховския изборъ, нашата група, както знаете, гласува за анкетирането на избора. Причинитѣ на туй вие знаете. Въ контестацията по тоя изборъ се изтъкватъ редъ факти, и факти конкретни, които сж достѣпни за провѣряване, отъ една страна, отъ друга сж и такива, които опорочаватъ избора, и вслѣдствие на това ние гласувахме за анкетирането на тоя изборъ. Сега идемъ къмъ другъ изборъ — изборъ, който пакъ засѣга народната партия. Съдбата е такава, че обикновено, кой знае, защото особена обичъ ли имаме къмъ неѣ група, но често се спираме по нейнитѣ избори и казваме, че тамъ сѣ парата играе. Спираме се по Царибродския изборъ, обаче въ тоя изборъ не можемъ да намѣримъ ония факти, които намѣрихме въ Горнѣорѣховския изборъ. Отъ всички факти, които се посочватъ въ контестацитѣ, три сж, които се хвърлятъ най-много въ очи и които заслужаватъ нашето внимание. Първиятъ фактъ е пакъ за подкупи. — Види се пакъ набѣдили народницитѣ въ Царибродѣ! — Тамъ, обаче, се казва много голословно. Казва се, че раздавали пари на избирателитѣ, обаче никѣдъ не се посочва на конкретни факти, както въ Горнѣорѣховския изборъ; не се казва, напр., че г. Емануилъ Начевъ или неговиятъ другаръ сж дали пари еди-кому, въ присъствието на тѣзи и тѣзи, които ще установятъ това нѣщо. Такова нѣщо нѣма. Тукъ има само голи фрази. Разбира се, че на голитѣ фрази на нѣкого ние нѣма да отидемъ да искаме да се назначаватъ анкета, още повече да искаме касирането. Вториятъ типиченъ фактъ е именно списѣцитѣ. Отъ нѣкои оратори вече се обясни и, наистина, ако вземете всички избори и погледнете списѣцитѣ, ще видите, че надали ще се намѣри община, която да има редовни списѣци; така щото, да се приписва специално туй на Царибродската околия, ми се

струва, е прѣувеличено. И тамъ, въ всѣки случай, народната партия не е имала нужда да поправа списъците, когато е имала други срѣдства да употреби за изборитѣ. (Смѣхъ отъ дѣсницата!) Най-сетнѣ третиятъ фактъ, който се изтъква въ конте-стацията — тѣ сж четири пункта съ пропадането на извѣстни документи, но това се обясни много хубаво — и слѣдъ това най-важното, което се наблѣга отъ всички оратори, то е за прѣреждането, което е станало. Отъ самия протоколъ, обаче, много ясно личи, че прѣреждането се дължи на обстоятелството, че избирателитѣ не сж идвали вкупомъ, а сж идвали на части. Дошла е една община съ 10—15 души да гласоподаватъ, тя като се свършва, прѣдседателътъ вика останалитѣ, но като не се явяватъ, той вика слѣдующата община. Така щото, отъ тѣзи данни, които се изтъкватъ въ конте-стацията, нѣма нито единъ фактъ конкретенъ, нѣма нито единъ фактъ обосновавъ, на който ние бихме могли да се спремъ и да искаме едно анкетиране на избора. Ако прѣдположимъ, г-да народни прѣд-ставители, както г. Воденчаровъ, г. Урумовъ и др. отъ прогресивно-либералната партия, които гово-риха и искаха анкета, а нѣкои и касирането, (А. Урумовъ: Азъ не искамъ анкета!) чини ми се, че това става по старонароднишка практика, защото иматъ малко духовни връзки съ миналото. (А. Урумовъ: Именно!) Тѣй сжщо и Народ-ното Събрание ако рѣши сега — болшинството главно — касирането или анкетирането на тоя изборъ, нѣма освѣнъ да повтори една стара народ-нишка практика, когато безъ всѣкакви факти, съ слѣпо гласуване изпъждаха народнитѣ прѣдстави-тели, даже нѣкой път и съ дюдюкане. Така щото, азъ мисля, че народното прѣдставителство нѣма да стори тая грѣшка, поне сега ще се откъсне отъ миналата практика и ще се съгласи да утвърди избора. Нашата група ще гласува за утвърждението на избора, безъ, разбира се, да мислимъ, че съ туй ще зарадваме народната партия. (Смѣхъ.)

П. Шоповъ: Г-да народни прѣдставители! Ако вземахъ думата, вземахъ я за едно лично обяснение, защото, колкото се касае до избора въ Царибродъ, азъ казахъ мнѣнието си. Менѣ ми се вижда много странно заключението на г. Савчева, като твърдѣше тукъ, че искането да се анкетира изборътъ, станалъ въ Царибродската околия, било играње на орѣхи. Туй мнѣние, което изказахъ азъ, дали ще бѣде усвоено отъ Народното Събрание, дали вие ще гласувате за анкетирането или за утвърждението на избора, това е ваша работа, а онова мнѣние, което азъ изказахъ вчера, като искахъ анкета, то е мое мнѣние. То не е задължително за Народното Съ-брание; вие имате свое убѣждение и ще гласувате, както намѣрите за добръ. Г-нъ Савчевъ много добръ знае, че отъ тази страна ни занимаваха по цѣли три часа и то само единъ човѣкъ, г. Такевъ, и други, които съ часове говориха, и никой не ги обвинява за това. (Я. Савъзовъ: Тази страна

не е отговорна за г. Такева.) Менѣ ми се струва, че всѣки народенъ прѣдставителъ има право да каже своето мнѣние по извѣстенъ изборъ, както разбира, а не както комисията е постановила.

Я. Савъзовъ: Нашата махала не е отговорна за всичкитѣ си жители!

К. Мирски: Г-да народни прѣдставители! Азъ станахъ да заявя защо ще гласувамъ за утвържде-нието на избора. Азъ се убѣдихъ отъ доклада, на-правенъ отъ страна на провѣрочната комисия, че този изборъ е дѣйствителенъ и правиленъ и затова трѣбва да се утвърди. Истина е, има едно заявление подадено, което съдържа работи, отъ които може да се заключи, че даже и тѣзи, които сж го подпи-сали, сж извършили прѣстѣпление, но то не може да ни даде поводъ да не утвърдимъ избора. Може би, ако не всички, то нѣкои отъ тия господа, които сж подписали заявлението, да сж вземачи на под-купи, слѣдователно, сж лица наричани инакъ взятко-вземачи и подлежащи на наказание затворъ въ тъмница. Азъ мисля, че въ подобни случаи трѣбва да правимъ това, което вече правятъ навсѣкѣдѣ. Ето, напр., на 3/16 того въ французката камара на депутатитѣ имаше подобно заявление, въ което даже повече има конкретни факти за подкупи, и пакъ утвърдиха избора. Ние трѣбва да научимъ избирателитѣ да подаватъ заявления въ сѣдилищата, или на прокурорството. Азъ мисля, че ние като потвърдимъ този изборъ днесъ, г. прѣдседател-ствующиятъ ще изпълни дълга си на такъвъ и дългъ въобще на български гражданинъ, като си вмѣни въ обязаность да прати на надлежния про-куроръ d'office, по служебенъ дългъ, това заявление. Това му се налага отъ чл. 171 на избирателния законъ, дѣто е казано, че прокурорътъ и самъ по себе си, щомъ има заявление на рѣката си или самъ констатира прѣстѣпнитѣ дѣяния, прѣслѣдва ги, ако прѣстѣпното дѣяние не подлежи на поми-рение. Въ тоя членъ не е казано кѣдѣ да се по-даватъ заявленията; стига да бѣдатъ подадени; има подадено тукъ заявление, прѣдседателътъ трѣбва да го прати и трѣбва да го прати, казвамъ, по служебенъ дългъ, на прокурорството, защото инакъ той ще стане укривателъ на прѣстѣпление, може би.

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Нѣма вече записани г. г. народни прѣдставители да говорятъ по Царибродския изборъ. (Т. Теодоровъ: Искамъ думата!)

Г-нъ Теодоровъ има думата.

Т. Теодоровъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ мисля, па и другъ пътъ съмъ го заявявалъ, че единъ отъ първитѣ и най-сжпъ дългъ на всѣки единъ народенъ избраникъ е, когато се провѣрява неговиятъ изборъ, да каже нѣколко думи за защита на своитѣ избиратели, ако тѣ заслужаватъ такава защита, защото, да се удържи единъ народенъ

прѣдставителъ въ нашата Камара, не е важно само зарадъ лицето, което е избрано — може би загубата да е малко важна за него, — колкото е важно за избирателитѣ да иматъ тѣ въ Камарата онова лице, което сж избрали, на което сж имали довѣрие. Така щото, азъ мисля, че контрактътъ, който се сключва мълчеливо между избраника и неговитѣ избиратели, съдържа като първа точка задължението, щото, въ случай че се оспори тѣхната воля, тѣхната съзнателностъ, тѣхната доблестъ или тѣхната поредъчностъ, този, когото сж избрали, да каже двѣ думи въ тѣхна защита, а не да мълчи. Ето защо азъ ставамъ и искамъ да кажа тѣзи двѣ думи въ отговоръ на онѣзи господа, които си позволиха да се усъмнятъ въ правилността на избора, отъ който сме излѣзли избрани ние съ г. Начева, и заключиха да стане анкета, даже и касиране на този изборъ.

Г-да народни прѣдставители! Докладътъ, който се почна отъ г. докладчика, бѣше съ слѣдующитѣ думи. Изборътъ е станалъ и въ четиритѣ секции въ дена на избора редовно, мирно и тихо, безъ никакви инциденти; протоколитъ на бюрата въ четиритѣ секции сж сключени, безъ да сж констатирани нѣкакви инциденти, нѣкакви обстоятелства, които да опорочаватъ избора. Слѣдователно, ако нѣмахме ние подиръ дена на избора контестации, изборътъ не можеше да възбуди, при най-голъмо недовѣрие и желание на нѣкои да шиканиратъ, никакви прѣрѣкания, не можеше да възбуди съмнѣние. Но докладва се по-нататъкъ, че въ 7-дневния срокъ сж постъпили двѣ контестации: отъ избирателитѣ на Царибродската околия една и специално отъ Годечката секция друга. И въ тѣзи контестации сж посочени три пункта. Първиятъ пунктъ е, че при произвеждане на избора, кандидатитѣ, ние именно съ г. Начева, двамата сме подкупували избирателитѣ, като сме давали на всѣкого одного по 2—5 л. Вториятъ пунктъ е, че списъцитѣ, по които сж били произведени изборитѣ, за нѣкои общини, като напр. Габарската, не сж редовно съставени, а сж фалшифицирани въ този смисълъ, че списъцитѣ за 1901 г., по който трѣбвало да стане изборътъ на Габарската община, не съдържахъ 77 имена на избиратели, които, обаче, сж фигурирали въ списъка за 1900 г., а така сжщо и други 55, които не сж фигурирали — не се знае дали не сж измежду сжщитѣ 77, — защото не казватъ „други“, а казватъ 55 лица не сж били записани и въ списъцитѣ за 1900 г., а се намѣрили чакъ въ опия за 1899 г. Това е второто оплакване, че изборитѣ сж били произведени по списъци, които сж били фалшифицирани, и контестацията казва, че тази фалшификация е станала, по внушение на г. Начева, отъ кмета. Третото оплакване е, че станало е прѣреждане на общинитѣ въ врѣме на гласоподването и то специално за Годечката секция — за въ други секции нѣма такова оплакване. Тия оплаквания, г-да народни прѣдставители, дадоха поводъ на нѣколцина души отъ нашата сръда да заключатъ, че изборътъ

ни подлежи на провѣрка и трѣбва да се назначи анкета. Да видимъ това така ли е.

По първия пунктъ — за подкупитѣ. Азъ мисля, че и въ миналото Народното Събрание, XI-то, и въ сегашното ние считаме за окончателно установено, че подобни заявления, когато не се придружаватъ съ посочване на лицата, на които е било дадено подкупъ, рупивети, съ указание кога и на кое мѣсто — въобще когато фактитѣ не сж изразени въ една конкретна форма, за да заслужаватъ провѣрка, — а е казано въ общи фрази, че сж подкупвани избирателитѣ, безъ да се посочватъ имена, отъ кои община и на кое мѣсто, азъ мисля, че се прие и усвои отъ XI-то Народно Събрание и отъ сегашното Народно Събрание, че такива оплаквания не подлежатъ на провѣрка; защото подобни може да направи всѣки единъ и тѣ не могатъ да ни дадатъ поводъ да направимъ анкета. Въпрѣки, обаче, това окончателно установено мнѣние, азъ видѣхъ вчера, чухъ и днеска оратори отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, да твърдятъ тукъ сериозно, че може да се направи една анкета. А какъ ще се направи тя? Понеже всички сж били подкупени, то ще се отиде и всички ще се търсятъ или поне тѣзи, които сж подписали. Значи, ще се създаде едно такова положение на парламентарната анкета: да отиде въ Царибродската околия и, като срѣдне нѣкого, стига да знае, че е царобродски избирателъ, да го пита: ти взималъ ли си подкупъ, и по този начинъ ще ходитъ изъ околията, докато изкаратъ онова, отъ което иматъ тукъ нужда. Азъ не зная докъдъ ще трѣбва да отидатъ, отъ кои села трѣбва да почнатъ и къдъ ще свършатъ — азъ това не го прѣдвиждамъ. По този пунктъ, г-да народни прѣдставители, азъ нѣма да се спирамъ. Ако има между насъ охотници да направятъ една анкета при тѣзи условия, и ако тѣзи охотници сж болшинство — à la bonheur, нека я направятъ, азъ я желая; защото, г-да народни прѣдставители, и при миналия ми изборъ, въ контестацията отъ миналата година, пакъ бѣше казано и отъ тѣзи сжщитѣ лица — тогава начело на контестацията стоеше името на г. Вазовски, дневниятъ околийски началникъ въ Царибродъ, той бѣше писалъ тогава контестацията заедно съ други, а и сега той е събиралъ подписитѣ на тая — и когато онази контестация се отхвърли и не даде поводъ нито за анкета, нито за касиране, като се каза, че подобни контестации, дѣто не се посочва кой и кому е раздавалъ коникъ — тогавъ се казваше, че съмъ пранцалъ коникъ въ пишета отъ София и раздавалъ пари — тогава се каза, че когато въ контестацията нѣма посочени конкретни факти, не може да се обръща внимание, и онази контестация се остави безъ послѣдствие — тѣхна длъжностъ бѣше сега, ако тѣ, контестаторитѣ, разчитаха на единъ усѣхъ, ако не искаха да се подиграватъ съ насъ или да не се подхлъзватъ нѣкои наши приятели тукъ съ много криви теории и да не влизатъ въ противорѣчие съ онзи деншинитѣ и днеш-

нитѣ дѣла и думи, ако тѣ не искаха, казвамъ, да се подиграватъ съ насъ — тѣ, констататоритѣ, бѣха длѣжни да кажатъ, че Е. Начевъ или Т. Теодоровъ дадоха на Петка Драгановъ или на други 5—10 л. на еди-кое си мѣсто. Ако тази наша теория е права въобще по принципъ, ако такива общи фрази не могатъ да се взиматъ въ внимание — тѣй като такива общи фрази, общо изказани обвинения нито съдѣтъ може да вземе въ внимание споредъ нашитѣ закони — то морална обязаность бѣше за царибродскитѣ констататори, слѣдъ като обвинението, посочени въ първата имъ констестация, бѣха отхвърлени именно заради туй, защото бѣха общи фрази, то тѣхна обязаность бѣше сега да посочатъ на факти, за да може Народното Събрание да постанови за анкета. (Г. Кирковъ: По Горнѣорѣховския изборъ се посочваха факти и затова ние гласувахме за анкета, а вие искате утвърдението на избора.) Азъ говорихъ по Царибродския изборъ миналата година, говорихъ и по Горнѣорѣховския изборъ оня денъ, па и сега повтарямъ, че ако една констестация не съдържа конкретни указания на фактитѣ, тя не е сериозна констестация, сериозни хора съ такава констестация не се занимаватъ, такава констестация се даже не докладва въ Народното Събрание. Ако е заявено до прокурора за нѣкое прѣстѣпление, но не съ посочени конкретни факти, той го не чете или по-добрѣ чете го, но слѣдъ това го хвърля въ коша; а констестацията, която съдържа указания на извѣстни факти, като искате повтарямъ го и сега, както казахъ и по Горнѣорѣховския изборъ, такава констестация, която се касае до прѣстѣпни факти отъ такова естество, отъ каквото съ подкупитѣ — понеже съдържа всички елементи на прѣстѣпление, за да може да се сезира съ нея съдебната властъ, веднага трѣбва да се прѣпраща на съдебнитѣ власти. (Н. Цановъ: А ние какво направихме по Горнѣорѣховския изборъ?) Народното Събрание, казахъ азъ, не е въ състояние подобни факти да разслѣдва, и не трѣбва то да ги разслѣдва, а да остане на съда да направи това; и не само да остане на съда, но да се направи да си изпълни прокурорѣтъ длѣжността въ двумѣсеченъ срокъ, прѣдвиденъ отъ закона, да може да се изправи прѣстѣпникѣтъ прѣдъ съда. И слѣдъ това такѣвъ избраникъ може да изгуби правото си на народенъ избраникъ, по силата на една съдебна присѣда, върху авторитетността на която нивой не може да спори. Така трѣбва да става, за да не оставатъ констестациитѣ безъ слѣда, една минала, друга не минала, една дала поводъ за касиране или анкетиране, а друга не, но всички да намиратъ своето приложение и да произведатъ своя ефектъ, и както онзи, който е подкупилъ, тѣй и онзи, който е взималъ подкупъ, да бѣдатъ наказани. Така трѣбва да става, за да се избегимъ отъ друга страна отъ разнитѣ приказки, отъ голословнитѣ обвинения; защото, щомъ знаатъ хората, че констестации съ подобно съдържание ще отиватъ у прокурора, тѣ ще внимаватъ, когато ги пишатъ

ще даватъ само истински факти. И тогава ние и властѣта ще знаемъ само истинскитѣ прѣстѣпници; нѣма тогава да отиватъ да клеветятъ цѣлъ редъ хора, а въ сжщность да се не наказва никой, както е сега случалтѣ. Та, този е билъ моятъ възгледъ и азъ съмъ го казвалъ и казвамъ го и сега, щото да бждемъ випаги положителни въ това, което казваме, и никога да не бждемъ изобличени, че съ два различни аршина мѣримъ или че говоримъ съ пристрастие. И тѣй, по този въпросъ азъ свършвамъ. Който желае да прави анкета, нека я прави. Тази анкета ще може да установи по единъ положителенъ начинъ, по единъ безспоренъ начинъ, че както въ Царибродската околия, така сжщо и въ другитѣ околии, дѣто съмъ се кандидатираалъ, азъ не съмъ ималъ нужда и не съмъ никога мислилъ съ пари да добивамъ хорскитѣ гласове. Защото, ще ви кажа, г-да народни прѣдставители, че за мене стоеето на тази скамейка е по-скоро тежестъ, единъ дългъ, отъ колкото нѣкаква благодать или нѣкаква честъ. И бждемъ утвърени, че азъ това мѣсто ако мислѣхъ че мога да го спечеля само съ пари и подкупъ, азъ по никой начинъ не бихъ се съгласилъ да влѣза тукъ! За мене то не прѣдставлява тази стойность, която може да прѣдставлява за други. И съ седѣнето си тукъ азъ държа да заявя, че изпълнявамъ единъ дългъ непороченъ и чистъ, а не да спечеля пари. Това трѣбва да го знаете. За гюндюлжкъ не стоя тукъ.

Това по първия пунктъ. По втория пунктъ, г-да народни прѣдставители, — за списъцитѣ. Г-нъ Министърѣтъ на Правосъднето изчерпи донѣдѣ този въпросъ отъ чисто юридическа страна. Азъ ще си позволя да прибавя само едно нѣщо. Ще си позволя да прочета на почитаемото Народно Събрание чл. 27 отъ избирателния законъ, който казва така. Г. г. народнитѣ прѣдставители знаатъ, че съставянето на списъцитѣ, или начинѣтъ за съставянето на списъцитѣ се урегулира отъ цѣла една глава на избирателния законъ, именно отъ глава първа, която носи название: „Избиратели и избирателни списъци“. Тамъ е казано какъ тѣ се съставляватъ и тази глава обема 32 члена. Слѣдъ като се описва въ нея, какъ се съставляватъ списъцитѣ, въ чл. 27 се казва така: „Така окончателно сключениятъ избирателенъ списъкъ не може да бжде по никой начинъ измѣненъ до срока на прѣглеждането му и всички избори прѣзъ годината ставатъ само по него“. Това значи, г-да народни прѣдставители, че за да можете да констатирате единъ изборъ дали е правиленъ или не, за порочността на избора трѣбва да се докаже, че списъкътъ, по който е гласоподавано, не е оня, който е съставенъ по прѣдписанието на закона, включително чл. 27. Ако е другъ списъкътъ, който е служилъ за основа на избора, ако напр. изборѣтъ е станалъ по списъцитѣ на 1899 или 1898 г., е станалъ по единъ старъ списъкъ, а не по оня, който законѣтъ прѣдвижда, вие имате пълно право като констатирате това нѣщо — за това нѣма

нужда отъ анкета, защото всѣки списъкъ се знае кога е съставенъ, тъй като той носи печатъ и дата, — вие имате право, казвамъ, да касирате този изборъ; нѣма нужда да правите анкета. Но ако изборътъ е станалъ по списъка на онай година, прѣзъ която става изборътъ, значи, ако е по онзи списъкъ, който законътъ въ чл. 27 счита за окончателенъ и задължителенъ за бюрото и за Народното Събрание, по него да ставатъ изборитѣ, вие не можете да оспорявате такъвъ изборъ. Но може да се случи, че и подобенъ единъ списъкъ да не е правиленъ. Въ този списъкъ, за който заявяватъ контестаторитѣ, именно, какво става? Когато се съставлява списъкътъ за 1901 г. изпущатъ се нарочно или по погрѣшка извѣстни лица не се помѣстватъ. Подобенъ единъ фактъ, ако го приемете, че е истински, че тия, които посочватъ на този фактъ, говорятъ само истината, питамъ: дава ли право за анкета? По кой начинъ. Защото, азъ ще ви попитамъ: сигурни ли сте, че всѣки избиратели сж записани въ избирателния списъкъ въ София, който е съставенъ за 1901 г. и за 1902 г. и по който станаха изборитѣ? Пловдивскиятъ изборъ е станалъ по пловдивскиятъ списъкъ. А списъкътъ на избирателитѣ отъ Пловдивската община, мислите ли, че обнематъ всѣки избиратели отъ тая община и че, ако вземе нѣкой да направи анкета, нѣма да намѣри, че въ този списъкъ много лица не сж записани, че такива лица, които прѣзъ 1899 и 1898 г. сж били записани, въ 1902 г., по този или онзи начинъ, по тази или онази причина, правилно или неправилно сж изключени? Е добръ, ако ви подадатъ една контестация по Софийския изборъ и ви кажатъ, че този изборъ е опороченъ, защото има 150 избиратели, които по-напрѣдъ сж фигурирали въ списъкитѣ, а сега ги нѣма, вие ще направите ли анкета, ще унищожите ли избора? Ами гарантирате ли вие, че има общини въ България, на които списъкитѣ да сж чисти като светото евангелие и да не съдържатъ никакви неправилности — било че нѣкой, който е билъ на 20 години, е записанъ по-старъ, или пъкъ друго нѣкое лице, което е трѣбвало да се запише като старо, е записано по-младо, или пъкъ нѣкои избиратели, които е трѣбвало да бѣдатъ записани, ги нѣма? Ами азъ ще ви кажа, че при тазгодишнитѣ публикации на софийскитѣ градски списъци, азъ познавамъ лица, които сж заемали много видни служби въ Столицата, живѣятъ отъ 15 години тукъ, познаватъ ги всѣки и които при сѣ това бѣха пропуснати въ обнародванитѣ списъци. Вѣроятно, по погрѣшка, а може би и умислено. Но какво се прави съ подобни лица? Тѣ трѣбва да отидатъ въ срока да заявятъ. И ако сега вие установите или пъкъ нѣкой подаде контестация, за кой и да е изборъ, освѣнъ Царибродския, че имало въ общинскитѣ списъци пропуснати лица, че има лица, които неправилно не били сж записани, питамъ ви азъ: по съвѣсть ще назначите ли анкета, за да устано-

вите, че въ списъкитѣ има нередовности, и ще дадете ли заключение да се касира изборътъ? И питамъ ви азъ, кой изборъ ще оцѣлѣе тогазъ? За коя община сте сигурни, че списъкътъ е правиленъ? Азъ разбирамъ съ такова едно оплакване да може още да си служите, но вие трѣбва да имате избиратели непомѣстени въ избирателнитѣ списъци по една и друга причина, не по тѣхна вина, които въ срокъ да сж подали заявление на мировия сѣдия, и мировиятъ сѣдия да не уважеше това имъ заявление, та тѣ да се бѣха отнесли по-нататъкъ до насъ; разбирамъ тогава да дойдете да кажете, че има избиратели, които дойдоха въ изборния денъ и искаха да се констатира, че не сж записани въ списъкитѣ, дойдоха при бюрото да гласоподаватъ и казаха на прѣседателя: искаме да гласоподаваме, по ни нѣма въ списъкитѣ; да се установи това отъ бюрото и да се покажеше тукъ, че тѣ не сж били записани въ списъкитѣ не по тѣхна вина. Е добръ, такова нѣщо нѣмате. Кой е сега, който плаче за правата на така онеправданитѣ избиратели? Плачатъ лицата, които сж гласоподавали, плачатъ лица отъ други общини. Можете ли вие, азъ ви питамъ, подобно обвинение да го вземете за сериозенъ поводъ и да касирате избора или пъкъ за да го изслѣдвате? Ще си отговорите сами.

Тукъ, по-нататъкъ, се възбуди единъ въпросъ, върху който азъ не мога да се съглася съ почтениия г. Министъръ на Правосъдието, и, може би, той не щѣше да каже тия думи, ако нѣмаше желание да уязви единъ народенъ прѣдставителъ отъ селското съсловие. Въ своята рѣчь г. Колевъ, Поповскиятъ народенъ прѣдставителъ, каза, че г. Начевъ или пъкъ Теодоръ Теодоровъ, още по-малко, не е могълъ да има интересъ да прѣдвиди и да направи да се фалшифицира този списъкъ; това обстоятелство се вижда много ясно отъ факта, че списъкитѣ за 1902 г. сж правени до 1 юлий 1901 г., значи въ врѣме, когато г. Емануилъ Начевъ не е могълъ да знае, че слѣдующата година въ февруарий мѣсецъ ще се правятъ избори за народни прѣдставители, та да отиде да настоява да се изхвърлятъ извѣстни лица отъ извѣстни списъци. Второ, каза ни г. Колевъ съ една здрава мисль, съ която се отличаватъ незаслѣпенитѣ и незастрасени умове и мозъци: не може и кметътъ да направи това нѣщо, защото и кметскитѣ избори не прѣдлежеха да станатъ въ 1901 г. и, слѣдователно, не можеше, каза той, и нѣмаше никакви причини да го направи това нѣщо и кметътъ. Но г. Министърътъ искаше да бѣде по-прѣдвидливъ и по-далновиденъ, отколкото народниятъ прѣдставителъ отъ Поповската околия. Той каза: въ сжщностъ тоя аргументъ не е правъ, защото г. Емануилъ Начевъ е могълъ, каза той, да има интересъ, и г. Колевъ, който не знае българската история така добръ, както г. министърътъ, грѣши, защото прѣзъ врѣмето, когато се е съставлявалъ този списъкъ, прѣзъ 1901 г., е билъ касиранъ Дико Йовевъ, народенъ прѣдставителъ отъ Царибродската околия, и, слѣдователно,

Начевъ, който е прѣдвиждалъ, че ще става изборъ на вакантното мѣсто на Йовева въ Царибродската околия, и като е мислилъ, че ще си гуди още тогава кандидатурата, или ще гуди кандидатурата на Теодора Теодоровъ, могълъ е да има интересъ да направи това внушение на кметоветъ. Но г. министърътъ тукъ грѣши противъ дѣйствителността. Историята е тъй, по дѣйствителността е иначе. (С. С. Бобчевъ: И географията!) И географията още, да. Общината, въ която се казва, че е станало фалшифициране на списъцитъ, не е отъ тази околия, отъ Царибродската, а е отъ бившата Брѣзничка околия; тя е Габерската община и тя е отъ онази околия, която даде името си на полубрѣзнички изборъ; тя се присъедини къмъ Царибродската околия едва въ силата на закона, издаденъ въ миналата извънредна сесия на Народното Събрание, но по врѣмето на съставление списъцитъ прѣзъ 1901 г. бѣше въ Брѣзничката околия. Така щото, тая неправилностъ не се касае до Царибродския изборъ, та да можеше Начевъ да отиде да се интересува и да учи кметоветъ да изпуснатъ известни лица и да не ги турятъ въ списъцитъ, а тя се касае до Брѣзничката околия. (Министъръ А. Радевъ: Оплакванията сж отъ старата Царибродска околия.) Но примѣри сж посочени отъ Брѣзничката околия. (Г-нъ Пасаровъ нѣщо възразява.) Ще кажа на г. Пасарова, защото, може би, тия работи не ги знае. Габерската община и Недѣлничката, които сж въ една котловина, която носи названието Борели, по-рано, до тазгодишния изборъ, сж принадлежали къмъ Брѣзничката околия, и г. Начевъ въ изборитъ за XI-то Обикновено Народно Събрание бѣше избранъ отъ тази мѣстностъ като Брѣзнички народенъ прѣдставителъ, и въ миналитъ избори въ октомврий мѣсецъ, когато азъ се избирахъ въ Царибродската околия на вакантното мѣсто на Йовева, тази община не ме избираше. Значи, ако г. Емануилъ Начевъ е ималъ интересъ да фалшифицира списъцитъ на тая община, той щѣше да фалшифицира списъцитъ на 1899 г. за 1900 г., когато подлежеше да се избира той отъ Брѣзничката околия, а слѣдъ като бѣше избранъ и бѣше утвърденъ тукъ въ XI-то Обикновено Народно Събрание прѣзъ мѣсцитъ май и юний, 1901 г., той нѣмаше никакъвъ интересъ, нито възможностъ да отиде да поправя списъцитъ на своята околия. Впоследствие, безъ той да може да прѣдвиди и въпрѣки неговата воля — той не искаше да се закрива Брѣзничката околия — тая околия се разформирова и тѣзи двѣ общини влѣзоха въ Царибродската. Значи, тази прѣдвидливостъ, която г. Министърътъ на Правосъдието ви изказа, не е права. Слѣдователно, не може да се обясни тъй работата.

Но, г-да народни прѣдставители, питамъ ви, какво право имаме да подозираме г. Емануила Начевъ, единъ нашъ другаръ тукъ, който нееднократно се е избиралъ за народенъ прѣдставителъ, който въ миналата си дѣятелностъ, слава Богу,

нѣма присжда на врата си, или нѣщо, отъ което да се срамува? (Гласове отъ дѣсницата: А а а!) Питамъ азъ, какво право имате вие, неговитъ другари, да го подозирате безъ да понизите себе си като народни прѣдставители? (Н. Габровски: Той протестира противъ Вашитъ хвалби!) Питамъ азъ, какво право имаме ние, ако се отнасяме сериозно съ мандата си, какво право имаме ние да обвиняваме единъ човѣкъ отъ нашата срѣда, че той е отишълъ та научилъ кметоветъ да направятъ така или иначе списъцитъ? Ами че това е станало въ врѣме на днешното правителство, това не е станало когато Начевъ е билъ окръженъ управителъ или околийски началникъ, или правителствено лице, думитъ на когото да иматъ значение за кметоветъ! Г-нъ Сарафовъ е билъ тогава министъръ. (Министъръ М. Сарафовъ: Г-нъ Начевъ, обаче, бѣше приятелъ на секретаря на окръжния управителъ.) Значи, вашитъ секретари правятъ фалшификации? Благодаримъ! Вие такива ли секретари назначавате? (Министъръ М. Сарафовъ: Азъ не казвамъ това!) Може ли да твърдите, че секретарътъ го е направилъ? (Министъръ М. Сарафовъ: Не твърдя нищо, г-нъ Теодоровъ! Казвамъ, че съ мене не е приятелъ и сега.) Защо тогазъ казвате това? Азъ пъкъ казвамъ, че Вашиятъ окръженъ управителъ може да го е направилъ съ Ваше съгласие и че, ако тамъ сж изхвърлени имена отъ списъцитъ, изхвърлени сж народничитъ. Какво ще ми кажете? И това ще бжде по-правдоподобно, защото за съставянето на списъцитъ е отговорна административната властъ, а не частнитъ лица. Тѣзи списъци, споредъ закона, слѣдъ като се съставитъ, пращатъ се на окръжния управителъ, той ги дава на постоянната комисия, тя ги прѣглежда и ги утвърждава и послѣ ги праща на общинитъ съ печатъ. Защо вие държите да порочите частни лица, а не обвинявате администрацията? Защо вие си позволявате да се съмнѣвате, че Начевъ е направилъ това нѣщо? Само защото казватъ контестаторитъ? Ето защо азъ считамъ, че въ случая ония господа, които отиватъ съ фантазията си толкова далечъ, правятъ единъ грѣхъ противъ съвѣстѣта си, правятъ единъ грѣхъ противъ честѣта на другари имъ, и това не е достолѣпно за народнитъ прѣдставители. Това нѣщо безъ данни не трѣбва никога да го казваме, нито пъкъ да го прѣдполагаме, както ние не вадимъ отъ това заключение или факти, за да обвиняваме правителството, окръжния управителъ, постоянната комисия, кмета, които, най-сетнѣ, винаги се намиратъ подъ влиянието и контрола на властѣта. Ако вие, г-да народни прѣдставители, мислите, че г. Начевъ като частно лице е толкова влиятеленъ човѣкъ, щото да държи всички кметове въ една околия въ рѣцѣтъ си, че тѣ сж народничѣ, тѣ сж неговѣ съмнѣленици, тогава съгласѣте се, че той има болшинството, че той е тамъ силенъ, че той е популяренъ, че той въпрѣки желанието на правителството, въпрѣки трикратнитъ и петократнитъ

разтуряния съвѣти, като Царибродския, умѣе да се избира и умѣе да избира ония кметове, които да държатъ съ неговата партия. (Нѣкой отъ дѣсницата: Майсторъ е!) Тогава вие нѣма защо да се съмнѣвате въ редовността и правилността на избора му за народенъ прѣдставителъ, а трѣбва да го похвалите. (Н. Габровски: Никой не му отрича това изкуство!) Инакъ, вие сте много непослѣдователни: когато трѣбва да хвърлите нѣкои укори на г. Начева, вие казвате, че той е популяренъ, че той има въ ржцѣтъ си кметоветѣ, той ги избира, а когато той се избира за народенъ прѣдставителъ, вие казвате, че той нѣма влияние, че той съ пари и фалшификации е спечелилъ. Това е непослѣдователно отъ ваша страна; вие не можете да правите това, освѣнъ като паднете въ голѣмо противорѣчие съ себе си.

Г-да народни прѣдставители! Азъ свършвамъ по този пунктъ и мисля, че пито е доказано да има опущения въ списъка, нито пъкъ, ако имаше такива опущения, вие можемъ да се занимаваме съ тѣхъ, защото нашата задача не е да провѣрваме списъцитѣ, а дали изборътъ е станалъ правилно, и тамъ се спира нашиятъ мандатъ, нашето право. И, най-сетнѣ, вие не можете да подозирате, че тази грѣшка е станала въ ущърбъ на правителственитѣ кандидати, ако такава съществува, а, напротивъ, трѣбва да я считате, че тя е въ ущърбъ на насъ. И ако ние бихме пропаднали и бихме подали една констатация, че въ с. Габербъ кметътъ не е записалъ тия и тия избиратели и че списъцитѣ сж неправилно съставени, вие, убѣденъ съмъ, на такова заявление щѣхте да се изсмѣете. Но защото то сега изхожда отъ страна на ваши партизани, защото то визира хора, които сж вамъ неприятни, или политически противници, вие искате да правите анкета. Това е недостолѣнно.

Минавамъ на третия пунктъ. Третиятъ пунктъ, г-да народни прѣдставители, е за прѣреждането въ гласоподаването. Настоява се върху това, че въ Годечката секция — другадѣ това го нѣма — но въ Годечката секция общинитѣ не сж гласоподавали по азбученъ редъ, а били прѣреждани. Това се твърди и отъ фактическа страна; то е така. Но, г-да народни прѣдставители, кой отъ васъ не знае избирателния законъ, кой отъ васъ не знае какъ ставатъ избори? Защото вие всички сте избирани и не знаете ли, че законътъ позволява и практиката не може да не приеме това, че щомъ се явятъ избиратели отъ друга община, да се допуснатъ да гласоподаватъ, а не да чакатъ неопрѣдѣлено врѣме избирателитѣ отъ други общини, които по азбучния редъ ги прѣдшествуватъ, но не сж дошли. Ами че въ дневника на бюрото е казано, че прѣкъсването азбучния редъ е станало прѣзъ деня и не е могло да се гласоподава по азбученъ редъ докрай, защото общинитѣ не сж идвали изведнажъ и изцѣло, а по части, и това нѣщо е отбѣлѣзано съ подписитѣ не само на бюрото, не само на прѣдседателя и членоветѣ, незаинтересовани въ избора, но и съ под-

писитѣ на всички застъпници, въ това число и застъпника на пропадналитѣ правителствени кандидати. Азъ ще ви обясни, г-да прѣдставители, защо е станало и какъ е станало това прѣкъсване. Въ тази секция има 4 общини да гласоподаватъ: една — Букоровска, друга — Годечка, трета — Комичка и четвърта — Туденска. По реда си Годечката община е втора; тя е имала право да гласоподава, слѣдователно, веднага подиръ Букоровската и е гласоподавала тогава, но тя, като е била седалище на секцията, не е дошла веднага, а пѣтъ понеже е съставена отъ нѣколко махали, идвали сж махала по махала въ Годечката секция. И ще ви кажа, ако искате да вѣрвате, вземѣте го на до-вѣрие отъ мене, че това бѣше скроенъ прѣдварително планъ: Годечката община да не идва изведнажъ, а да се забави нейното гласоподаване, та да може по този начинъ да се забави Комичката община, която бѣше вързана къмъ тази секция отъ 20 км. разстояние, и да се лиши отъ възможностъ да гласоподава; защото тази община е, която избира мене съ единодушие въ миналия изборъ на 1901 г., и това се знаеше добръ отъ правителството и отъ неговитѣ кандидати. Всичкиятъ въпросъ бѣше Комиччани да не дойдатъ да гласоподаватъ или, ако дойдатъ, да закъснѣятъ, и понеже изборътъ бѣ на заговѣзни, и като знаятъ хората, че трѣбва да се връщатъ на 20 км., и като знаеха, че с. Годечъ е цанковистко, т. е. не цанковистко, защото Веселинъ Станимировъ до дения на избора бѣше народникъ, но го взеха и направиха правителственъ кандидатъ, цанковистъ, съ цѣль да парализиратъ моитѣ гласове. (Н. Габровски: Какъ го направиха? Казанъ ли има за това?) Той си е пакъ народникъ; но понеже му прѣдложиха да го избератъ за прѣдставителъ, човѣкътъ се полѣга за честта, която му се прави, и вземаха това село противъ насъ. Та, казвамъ, Комиччани, движени отъ чувството, че трѣбва да се върнатъ за заговѣзни и трѣбва да върватъ 20 км. пѣтъ обратно, бързаха да си отидатъ и ако, слѣдователно, можеше гласоподаването на Годечката община да се забави и продължи до 4—5 ч. слѣдъ обѣдъ, то сигурно бѣше, че Комиччани щѣха да си отидатъ безъ да гласоподаватъ и, като си отидатъ, Теодоръ Теодоровъ и Емануилъ Начевъ ще иматъ много малко гласове въ тази секция, защото всички Годечани ще даватъ бюлетини за правителствената листа. Ето каква бѣше тактиката на правителственитѣ агитатори. И менѣ ми е извѣстно, че Комиччани сж се молили нѣколко пѣти, за да имъ дадатъ редъ да гласоподаватъ, защото сж отъ далечъ и защото Годечани не се явяватъ. И вие виждате въ дѣлото едно заявление, подадено отъ кмета на тази община, въ което се казва: „Понеже нашата община е отъ много далечно разстояние, молимъ да се допуснемъ да гласоподаваме по-равно и пр. И бюрото въ цѣлия си съставъ казва да се уважи искането имъ. Уважено е било то, но слѣдъ като ги разигравали цѣли 2 часа. Е добръ, какво е станало сега съ

това прѣреждане, лишенъ ли е билъ нѣкой отъ възможността да гласоподава? Не. Бюрото казва слѣдующето — азъ ще си позволя да прочета това нѣщо, за да го чуятъ г. г. народнитѣ прѣдставители: (Чете.) „За да не се губи врѣме, бюрото допуща да гласоподаватъ всичкитѣ избиратели, както дохождаха. По този начинъ абсолютно всички явивши се избиратели гласоподаваха и даже отъ 5½ — 6 ч. вечерята бюрото бѣ свободно да чака още избиратели, каквито вече не се явиха. Точно въ 6 ч. слѣдъ пладнѣ, т. е. вечерята, обяви избора за закритъ“ и пр. И тѣзи думи, които сж казани тукъ, че „абсолютно всички явивши се избиратели гласоподаваха и даже отъ 5½ ч. вечерята бюрото бѣ освободено да чака още избиратели, каквито вече не се явиха“, сж подписани единодушно отъ всички членове на бюрото и застѣпници безъ никаква забѣлжка. Въ особеното миѣние на застѣпника на правителствената листа казано е само слѣдующето: (Чете.) „Настоящиятъ протоколъ подписвамъ при миѣние, че бюрото е нарушило чл. 3 отъ избирателния законъ, защото допуща да гласоподаватъ общински горски стражари отъ 3 общини на брой 4 души, въпреки възраженията ми, че горскитѣ стражари нѣматъ право да гласоподаватъ, а другитѣ передовности ще изложатъ въ особено заявление и подамъ въ срока.“ Значи, когато той е подписалъ този пунктъ — застѣпникътъ на правителствената листа, сжщо и застѣпникътъ на стамболовистката листа — не говоря вече за застѣпника на народняшката партия, — и цѣлото бюро подписва, че е тѣй, питамъ ви азъ сега, какво значение има това прѣреждане? Ама отишли си, каже, Годечани и не искали да гласоподаватъ! Ами че въ тѣхното село става гласоподаването; мжчно ли имъ е било да дойдатъ да гласоподаватъ слѣдъ като гласоподаватъ Компичани, да отидатъ подиръ тѣхъ? Послѣ, г-да народни прѣдставители, колко безсѣвѣстна е въ това отношение контестацията, може да ви служатъ цифритѣ на гласуващитѣ въ Годечката община. Нали тя е била прѣредена и не е могла да гласоподава. Е добръ, бюрото констатира, и списъцитѣ ги има на лице, че избирателитѣ на тази община сж на брой 957 души само и отъ тѣзи 757 души 675 сж гласоподавали. Това прави на процентъ 70 %. Моля ви се, ако въ една община 70 % гласоподаватъ, имате ли право още да говорите, че тази община е лишена отъ възможността да си даде гласътъ? Че какво искате? Я вземѣте Компичката община, която е дошла отъ 20 км. разстояние и не е могла да даде ни 40 %; отъ Туденската община, която е на 5 км., дошли сж 50 %, а тукъ имате 70 %!

Като говоря за този пунктъ, г-да прѣдставители, азъ искамъ да ви обърна вниманието да видите, колко сж безсѣвѣстни тѣзи, които сж подписали, и които сж подписани по безграмотностъ отъ други, може би, безъ тѣхно знание, контестацията, като казватъ въ нея, че повече отъ 300 души се върнаха отъ с. Годечъ, безъ да могатъ да гласоподаватъ.

957 души сж избирателитѣ, 675 сж гласоподавали — разницата е само 282, а тѣ говорятъ, че повече отъ 300 души се върнали — значи, толкозъ много, колкото нѣма даже избиратели. Ето какви сж контестацитѣ, които ви се даватъ, и ето начина, по който се подиграватъ съ насъ тукъ други лица, които не могатъ да се утѣшатъ, разбира се, за загубата на избора. Тѣ искатъ, всички избиратели до единъ да бждатъ гласоподавали и даже нѣщо повече да има отъ това.

И така въпросътъ за прѣреждането не е важенъ, не е сжщественъ, и ако не бѣше станало това въ промежутъцитѣ, да не се чака Годечката община и да се пусне Компичката да гласоподава, азъ ви даже казвамъ, че нѣще да стане скандалъ, защото тѣзи 375 хора, които дошли отъ 20 км. далечъ да гласоподаватъ, да се подиграватъ съ тѣхнитѣ права, до вечерята да стоите на бюрото празни и да не искате да вземете бюлетинитѣ имъ, тѣ можеха да направятъ този скандалъ и имаха право да го направятъ при такава очевидна неправда, толкозъ повече че въ тази сжщата секция прѣзъ 1899 г., прѣзъ врѣмето на г. Радославова, биха се Юкоровци съ Туденчани и Компичани за реда, пакъ защото Туденчани бѣха ги прѣредили, и имаше дѣло заведено, по което имаше привлѣчени 15 души обвиняеми и 50 души свидѣтели, за да разправятъ какво е станало. И какво направиха? Развали се изборътъ, избѣга бюрото, и всичко това, защото виждаха неправда, защото нарочно се бавѣше гласоподаването на една община, за да принудятъ друга да си отиде, безъ да е гласоподавала. А пъкъ хората сж хора и тѣ иматъ право да искатъ почитание къмъ правата имъ и, когато седятъ събрани въ такова количество, тѣ се чувствуватъ способни да направятъ нѣщо, за да се защитятъ. И хубаво е направило бюрото, дѣто е позволило на избирателитѣ да гласоподаватъ по този начинъ — за това трѣбва да му благодаримъ и похвалимъ!

Г-да народни прѣдставители! Азъ свършихъ съ тритѣ заявления, които сж въ контестацията, и мисля, че изпълнихъ дълга си въ това отношение. Не искамъ да ви убѣждавамъ да утвърдите избора ми или да ви разубѣждавамъ да не прашате анкета — азъ даже душевно бихъ се радвалъ, ако ме касирате — това ви го казвамъ искрено, защото не сте вие, които сте всичко въ България, а задъ васъ и задъ насъ стои българскиятъ народъ, който гледа. Така че, азъ не се боя, че ще ме касирате, напротивъ, азъ бихъ желалъ да направите това, за да бждете послѣдователни съ онуй, което вие направихте по Горнѣорѣховския изборъ.

Сега, прѣминавамъ на слѣдующето. Г-нъ Теню Начовъ стана самъ контестаторъ и извади едно нѣщо, което въ контестацията не се отбѣлзва. Той каза, че тукъ имало книжа загубени и понеже има нѣкакви книжа изгубени, той чисто и просто иска да се касира изборътъ. Отдѣ изважда г. Теню Начовъ това? Ако имаше книжа изгубени, напр. бюлетини пропаднали, избирателни карти откраднати, протоколи, дневници да липсватъ отъ дѣлото, — азъ

щях да бѣда прѣвъ, който ще кажа: азъ не съмъ избранъ, такъвъ изборъ не може да се утвърди, защото нѣма книгата. Но какво има изгубено тукъ? Г-нъ Начовъ като че искаше да каже: заявленията, които сж подадени прѣвъ дени, сж изгубени. Азъ питамъ г. Теня Начовъ: отдѣ на кждѣ вади това нѣщо и съ какво го доказва? Съ забѣлѣжката на прѣдседателя ли? Ами че забѣлѣжката на прѣдседателя ни я чете г. Петковъ. Прѣдседателятъ на бюрото казва съ забѣлѣжката, че прѣвъ дени на избора ми се изгубиха три книга, именно заявлението на Теодора Теодоровъ, заявлението на Емануила Начевъ — понеже азъ го направихъ писмено отъ София, а той го направихъ отъ Царибродъ — и заявлението на Каралѣва, за да се иска изпращането на войска въ с. Годечъ. Тѣзи заявления, казва той, заедно съ черновката, съ която писахъ да ми се даде войска, ми се изгубиха прѣвъ врѣме на избора. Фактътъ е, че му сж ги откраднали отъ бюрото прѣвъ дени на избора. Той ги иматъ въ книгата, отдѣто сж ги вземали. Но какво значение иматъ тѣзи книга, че сж загубени? Дневниците изгубени ли сж, прѣброителнитѣ листове изгубени ли сж, избирателнитѣ карти изгубени ли сж, бюлетинитѣ изгубени ли сж? Не. Заявленията на кандидатитѣ за да се иска войска — тѣ сж изгубени. Може ли, г-да народни прѣдставители, безъ да си разтегнете съвѣстѣта повече отъ каучукъ, да говорите, че заради това нѣщо трѣбва да се касира изборътъ? Казватъ: ама може да сж заявления. Ами че забѣлѣжете, че въ тритѣ други секции нѣма подадено нито едно заявление въ дени на избора; обаче, въ Годечката секция има подадени и приложени къмъ дѣлото четири заявления и тѣ стоятъ тукъ. Колкото заявления сж подадени, тѣ сж отбѣлѣжени и вие не можете да се съмнѣвате, че покрай тѣзи книга, може да се изгубятъ и другитѣ книга, защото въ дневника бюрото казва: (Чете.) „Особени случки прѣвъ врѣме на избора не се случиха, а по правенитѣ писмени заявления отъ страна на нѣкои отъ застъпницитѣ бюрото се е произнесло съ мотивирани рѣшения, поставени върху самитѣ заявления, които се прилагатъ къмъ този дневникъ“. И вие ги имате всички тѣзи заявления, на брой 4, и на всѣки единъ има подписа на прѣдседателя на бюрото и на всички членове на бюрото съ резолюция. И забѣлѣжете, г-да народни прѣдставители, че заявленията въ Годечката секция него денъ сж подавани само отъ нашитѣ избиратели. Отъ правителствената страна никаква контестація не е ставала, защото тамъ болшинството на цанковиститѣ бѣше поразяващо, тамъ бѣше тѣхната надежда. И казахъ ви кои сж причинитѣ: защото имаше въ това село единъ влиятеленъ народнякъ-крѣчмаръ, когото взеха за свой кандидатъ, именно заради туй пратиха Комщичката община тамъ, за да я удави. Вижте гласоветѣ: Веселинъ Станимировъ и Соколъ Невлянески иматъ въ тая секция по 936 гласа, а Теодоръ Теодоровъ 369 гласа — една трета часть. Ако ние се избрахме,

ние се избрахме отъ другитѣ три секции. Тукъ насъ ни биха съ 600 гласа, а въ другитѣ секции ние ги бихме съ 900 гласа. Разбирамъ да се говори за възможни заявления въ другитѣ секции, но тукъ вие тая секция я държахте като непорочна и, ако има заявления изгубени, тѣ нѣха да сж наши заявления, а не ваши. А че сж наши, вие туй ще го видите отъ самото съдържане на тия заявления, защото вие знаете лицата, и ако ви кажа, че сж народняци, ще кажете, че говоря пристрастно. Едното заявление е отъ Юрдана Пейчовъ. Той казва: (Чете.) „Правителственитѣ партизани облъпватъ обявление, което го прилагаме при настоящето обявление, издадено отъ Военното Министерство, подъ № 910, съ което обявление искатъ само да компрометиратъ нашия кандидатъ г. Теодоръ Теодоровъ“ и пр. Значи, оплакватъ се за една незаконна и безчестна агитация, защото земаха едно обявление, което е отгнѣнено на врѣмето още, и го лѣпиха въ послѣдния денъ, въ надвочернието на избора, за да нѣмамъ врѣме да се оправдавамъ, и тайно го разнасяха. Така че, контестиратъ тѣзи хора, защото сж разлъпвали тѣзи обявления по улицитѣ противъ мене. Бюрото го е оставило безъ послѣдствие, защото ставало вънъ отъ изборното мѣсто. Не виждате ли, че тукъ контестацията е отъ насъ? Ето и обявлението, което е противъ мене.

Второто обявление, подписано отъ Иванова, казва: „Г-нъ Прѣдседателю! Понеже Стоиментъ Младеновъ Галинъ, отъ с. Смолча, който е и общински горски стражаръ, е влѣзналъ въ изборния дворъ и раздава бюлетини, косто мисли, че е въпрѣки закона за тази цѣль, та затуй покорно Ви молимъ, Г-нъ Прѣдседателю, да направите нужното отъ страната Ви разпореждане и го отстраните отъ изборния дворъ“. Противъ властимѣющитѣ пакъ се подава. Вие трѣбва да прѣдполагате, че кметътъ е правителственъ и горскиятъ стражаръ трѣбва да е пакъ правителственъ и, слѣдователно, е дѣйствувалъ противъ мене. Значи, и това оплакване е наше.

Третото обявление казва: „Акцизниятъ агентъ, Григоръ Кировъ, като чиновникъ, ходи изъ избирателитѣ и взема противнитѣ бюлетини; той като чиновникъ му е забранено да прави агитации изъ избирателитѣ, то ще моля разпореждането да му се забрани да къса бюлетини, който това направи въ наше присѣствие, като Ви напомнямъ чл. 152 отъ избирателния законъ“. Тая секция имаше случай да посѣти прѣди избора. Когато отидохъ въ тѣзи мѣста, прѣди изборитѣ една недѣля, съ цѣль да видя така ли безобразно е направено разпрѣдѣлението по секции, както ми разправиха — Комщичката община да мине прѣвъ единъ грамаденъ баиръ, за да отиде въ Годечката секция — и да благодаря на тия хора, които въ миналитѣ избори се бориха за мене, азъ видѣхъ тая личностъ, акцизниятъ агентъ Григоровъ, да върви подиръ мене и да иска да ми устройва скандали. Прочее, заявлението, очевидно е, изхождаше отъ нашата срѣда. Послѣдното обявление е отъ кмета на Комщичката община, за

който казахъ, че цѣлѣта на правителството бѣше да ѝ създадатъ прѣпятствия, да не могатъ избирателитѣ да гласоподаватъ. И на всички тия заявления има резолюции, подписани отъ прѣдседателя и членовѣтѣ на бюрото; значи, въ протокола е констатирано, че заявления сѣ подадени прѣзъ деня на избора, и всичкитѣ сѣ приложени при дневника и иматъ резолюции; значи, нѣма никакви заявления изгубени. За какви заявления, за какви книжа говорите, изходящи отъ ваши партизани, въ единъ изборъ, който е билъ всецѣло вашъ? Отъ този фактъ вие виждате, г-да народни прѣдставители, колко е смѣло да се казва, че имало тукъ заявления пропаднали. Това е една измислица. (И. Воденчаровъ: Контестаторитѣ показватъ, че тѣхнитѣ заявления, които сѣ дадени прѣзъ деня, сѣ пропаднали!) Ако контестаторитѣ го казватъ, тогава цѣлото безчестие пада върху тѣхъ, когато е очевидно, че никой нѣма да отиде да контестира свой изборъ. Вие знаете, че оня, който печели избора, не подава заявление, а който губи, той се оплаква. Ако въ контестацията подиръ избора говорятъ за изгубени книжа, то е защото сѣ откраднали нашата телеграма и заявлението на г. Начева, да искаме войска. (И. Воденчаровъ: Защо прѣдседателтъ и бюрото не ги е отбѣлѣжилъ въ протокола, ами г. прѣдседателтъ е направилъ това въ една хвърчаща бѣлѣжка въ дѣлото, ако е вѣрно това, което казвате?) Азъ съжалявамъ, че прѣдседателтъ не е накаралъ и членовѣтѣ на бюрото да подписватъ тази бѣлѣжка, но човѣкътъ пише така: (Чете.) „На 14 и 15 февруарий 1902 г. получихъ три заявления отъ кандидатитѣ за народни прѣдставители: 1) Т. Теодоровъ, 2) Е. Начевъ и 3) Д. А. Чуковезерски и М. Каралѣвъ, съ което искатъ да повикамъ войска за въ деня на избора, който да запази реда и правилността на избора, както и да обезпечи избирателната свобода на избирателитѣ въ IV секция. — По поводъ на тѣзи заявления и възъ основание на чл. 100 отъ избирателния законъ, съ писмо № 1 отъ 15 того, поискахъ отъ началника на гарнизона въ Царибродъ да изпрати въ с. Годечъ на 17 того, рано сутринтъ, и остави въ мое разпореждане за горната цѣлъ 25 души войници. Самитѣ, обаче, заявления на кандидатитѣ, както и черновата на писмото до началника на гарнизона въ Царибродъ, ми липсаха прѣзъ врѣме на избора.“ — Забѣлѣжете, прѣзъ врѣме на избора му липсали! Тая е прѣписката, която се отнася до него, а не до реда на производството на избора.

И тѣй, г-да народни прѣдставители, ще да бжде твърдѣ смѣло, както казахъ, да се мисли, че има изгубени нѣкакви заявления — оплаквания, подавани въ деня на избора. Ако нѣма изгубени заявления и ако другитѣ оплаквания не заслужватъ по-голямъ честъ отъ тази, която азъ имъ давамъ, ваша работа е по-нататѣкъ да утвърдите, анкетирайте или касирате моя изборъ. Казахъ и порано, че сждбата на самия изборъ твърдѣ малко ме

интересува и рѣшението, което ще вземете, сжщо. Азъ намирамъ, че въ този изборъ нѣма абсолютно никакви недостатѣци, нѣма никакви нередовности и, ако въ него бѣше избранъ правителственъ човѣкъ, щѣше да мине още първитѣ дни на откриването на Камарата като изборъ не сериозно оспориванъ, но, ако има недостатѣкъ, то е този, че съмъ избранъ азъ, а моята сждба въ миналото Събрание, и сега, е такава, щото да се иска непрѣмѣнно, ако е възможно, да не бжда депутатъ. Това го констатирахъ и въ врѣме на агитациитѣ, и по-напрѣдъ.

Азъ ще кажа нѣколко думи по забѣлѣжкитѣ, които се направиха вѣнъ отъ туй, което се каза. Г-нѣ Шоповъ, г. Воденчаровъ и г. Т. Начовъ, съ малки изключения, говориха по избора; не това направи, обаче, г. Урумовъ. Вмѣсто да говори по нашия изборъ, той взема и почна да говори по Хасковския изборъ. Съзнавамъ, че го боли, но, колкото и да го боли за тоя изборъ и за онова поведение, което ние държахме въ неговия изборъ, сѣ пакъ най-малко право имаше да прави паралелъ между неговия изборъ и моя. И, безъ да влизамъ въ подробности да говоря като него какво е станало въ Хасковския изборъ и какво въ Царибродския, ще кажа, че, ако моятъ изборъ бѣше като неговиятъ, азъ щѣхъ самичѣкъ да си дамъ оставката отъ депутатството. И ако азъ бѣхъ рѣшилъ да подложамъ правилността или неправилността на моя изборъ на единъ сждъ чести, азъ щѣхъ да го считамъ за голѣмо безчестие да не се подчиня на тоя сждъ, каквото и да бждѣше неговото рѣшение. И ако вземахъ думата тогава по неговия изборъ, и ако го прѣкъсвахъ, и даже го оскърбихъ, то бѣше не защото искахъ да настоявамъ да се анкетира — имаше за това кой да вземе другъ думата и вземаха думата по неговия изборъ — даже първиятъ день, когато се докладва изборътъ, азъ не бѣхъ тукъ и не знаехъ подробноститѣ, — но вземахъ думата, когато чухъ него, г. Урумовъ, съ каквъ апломбъ той говорѣше противъ свойтъ сжди, противъ прѣдставителитѣ на вѣстницитѣ, които сѣ изпратени по неговото искане. И тогазъ азъ вземахъ думата, за да му кажа, че нѣма право да оскърбява нито редакцията на в. „Миръ“, нито другитѣ редакции, които по негова молба сѣ пратили сжди, и нѣма право даже дума да проговори противъ тѣхъ, докогато не си даде оставката отъ депутатството, защото сѣ подписа си той е задѣлженъ да направи това. Когато само направи това, тогава има право да се защищава, а до него врѣме той нѣма това право. Туй ме накара да стана и да говоря по неговия изборъ. И като казахъ, че трѣбва да се направи анкета, азъ мотивирахъ това тогава. Азъ казахъ, че не знамъ фактитѣ, не съмъ изучавалъ избора, но щомъ той иска да си запази мѣстото и не си дава оставката, да приеме една парламентарна анкета; защото една журналистическа анкета е станала вече и на тѣзи журналисти дължимъ извѣстно почитание, въ особености той, който ги е повикалъ и избралъ.

Азъ прѣдложихъ да отиде една анкета да провѣри обвиненіята противъ него и ако не се окажатъ вѣрни, по този начинъ да получи възможностъ да стои тукъ безъ срамъ; не направи ли това, казахъ, не приеме ли анкета, той нѣма моралното право да стои тукъ въ нашата срѣда. Ние не можемъ да го лишимъ отъ това право. Слѣдователно, не можеше сега г. Урумовъ да ме постави въ паралелъ съ себе си, защото азъ ще моля Бога да ме не докарва въ това положение, въ което изпаднахте Вие, г-нѣ Урумовъ! (А. Урумовъ: Той Ви е докаралъ въ по-тежко положение!) Г-нѣ Урумовъ получи отговоръ съ малко думи отъ най-стария измежду насъ, съ изключение на Дѣда Цанковъ, отъ народния прѣдставителъ г. Лазаръ Дуковъ. Той ми каза: щомъ ти си приелъ Царибродския изборъ, защо говоришъ тогазъ противъ? Но г. Урумовъ искаше да ни убѣди, че Царибродскиятъ изборъ е много по-опороченъ отъ Хасковския. Ами че, г-не, каква е твоята свѣсть, когато казвашъ, че изборътъ е такъвъ и такъвъ, че е опороченъ, и пакъ да казвашъ, че ще гласувашъ за него? Нѣмашъ никакви извинения, г-не! Ти не си господаръ тукъ да си играешъ съ своята честъ и съ честта на своитѣ избиратели! Слѣдователно, ако казвашъ, че този изборъ е опороченъ, ти си длъженъ, като въ защита на най-голѣмо свое благо, да не гласувашъ за него! Да говоришъ че ще гласувашъ за утвърждението на избора и послѣ цѣлъ часъ да доказвашъ, че е имало подкупи и фалшификации на списъци и пр., азъ това не мога да го разбера! (А. Урумовъ: Азъ казвахъ това нѣщо, като се поставяхъ отъ гледището на народната партия.) Вѣрно е онова, което ти го каза дѣдо Лазаръ Дуковъ, че подобна мотивировка е безчестна, че ако мислишъ така за този изборъ, то безсрамно е да гласувашъ за неговото утвърждение. Моли ви се, г-да народни прѣдставители, отхвърлѣте тѣзи мотиви съ негодуване и прѣнебрѣжение, защото тѣ сѣ унижителни за насъ. Макаръ че порочно билъ произведенъ изборътъ, той не иска да се касира, иска да се утвърди, само заради това, за да учи Теодоровъ уроци отъ г. Сарафова. Г-нѣ Урумовъ, кажете това на вашитѣ избиратели, и азъ ги съжалявамъ, че иматъ такъвъ прѣдставителъ. Кой отъ кого ще научи и колко уроци, Вие ще видите много скоро, ако ме утвърдите. По-нататѣкъ той приведе и другъ единъ мотивъ за утвърдението на моя изборъ — да съмъ седѣлъ тукъ, за да си изкупувамъ грѣховецѣ отъ народняшко врѣме по управлението; но г. Урумовъ забравя, че когато азъ бѣхъ владика въ народняшко врѣме, той бѣше псалтъ и ми пригласяше. (Голѣмъ смѣхъ и ржкоплѣскане отъ крайната лѣвица и лѣвицата. — Г-нѣ Урумовъ нѣщо възражава.) И тукъ, и въ Парижъ въ агентството! На гарата си ме посрѣщашъ и си се прѣгъвалъ прѣдъ мене, както се прѣгъвашъ и прѣдъ г. Сарафова! (А. Урумовъ: Никой пътъ! Това е подлостъ отъ твоя страна!) Нищо по-подло нѣма тукъ, нищо по-оскърбително,

г-да, отъ тоя моралъ, който прѣдставляватъ тукъ нѣкои народняци, по-народняци отъ мене по-рано, за да дохождатъ послѣ да осжждатъ народняшкото управление и да глождатъ другито! Това е най-безчестното отъ най-безчестнитѣ нѣща! (А. Урумовъ: Само при тебе не съмъ дохождалъ!) Защото азъ стоя за всичко, което съмъ направилъ, и пося отговорността, и казвамъ го прѣдъ българския народъ и прѣдъ исторіята, че се гордѣя съ всичко, което съмъ мислилъ и направилъ, и нѣма защо да се разкайвамъ. (Нѣкои отъ лѣвицата ржкоплѣскаха.) Но господата, които въ него врѣме сѣ се присмичали по корема си, присмичатъ се така и сега, най-малко право иматъ да ме критикуватъ. (А. Урумовъ: Не е истина! Като те научихъ каква си подла личностъ, азъ се отвратихъ!) Ние даже не приемахме съ Васъ да приказваме. Азъ трѣбало да стоя тукъ да си изкупувамъ грѣховецѣ! И той, Урумовъ, ще ми ги сочи, г-да! (Смѣхъ.) Г-да народни прѣдставители! Това е една дързостъ и азъ моля такива мотиви да не се даватъ. Азъ нѣмамъ нужда да ме учатъ на акълъ. Ако изборътъ ми е нередовенъ, вие сте длъжни да ме касирате! (А. Груевъ: То е наша работа!) Какъ така ще ме държите тукъ по произволъ! Какъ така за милостъ ще ме държите тукъ, за да ме учите на урокъ! Тукъ вие не можете да си играете съ сѣдбата на народнитѣ прѣдставители, които сѣ избрани отъ тая околия! Трѣбва да дѣйствувате по свѣсть, но не безъ свѣсть. И азъ ще моля всички отъ васъ, г-да народни прѣдставители, особено отъ болшинството, които имате избори нередовни отъ Царибродския, непрѣмѣнно да гласувате за касирането; нека гласуватъ така всички, които иматъ по-добри и по-редовни избори, и свѣстьта ви нека бѣде спокойна. А пъкъ за моята сѣдба и за сѣдбата на народната партия да не се грижите. Тя си върви изъ своя пѣтъ, има своитѣ дѣла, и, слѣдователно, тя сама съ своитѣ дѣла достатъчно се е прѣпорѣжала на населението и нѣма нужда нито отъ вашето снисхождание, нито отъ вашето благоволение!

Прѣдседателствующъ А. Франгя: Полагамъ на гласуване Царибродския изборъ. По този изборъ има три прѣдложения. Първото прѣдложение е на комисията — да се утвърди изборътъ, като извършенъ правилно и редовно. Второто прѣдложение е отъ г. Шопова, подкрѣпено отъ нѣколко души народни прѣдставители, — да се анкетира изборътъ, за да се установятъ нѣкои несправилности, извършени въ врѣме на избора. Третото прѣдложение е отъ г. Теня Начовъ, — да се касира изборътъ като опороченъ.

По правилника винаги се туря на гласуване прѣдложението, което не изчерпва въпроса; то е прѣдложението за анкетиране на избора. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ, че трѣбва да се направи анкета по Царибродския изборъ, за да се установятъ нѣкои несправилности,

извършени прѣз време на избора, да си вдигнатъ ржката. (Меншество.) Народното Събрание не приема.

Подиръ него иде прѣдложението на комисията, за утвърдението на избора. Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ, че въ Царибродъ г. Теодоръ Теодоровъ и г. Емануилъ Начевъ сж правилно и редовно избрани, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство.) Народното Събрание приема. Давамъ 5 минути отидихъ.

(Слѣдъ отидихъ.)

Прѣседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) Засѣданието продължава.

На второ мѣсто отъ дневния редъ имаме общитѣ разисквания по бюджета

Думата има г. Юрданъ Теодоровъ.

Ю. Теодоровъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Вчера слушахъ съ внимание длгата и обстоятелствена рѣчь на г. Министра на Финанситѣ, касателно финансовата политика и бюджета на Княжеството. Но понеже всичкитѣ части на бюджета не сж внесени още, а отъ една страна и не сме го изучили — азъ поне не съмъ изучилъ и прѣгледалъ това, което е внесено — а отъ друга страна не му е и мѣстото да се впуцамъ въ цифритѣ и параграфитѣ, което нѣщо ще стане въ бюджетарната комисия и ще се разгледа едно по едно въ Народното Събрание, азъ ще се огранича засега да изкажа нѣколко мисли и впечатления, които ми направи рѣчта на г. Министра, въ видъ на генерални дебати.

Г-нъ Министрътъ, както виждамъ азъ, се е потрудилъ да проучи бюджета подробно и хубаво. То бѣше и негова длжностъ. Но той ни прѣдставлява единъ бюджетъ горѣ-долу като ланския съ 1.000.000 л. увеличенъ и 3.000.000 дефицитъ. Азъ му благодаря въ това отношение, че той е искренъ, че той каза това, което е могълъ да направи; благодаря му още и за това, че той не е надулъ, или намалилъ приходнитѣ пера на бюджета подъ резерва да не би да не изтъкне нѣкой невиденъ дефицитъ, както се е случвало другѣ пжтъ. Но това, което не ми харесва менѣ, е, дѣто г. Министрътъ прѣдставлява, че ще имаме дефицитъ прѣз текущата година около 3.000.000 л., дефицитъ явенъ и виденъ, а може бити да произлѣзе дефицитъ невиденъ, както се е случвало досега. Дефицитъ, г-да народни прѣдставители, споредъ мене е едно прѣстѣпление, нѣщо, което не трѣбва да го допускаме по никой начинъ. Да имаме дефицитъ, значи да бждемъ като онзи разсишникъ, който печели 3.000 л. и харчи 4.000 л.: тази година залага нива, догодина — дюкяна, третата година — къщата и най-сетнѣ нѣма да му остане нищо. Дефицитътъ е едно прѣстѣпление, казвамъ, и ние не трѣбва да го допускаме по никакъвъ начинъ и не трѣбва да се отпускатъ вънъ отъ чергата си. Ние ще направимъ всевъзможни

економии, всевъзможни намаления, които засега не сж направени — може би въ бюджетарната комисия да се направятъ, — и дефицитъ нѣма да допуснемъ. Бюджетътъ е едно огледало, прѣзъ което свѣтътъ вижда за нашето положение, за нашия кредитъ, за нашата криза, за нашата сила, за нашата производителностъ. Ако прѣдставимъ бюджетъ съ дефицитъ, ние дискредитираме държавата; слѣдователно, дефицитъ нѣма да допуснемъ по никакъвъ начинъ. Наистина, заплатитѣ на чиновницитѣ сж намалявани много пжти и не зная дали ще може пакъ да се намалятъ, но, понеже силитѣ не ни носятъ по-нататѣкъ, и него може да направимъ, а най-главно персонала да може да намалимъ.

По военния бюджетъ може да станатъ по-голѣми економии. Онази година г. Военниятъ Министрътъ общава да намали армията и да прѣдстави щата на офицеритѣ, както и другитѣ г. г. министри общаха да прѣдставятъ щата на чиновницитѣ. Такова нѣщо тази година не е направено. Тѣзи реформи би трѣбвало да станатъ, за да се разумѣемъ, за да стабилизираме поне разходния бюджетъ. И онази година отложихме това нѣщо за есенната сесия, въ есенната сесия се уловихме въ кавги за монопола и нищо не излѣзе тогава, и ето минава цѣла почти година и пакъ не се прѣдставляватъ тия работи. Каза ни г. Финансовиятъ Министрътъ, че г. Министрътъ на Войната е общалъ да намали контингента на армията съгласно закона, като взематъ по единъ солдатинъ на 100 души население, да я намали на 37.000 души ефективъ, защото ланската година е била 46.500. Но по моео мнѣние, вѣрвамъ че и по мнѣнието на много г. г. прѣдставители, ще трѣбва да ни се види и тази цифра много голѣма, защото, да поддържае войска единъ на сто, това може да го направи една богата, силна и воинствена държава, както е Германия, но не и една сиромашка държава, каквато сме ние, каквато е нашата държава. Войската трѣбва да се намали по моео мнѣние още — отъ 20—25.000 души. Казватъ нѣкои, че нашитѣ съсѣди гледатъ малко съ лошо око на насъ и може би да застрашатъ нашето съществуване и нашата държава. Азъ на това не вѣрвамъ. Азъ мисля, че нашитѣ съсѣди, като Гърция, Ромжния, даже и Сърбия, понамалиха своята войска по економически причини. И ние като понамалимъ нашата войска, тѣ ще я понамалятъ още и ще имаме възможностъ и ние да понамалимъ още, защото и тѣ страдатъ отъ сѣщата болестъ, отъ която страдаме и ние.

За да не допуснемъ дефицитъ, какви още економии можемъ да направимъ? Може да се понамалятъ заплатитѣ както на ония чиновници, които получаватъ по-голѣми заплати, така сжщо и на генералитѣ и полковницитѣ. Това обща г. Военниятъ Министрътъ, но щатѣтъ, казвамъ, още не е прѣдставенъ. Може да се закриятъ и нѣкои ненужни дипломатически агенства, само да не прѣдставяваме дефицитъ. Можемъ даже да възприемемъ и да не даваме пари на Министерството на Изповѣ-

данията 1.200.000 л. — разбирате за какъ — и да оставимъ училищата на мѣстнитѣ общини да си ги поддържатъ. И нека размисли още финансовата комисия да направи нужнитѣ екопомии. Въ всѣки случай, обаче, не трѣбва да допускаме фиктивенъ бюджетъ, защото отъ фиктивни бюджети Италия и Гърция сж пропаднали. Това съображение гледамъ е взелъ г. Министърътъ на Финансите, като не е увеличилъ цифритѣ на прихода, но ги е намалилъ. Ние искаме да се обърне хубаво внимание на тия работи, щото перата, които минаватъ на приходъ, непрѣмънно да постѣпятъ, и не само да постѣпятъ, както сж прѣдвидени, но и съ излишъкъ, и ония пера, които се пишатъ въ разходъ, непрѣмънно да покриватъ разхода и да оставятъ излишъци и отъ този излишъкъ да се образува единъ резервенъ фондъ, необходимъ за всѣки случай. Така правятъ благоразумнитѣ финансисти, така правятъ благоразумнитѣ хора, които оставятъ настрана по малко бѣли пари за черни дни, защото кой знае какво ще се случи. Може да се случатъ бѣдствия, може да се случи гладъ, може да се случи война и заради туй не само дефицити не трѣбва да се допуцатъ, но и въ всѣки случай трѣбва да имаме излишъци, отъ които да образуваме единъ резервенъ фондъ.

Казва г. министърътъ още, че трѣбва да помислимъ и за увеличение на данъцитѣ, на нѣкои данъци. Азъ мисля, че не трѣбва да допуцаме съ закони да се увеличаватъ никакви данъци, понеже и тѣй населението е прѣтоварено съ данъци и нѣма какво повече да се товари никое съсловие — всички сж прѣтоварени. По моето мнѣние трѣбва добро прилагане на законитѣ. И тия закони, които имаме, ако г. г. министритѣ развитъ дѣятелностъ и управляватъ благоразумно, което много зависи отъ тѣхнитѣ лични качества и достойнства, ако развитъ, казвамъ, едно благоразумно управление, една енергия, да стегнатъ своитѣ чиновници и като се приложатъ съществуващитѣ закони напълно, полза ще има за държавата и приходътъ ще бѣде по-голямъ. Напр., ако се стегне Банката по-добрѣ да си гледа работата и ако се намали персональтъ, защото толкова персоналъ, който го има тамъ, при тия оскѣдни врѣмена и при тия ограничени операции, надали има нужда отъ толкова персоналъ, който, впрочемъ, не е прѣдставенъ на одобрение отъ Народното Събрание и трѣбва да се прѣдстави като се намали. Така сжщо и чиновницитѣ по желѣзницитѣ да се стегнатъ да не чупятъ машинитѣ и да не ставатъ кражби. Казаха ми нѣкои хора, че сж товаряни стоки по-тежки, а сж минаватъ за по-леки, като взематъ рушветъ. Или пъкъ нѣкой пътнитъ, като не е успѣлъ да си вземе билетъ отъ станцията, кондукторътъ не само му дава билетъ и туря паритѣ въ джеба си, но го туря и на второ мѣсто. Тѣй щото, ако на тия работи се погледне хубаво, приходътъ ще може да бѣде увеличенъ. Сжщото нѣщо може да стане и съ тютюня. Ако се турятъ още нѣколко акцизни надзиратели

и ако не се сѣе тамъ, дѣто не става и дѣто се сѣе само за контрабанда, вървамъ, че и тютюнятъ ще ни даде 1.000.000 л. повече отъ това, което е давалъ досега. Сжщо така трѣбва да се направи и за митницитѣ. Ако г. Министърътъ на Финансите избере добри оцѣнители и ги стегне по-хубаво да си гледатъ работата, да не пропуцатъ контрабанда, да не взиматъ рушветъ, могатъ и тѣ да даватъ приходитѣ въ излишъкъ. Тѣй щото, мисля азъ, отъ правилното упражнение на съществуващитѣ закони може да излѣзе една по-добра полза и да се не допускатъ дефицити. Но ие сѣе таки налъ трѣбва да направимъ една економия въ разходния бюджетъ, защото нашата страна не може да вдига такъвъ разходъ, за да не допуцаме по никой начинъ дефицити. А пъкъ отъ правилното приложение, както казвамъ, на законитѣ, и отъ стѣгането на администрацията по всичкитѣ отрасли може да излѣзе повече приходъ, който е необходимъ да се образува единъ резервенъ фондъ.

Слушахъ, че г. министърътъ казалъ, че щѣлъ да иска, не помня колко, 2.000.000 л. или колко, свръхсметенъ кредитъ или свръхсметни суми за прѣдстоящитѣ празненства, които има да ставатъ прѣвъ августъ мѣсець по освещение храма въ Шипка. (Министъръ М. Сарафовъ: Единъ милионъ е, уважаемый г-нъ Теодоровъ! Дефицитъ е 3.000.000, слѣдъ като се вземе въ смѣтката и това перо отъ 1.000.000 л. Иначе дефицитътъ е 2.000.000 л.) Каква Ви е сумата? (Министъръ М. Сарафовъ: Азъ не я опрѣдѣлямъ, защото не съмъ въ положение да я опрѣдѣля, но казвамъ, че най-много прѣдвиздамъ до 1.000.000 л.) Азъ мисля, г-да, че не трѣбва да правимъ голѣми разходи. Знаете ли каква е тая работа? Азъ чухъ, че щѣли да събератъ 25—30.000 души войска, маневри да правятъ. Ние сме бѣденъ народъ, ние можемъ да направимъ маневритѣ съ 3—4 полка, а не съ 30.000 души войска. Сиромашъ човѣкъ голѣма свадба не може да прави. Трѣбва да имаме прѣдъ видъ, че се продаватъ чергитѣ на хората. Руситѣ, налитѣ избавители, ще ги посрѣшнемъ радушно, но излишнитѣ разходи сж излишни; необходимото, обаче, трѣбва да се направи. И азъ мисля, че трѣбва да похарчимъ най-много 150—200 хиляди лева. (Д. Петковъ: И това е много били!) Чистосърдеченъ и радушенъ приемъ ще имъ направимъ, но нѣма да ги кѣнимъ съ шампания я! (Смѣхъ.) Ще направимъ приличното. Тѣй ни знайтъ, че сме сиромаси. Азъ видѣхъ да се продаватъ на хората чергитѣ, паритѣ не ни стигатъ, дефицити имаме, какво ще ни помогне заемътъ ако вървимъ съ дефицити? Ами че дефицититѣ сѣ вървятъ 18 години! И какъвъ резонъ има сега да правимъ дефицити? Дефицитъ бива, когато има война, когато има болести нѣкакви, когато има нещастие, неурожай — такива работи, или же ако правимъ радикални финансови реформи, които не сме опитали още какви приходи ще ни дадатъ, и послѣдватъ нѣкои непрѣдвидени дефицити. Слава Богу,

имаме сега една година благословена и отдѣ-додѣ да правимъ дефицити, когато търсимъ по Европа заемъ? Че какъвъ кредитъ ще ни направятъ хората? Ето защо не трѣбва да се простираме вѣтъ отъ чергата си — дефицитъ по който начинъ.

По други работи азъ нѣма да говоря и да се простирамъ. Ще кажа само толкова, че по моето мнѣние не можемъ да приемемъ никакви увеличения на данъцитѣ, защото и тъй е прѣтоваренъ народътъ. Искамъ само правилно приложение на законитѣ, развиване на енергии отъ г. г. министритѣ и приходътъ самъ по себе си ще се увеличи, като подбератъ добъръ персоналъ. Не щемъ увеличение на данъцитѣ, не искаме по който начинъ да допуснемъ дефицититѣ, а, напротивъ, искаме излишъкъ, за да се създаде резервенъ фондъ.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Види се че има едно недоразумѣние между г. Юрдана Теодоровъ и мене. Азъ не казахъ, че искаме да се въведатъ нови данъци, нито казахъ да усилимъ размѣра на облагането въ старитѣ. Наопаки, точно мисълта, която г. Теодоровъ изрази, нея мисълъ и азъ поддържамъ. Повтарямъ, че моитѣ думи бѣха тия: ако сегашнитѣ закони, особено по косвенитѣ данъци, се прилагатъ строго, ако се обърне на това внимание и ако се попълнятъ нѣкои празноти, напр. по закона за акциза, азъ самъ вѣрвамъ, споредъ смѣтките, които за това правихъ, че косвенитѣ наши данъци ще могатъ постепенно да ни даватъ повече около по 1½ милиона всѣка година. Една такава смѣтка ми показва, че въ края на 1906 г., по нашия приходенъ бюджетъ, ако остане съ сегашнитѣ данъчни законоположения, безъ нови данъци да се вотира, а само да се попълнятъ празнотитѣ, които въ нѣкои закони има, ние бихме могли да разчитаме на единъ общъ приходъ около 102 милиона. Слѣдователно, у мене мисълта бѣше сжщата, която уважаемиятъ г. Теодоровъ изказа. Азъ разширихъ само нѣщо повече и казахъ, че относително, напр., данъка на тютюния моето мнѣние е, че ще има нужда да стане прѣработване на закона. Прѣди да вотираме нови данъци, нужно е да опитаме всички срѣдства, за да направимъ сегашнитѣ да дадатъ онова, което може да дадатъ.

Друга една погрѣшка ли, да кажа, или недоразумѣние, е, че уважаемиятъ г. Теодоровъ счита дефицита, който прѣдставямъ азъ въ редовния бюджетъ отъ 2 милиона, той го счита като че ли е траенъ. И вчера имахъ честта да го кажа и сега ще повторя, азъ не се отчайвамъ отъ финансовото положение на страната именно заради това, защото дефицитътъ отъ 2 милиона лева за мене е прѣходенъ, за мене той се явява само прѣзъ текущата година, явява се поради стечението на обстоятелствата, явява се вслѣдствие задълженията, които ние имаме по нашитѣ неконсолидирани дългове. Вчера разправихъ, че ако държавата успѣе да сключи единъ 5%-овъ заемъ въ такъвъ размѣръ,

щото да бѣде достатъченъ да се покриятъ нашитѣ летящи дългове — като чета между летищитѣ дългове и съкровищнитѣ бонове, издадени за 25 милиона лева, отъ които на 1 юлий ще останатъ около 15.000.000 л., — ако, казвамъ, направимъ единъ такъвъ заемъ, то въ нашия разходенъ бюджетъ, по отдѣлението „държавни дългове“, ще се яви само по себе си едно намаление отъ около 4½ милиона. Лани, въ декемврий мѣсецъ, въ Народното Сѣбрание дадохъ подробна смѣтка за около 4 милиона лева намаление. Това намаление, наистина, е само за годинитѣ 1903 и 1904, именно до врѣмето, прѣзъ което сме длъжни да погасимъ заема отъ 25 милиона съкровищни бонове. Вие знаете, г-да народни прѣдставители, че за погашението на този 25-милионенъ заемъ ние сме длъжни да вписваме всѣка година въ нашия разходенъ бюджетъ една сума отъ 6.250.000 л., освѣнъ туй да плащаме и лихвитѣ на остатъка отъ тоя дългъ. Сега, паметта може да ме лъже, но тази година въ нашия разходенъ бюджетъ е прѣдвидено около 7.215.000 л. само за лихви и погашение на заема отъ съкровищнитѣ бонове, но не за цѣлия заемъ отъ 25 милиона, а само за остатъка. (И Гешовъ: 7.600.000 л.) Слѣдователно, ако направите единъ заемъ въ такъвъ размѣръ, за да можемъ да погасимъ летящитѣ дългове, неговиятъ аноитетъ, сумата, които ние ще плащаме всѣка година, тая сума нѣма да стигне 6 милиона. Единъ заемъ, направенъ приблизително въ размѣръ 106 до 108 милиона лева, аноитетътъ му, сумата, която е нужна да се плаща всѣка година заради него, не надминава 6 милиона. Уважаемитѣ г. г. народни прѣдставители, които лани засѣдаваха въ Народното Сѣбрание, помнятъ, че за заема отъ 120 милиона прѣдвиждаше се аноитетъ 6.827.000 л. Въ финансовото положение, въ което се намираме сега, освѣнъ споменатата сума, която сме длъжни да вписваме въ бюджета си за погашение и лихви за заема срѣщу съкровищнитѣ бонове, азъ съмъ вписалъ въ бюджета, че трѣбва да плащаме, по текуща смѣтка, 7% лихва на Българската Народна Банка годишно върху срѣдно число 30 милиона — 2.100.000 л. Да направимъ обща смѣтка. Покрай Българската Народна Банка ние дължимъ на земледѣлческитѣ каси и на други кредитори — за това съмъ прѣдвидѣлъ въ бюджета за лихви сумата 2.600.000 л. всичко. Имаме, слѣдователно, 7.250.00 л., имаме и 2.100.000 л., които трѣбва да плащаме на Банката и на други кредитори, та ставатъ почти 9½ милиона за лихви и погашение само на показанитѣ дългове. Вие виждате, слѣдователно, че за едни нужди на държавата, които ни се налагатъ по самитѣ задължения, които сжществуватъ сега, или поради сегашното наше финансово положение, ние сме принудени да минаваме въ бюджета около 9½ милиона и нѣщо — защото нѣмамъ точнитѣ цифри сега и позволѣте ми да не ги търся. Ако пъкъ сключимъ заемъ, ние ще имаме въ бюджета около 6 милиона. Ето ведната една разлика на

повече отъ 3½ милиона, която се явява и която ще дойде въ полза на бюджета за 1903 г. Дефицитътъ, слѣдователно, който ви представямъ, отъ 2 милиона, само отъ туй перо, ако се удобри заемътъ, ще изчезне и ще се яви единъ суфицитъ, единъ излишъкъ, отъ 2 милиона лева. (Н. Цановъ: А слѣдъ 3 години?) Слѣдъ три години, уважаемый г-нъ Цановъ, ще бжде по-далечъ задъ насъ кризата, която отъ нѣколко години пасамъ притиска Княжеството, слѣдъ три години нѣма да имаме сегашните приходи, а ще имаме уголѣмени. Прѣди малко споменахъ, че азъ смѣтамъ какво всѣка година приходитъ ни може да се уголѣмиватъ съ по 1½ милиона. То е именно важниятъ пунктъ, който лани не можѣ да се разбере. Азъ искамъ да спечелимъ врѣме докато може по естественъ пжтъ нашитъ приходи да се уголѣмятъ, за да посрѣщаме разходите. Искамъ да спечеля тии три години, да намали разходите по държавнитъ дългове, за да мога да дойда въ положение, когато ще имаме приходи горѣ-долу около 99 милиона. Тогава ще бжде спокоенъ министърътъ на Финанситъ на България. Отъ друга страна, тѣзи лихви, които плащаме сега, тѣзи лихви една частъ отиватъ въ Банката и, както нѣкои възражиха лани, Банката ги взема и ги дава пакъ на насъ. Това не е безразлично за държавния бюджетъ. Но, отъ друга страна, ние плащаме 7% лихви върху аванса отъ 7.000.000 л., плащаме 6% лихви и погасяваме al pari съкровищни бонове издадени прѣди 2½ години по 89%. Защо да плащаме тии лихви, когато ако направимъ 5%-овъ заемъ ще плащаме 6% или 6¼%? Защо да плащаме на земледѣлческитъ каси 7%, защо да плащаме високи лихви и на разни доставчици, които не фигуриратъ въ бюджета, за доставка на локомотиви, на вагони и на всѣкакви покупки, които правимъ и на които не сме въ състояние да имъ плащаме наврѣме, естествено е, че трѣбва да имъ платимъ и лихви? Тѣзи, които иматъ доставки въ България, когато е рѣчь да заплащаме, ползватъ се отъ нашитъ закони и настояватъ да имъ плащаме 8% лихва. А такава лихва че се плаща, това не е тайна; азъ не го крихъ и ланската година, и сега, ми се струва, не го крихъ, а го посочихъ: естествено, щомъ не можемъ да плащаме, трѣбва да върви лихвата. Ето какво ви казахъ вчера, че хвърляме пари напусто, плащаме лихви по-тежки, отколкото бихме могли да плащаме. Слѣдователно, уважаемый г-нъ Теодоровъ, не трѣбва да се плашимъ отъ дефицита 2.000.000 л. Азъ не се хваля съ това, че имаме дефицитъ; признавамъ, че това е едно зло, но нѣма какво да се направи. Азъ изучавахъ доста нашия разходенъ бюджетъ съ намѣрение да го намалимъ още повече. Не успѣхъ. Вие сами ще се убѣдите въ това. Въ течение на разискванията на разходния бюджетъ въ комисията и въ Народното Собрание и ако можете да направите вие нѣкои намаления, които да сж съгласни съ доброто управление на страната, азъ ще бжда съгласенъ съ васъ.

Но нека изтъкна една мисль, която уважаемиятъ г. Теодоровъ изказа. Той самичкъ признава, че ако гудѣ повече акцизни надзиратели, азъ бихъ могълъ да имамъ повече приходи. Истина е, г-нъ Теодоровъ, че ако мога да прѣдвидя повече нѣкои чиновници, ще мога да събера повече подбори, повече глоби, повече приходи отъ маломѣрни имоти, азъ ще си уголѣмя, несъмнѣно, прихода и отъ косвенитъ данъци. Въ тая посока — както и вчера споменахъ — азъ изучавамъ сега нѣкои измѣнения на държавата, та да рѣша, дали едно уголѣмение на разходите ще се покрие съ уголѣмения на приходитъ. За нѣкои пера, които ви споменахъ, не съмъ убѣденъ още, че дѣйствително сж такива, които би могли да се събератъ. Споменахъ ви, че желая прѣзъ текущата година да направя опитъ, за да събера стойността на продаденитъ маломѣрни имоти. Казахъ, че има продадени такива за 1.500.000 л., но ще мога ли да ги събера, дали прѣдставляватъ такава държавна креанса, която ще мога да събера, това не мога да кажа не само азъ, който съмъ 4—5 мѣсеца министъръ на Финанситъ, но не би могълъ да го каже и другъ, който е повечекото години финансовъ министъръ — това ще може да се каже, само когато се направя опитъ въ онѣзи окрѣзи, където знамъ, че има най-много такива имоти, като прати хора, за да могатъ да ги събератъ. Слѣдователно, виждате и самички, че не е отъ добра воли, дѣто се ограничавамъ. Азъ имамъ прѣдложение отъ едно отделение въ Финансовото Министерство да искамъ 25 души финансови пристави повече, но азъ не се рѣшихъ тогава да ги впиша, защото отъ една страна съ това щѣхъ да уголѣмя бюджета, а отъ друга страна не бѣхъ убѣденъ, че ще бждатъ приставитъ полезни за цѣльта, за която се искаха. Слѣдователно, уважаеми г-да прѣдставители, когато се говори по начало за економия, отъ страна на Министерството вие нѣма да намѣрите никакво съпротивление; обаче, правянето економии и то си има граница. Държавата има необходими нужди, които трѣбва да се удовлетворятъ. Позволете и тукъ да ви припомня още единъ пжтъ, че държавата, когато съставлява бюджета, не пита най-напрѣдъ колко имамъ, а колко трѣбва, защото не могатъ функциитъ държавни да се ограничатъ само съ онова, което може да се побере, наонаки, по нѣкой пжтъ ограничението на разходите произвежда намаление на приходитъ. Така щото, трѣбва да се търси една права мѣрка, да се намѣри нѣщо като златна срѣдина и да може и едната страна, и другата да не пострада. Това сж малкото бѣлѣжки, които имахъ да направя.

А ргорос, за единия милионъ лева — извънредни разноси. Трѣбва добръ да обясня, че дефицитътъ 3.000.000 не е таквътъ по редовния ни бюджетъ. Два милиона се прѣдвждатъ наистина за бюджетенъ дефицитъ; другиятъ милионъ отговаря на извънредни обстоятелства. Минахъ сумата единъ милионъ, защото искахъ да остана въ най-горнитъ

граница. Той обема и разликата, която би се явила въ общата цифра на редовния бюджетъ, ако военниятъ бюджетъ не бжде точно 20 милиона, а нѣщо повече, и оная сума, която ще трѣбва да се похарчи прѣзъ есента на текущата година. Каква ще бжде тая сума, азъ не знамъ. Сега не мога да кажа 400 ли, 500 ли, 600.000 ли ще бжде, това ще се опрѣдѣли малко по-сетнѣ въ съгласие съ г. Военния Министръ и съ нѣкои други фактори. На всѣки пачинтъ, едно мога да кажа сега, че нѣма такова намѣрение, да се дига голѣма войска, за да се парадира. Доколкото знамъ, има, дѣйствително, да се направи единтъ маневъръ, но въ много по-малкъ размѣръ. По отношение широкитѣ разноски, ние и за това, уважаемия г-нъ Теодоровъ, се грижимъ, защото най-напрѣдъ на насъ тежи, че ние сме първото българско правителство, което внесе бюджетъ съ дефицитъ.

Д. Дуковъ: (Отъ трибуната.) Г-да народни прѣдставители! Азъ, разбира се, искахъ да кажа нѣколко думи по приходния бюджетъ, съ който, разбира се, не съмъ съгласенъ, както е внесенъ, въ нѣкои цифри. Не мога още да бжда съгласенъ съ г. Юрдана Теодоровъ, който каза, че нѣмало и не трѣбвало никакви даждии да се прѣтворватъ, нѣмало никѣдъ да може да се сменя или качва. Споредъ мене, за нови да качваме тамъ, дѣто не може, разбирамъ, но, споредъ мене, има мѣста, дѣто може да се покачи. Затова сега за първото не съмъ съгласенъ съ него, както и съ онова, което каза, че тази година била такава, която можело да се надѣваме на нея, че щѣла да ни посрѣщне. И това не е така, защото завчера само на 5 юний, което стана, то стига за България, особено за земледѣлцитѣ. Азъ отъ много години, като старъ прѣдставителъ, всѣки пътъ слушахъ: тази година не можемъ да намалимъ по десетъка, ще го направимъ до година, а втората година, когато сме дохождали, се остава за третата и т. н. отъ 20 години и повече, и макаръ миналата година да не бѣхъ прѣдставителъ, и тогава чувахъ, че можело да се направи занаяпрѣдъ, а не миналата година. За жалостъ, гледамъ пакъ същата цифра, която споредъ мене е непоносима и споредъ мене трѣбва да се намали отъ 20.000.000 поне на толкова, колкото бѣше по-рано — 18.000.000. Има причини, г-да, за това защо да стане. Всѣки единъ отъ васъ знае, че за нашето земледѣлие открай и досега не се е помислило, не се е подобрило въ нищо, нито нѣкой пътъ сж влѣзли въ същността на неговото положение, дали то може да плаща този данѣкъ завинаги, или не, дали трѣбва всѣка година, като се намираме въ такава криза, сѣ на неговия грѣбъ да искаме да изкарваме страната. Менѣ ми се струва, че е врѣме вече да помислимъ обратно, да не гледаме само на тѣхъ. Ако не сж въ завидно положение и другитѣ съсловия, но, споредъ мене, най-много онеправдани и за които не се е помислило, то сж земледѣлцитѣ. Гледамъ

тукъ — отъ една таблица се справямъ, — какъвъ е нашиятъ десетъкъ, който плащаме сега; макаръ думата „десетъкъ“ я нѣма, споредъ мене е скипчински десетъкъ зарадъ туй, защото общинскиятъ окладъ, които се разхвърлиха на земледѣлцитѣ, произлизатъ отъ десетъка, и знаете отъ кои години — всѣкому е извѣстно отъ най-урожайнитѣ години, каквито бѣха 1889, 1890, 1891 и 1892 години. Тогава всѣки знае, че урожайтъ бѣше твърдѣ изобиленъ и цѣнитѣ високи и оттогава съставиха тѣзи оклади полка-лека. Даже, когато давахме десетъкъ въ снопи, случваше се 40 милиона да дадемъ и постепенно-постепенно се намали съ нѣщо, но това не удовлетвори земледѣлцитѣ. Много души чухъ да казватъ, че ако се измѣрятъ земитѣ изново, изоранитѣ и посѣянитѣ земи, тогава данѣкътъ твърдѣ евтино ще падне. Споредъ мене, този мотивъ не е мотивъ, и ето защо. Правителството, май, когато е броило снопитѣ, какво е изваждало отъ единъ декаръ земя, колко снопи? Но дали туй сега може да излѣзе? Нивитѣ, разбира се, се разореха, но не имъ остана тази сила, която имаха прѣди години. Още повече въ сушната година, която бѣше прѣди 3—4 години, земята бѣше обърната на прахъ. И слѣдъ тази суша, когато дойдоха голѣми дѣждове, на много мѣста земята, слѣдъ като този прахъ се бѣше извѣялъ, отнѣ и не ражда така, както напрѣжъ. А дебелитъ мѣста, които се залѣха, тѣ се насипахъ съ камъни и пр.. Ако има нѣкои окръжи или села, дѣто да сж разорали повече, като прѣсмѣтнете, че земитѣ сж отнѣли и не даватъ ония снопи — това може да се види, да се потвърди отъ списъцитѣ, които има правителството, — тогава щѣше да се разбере, че и да има разорани наново и посѣяни ниви, то не сж такива, както нѣкои казаха, които щѣли да спаднатъ по-евтино. Споредъ мене, и това не е истина. Вие знаете, г-да прѣдставители, че безъ трудъ нищо не става; нито трговията, нито чиновничеството сж безъ мѣка и трудъ. Но ако сравнимъ труда на земледѣлца, както той работи, азъ мисля, че всѣки отъ васъ ще се съгласи, че на всѣко съсловие тамъ дѣто носи, трѣбва да се качи по нѣщо, но тукъ трѣбва да се смене. Нашиятъ селянинъ, погледнѣте, каква мѣка и какви прѣпятствия срѣща прѣзъ врѣмето на годината, когато работи. Той бива толкова веселъ, когато ще излѣзе първия денъ да хвърли сѣме на земята, като че всичкиятъ свѣтъ е неговъ. Гледамъ човѣка, че се приготвилъ, че се прѣоблѣкълъ и прѣдreshилъ съ жената си и дѣцата си и бива веселъ, но щомъ излѣзе да отиде на нивата, отъ минутата срѣща прѣпятствия, които го ядосватъ. Защото напрѣдъ отвѣкѣдъ му се отваря прѣдъ очитѣ, че ще може и прѣдъ търговецъ, и прѣдъ хазна да се изплати и затова го виждамъ веселъ; но още него денъ, като излѣзе да отиде на нивата, той вече отъ тая минута срѣща прѣпятствия, които го ядосватъ. Съ първата рѣка още като бръкне да вземе сѣме и да хвърли въ земята, захваща мравунакътъ да носи житото му. Той приготвя

купчинки и като отива на другия край, пбе, по като се връща назад, вижда, че гаргитъ му нападнали смето. (Нѣкои се смѣятъ.) Вие можете да се смѣете, но туй е истина. Той трѣбва да забие калпака си тамъ, за да плаши гаргитъ. Той се ядосва оттогазъ още и захваща да псува. И гледа подиръ нѣкой денъ, слѣдъ като засѣе нивата, като захване да вали дъждъ, той е пакъ шенъ и не мисли за нищо друго, а мисли само, че всичко е благодаръ за него. (Г-нъ Бобековъ възражава нѣщо.) Азъ не можахъ да чуя, г-нъ Бобекова, може да Ви се вижда смѣшно, но азъ съмъ длъженъ да кажа какъ върви работата. (П. Вжжаровъ: Финансови мѣроприятия ли разправяшъ?) Той прѣзъ цѣлата зима, като отиде да обикаля нивитъ, мисли, че може би отъ сухитъ студове, ако нѣма снѣгъ, да измръзнатъ нивитъ. Дойде пролѣтъ, чака дъждъ и когато захванатъ дъждоветъ, радва се на него изобилно врѣме. Той мисли, че нивата ще роди, но като захване гръмъ, той пакъ се замисля — да не бѣде градъ. Ще дойде врѣме да узрѣе — ще хване да жъне; и поглежда той въ това врѣме какъ толкова неговъ трудъ, 16 часа работа, а и нѣщо повече — защото на земледѣльца нощта или денътъ не е тѣй, както ние разбираме и както азъ го разбрахъ тукъ: когато се зазорява, то е за него денъ, както когато се добръ притъмни, до него врѣме пакъ е денъ за него. Така щото, неговиятъ трудъ е голѣмъ. Сега, ако вземете вие, споредъ труда му, какво плаща, и дали може да плаща това, ще видите. Като се случи въ туй врѣме, разбира се, да дойде градушка, както казахме и завчера, и му се убива нивата, какво става съ него? Ще дойде, разбира се, съгласно законитъ, комисия да опрѣдѣли неговата врѣда. Най-напрѣдъ се изпрѣчва прѣдъ него чл. 2 отъ закона за градобитнината, ще каже, че 20% оставатъ за стопанина, за производителя. Е, да се попитаме сега, виноватъ ли е тоя земледѣлецъ и защо да оставятъ 20% за негова смѣтка, когато тия стихийни явления не могатъ да се обхванатъ отъ никого, а да си останатъ на сѣция производителъ? Подиръ туй, ще му опѣнятъ не колкото има убито, защото може да има мѣста много убити, но комисията тѣхъ не прѣглежда. И ще отидатъ да опѣняватъ хора, финансови нагледници, които не разбиратъ. Ако вземе производителътъ да протестира, че не била справедлива опѣнката или отъ неразбиране, веднага му се изпрѣчва другъ членъ отъ закона, който казва: неблагоприятитъ на своя смѣтка могатъ да прѣдизвикатъ друга комисия. И той, като си помисли, че и други ако дойдатъ ще прѣгледатъ пакъ като първитъ, не стига му, че остава безъ това, което му се убива, ами и да дава разноси за друга комисия, която ще прѣглежда и ще му опѣнява по сѣция начинъ, прѣмѣлчава си. А колко му се опѣняватъ загубитъ и, както видѣхте, завчера стана запитване, той трѣбва да чака година, двѣ, додѣто му се плати. И какъ му се плаща? Съгласно чл. 12 отъ закона за градобитнината.

Този членъ казва, че му плаща държавното съкровище. Бирникътъ не му прихваща срѣщу даждията, ами трѣбва да отиде въ града и да си вземе това, което трѣбва да му се плати. А пъкъ вие знаете, че може да се случатъ голѣми загуби: по 200, по 300 л., на може да има и по 50 ст., и, прѣдставѣте си, трѣбва да отиде самъ човѣкътъ при държавното съкровище и да си получи паритъ. Разбира се, не всички села сѣ близо до околийскитъ градове. Има села отдѣто трѣбва да се отиде за 5—6 часа въ града и ще сѣжса единъ чифтъ царвули и въ единъ денъ не може, ще прѣспи една нощъ — та, вижте сега, какъвъ къръ ще получи отъ убитото отъ градобитнина. Значи, и тукъ земледѣлецътъ е онеправданъ.

Въ всѣки единъ окръгъ тукъ е отбѣлжено колко се плаща на декаръ. Вургазкийтъ окръгъ плаща поземеленъ налогъ 1.76, най-високото, 61 най-низкото; Варна — 0.77; Видинъ — 1.2; Враца — 1.64; Кюстендилъ — 1.4; Пловдивъ — 1.58; Плѣвенъ — 1.30; Русе — 1.50; Стара-Загора — 1.58; Търново — 1.57 и Шуменъ — 1.36. (Н. Мушановъ: Дѣдо Лазаре, колко е въ Русе? 1.50 казахте.) 1.50 въ Русе, ама отъ цѣлия окръгъ, не само за града. (Н. Мушановъ: Ами откъдѣ взехте тази статистика?) Тази статистика съмъ взелъ отъ Министерството на Финанситъ. (И. Бобековъ: За кои години?) Сега налогътъ, който се плаща. (Д. Вълчевъ: За Враца не е вѣрно!) Г-нъ Вълчевъ, ако не е вѣрно, азъ съмъ ги вземалъ оттамъ. Послѣ, неждѣйте гледа околийтъ, защо тия плащали по-много или по-малко, а на цѣлия окръгъ — срѣдното число това е. Дѣ по-сѣжно, дѣ по-много се плаща, то излиза отъ това, дѣто има повече мѣста градини, понеже градинитъ се товарятъ по-сѣжно на декаръ — оттамъ дохожда по-сѣжно. (И. Воденчаровъ: Не е тѣй; по защото не е справедливо разхвърленъ данъкътъ. — В. Димитровъ: Ами въ Провадия колко е?) Въ Провадия отдѣлно нѣма. Това е за цѣлия окръгъ. Ако има грѣшка, азъ не съмъ виноватъ; това е извадено оттамъ, отдѣто трѣбва. Та, както и да е, едно на друго — да оставимъ връхнинитъ отъ 1 л. нагорѣ и надолѣ — но сѣ таки ще падне 1 л. на декаръ. Но разбирайте не само на посѣненъ декаръ, но и на празенъ декаръ, който не е посѣненъ. Значи, и на неосѣтитъ декари, които не раждатъ, ако се взема, тогава значи се товари на посѣтитъ 2 л. Значи, държавата като взема, едно на десетъ, 2 л., 9 части оставятъ на мене; 9 части по 2 л. тѣ сѣ 18 л. и два за държавата — ставатъ 20 л. Значи, 20 л. приходъ дава единъ декаръ. Възможно ли е, и кой отъ васъ ще се съгласи, че може единъ декаръ да дава приходъ 20 л.? Никога не е било, особено когато се сѣе съ жито или съ ечемикъ. Сега, може ли тѣзи 2 л. да се плащатъ, когато всѣкому е знайно, че не може единъ декаръ да докарва 20 л. приходъ? Ами това можемъ ли да го вземемъ за приходъ? Ами нѣма ли въ този декаръ оранъ? Нѣма ли жътва? Не става ли това съ

полове? Нѣма ли плугъ? Нѣма ли трудъ? Ами тия хора, които сж изгнили и изкиснали отъ потъ, които работятъ по 13—16 часа? Ами ония жени, които не могатъ да си погледнатъ дѣцата? Ами ония дѣца, които въ кърви се търкалятъ изъ трънището да плачатъ подиръ майкитѣ си? Помислете си всичко това! Сѣ на туй съсловие се трупа. И кое друго съсловие е, което на туй върло слънце работи по 16 часа, и кое съсловие е тѣй прѣтоварено? Споредъ мене, не може ли твърдѣ спокойно да се качи на покрититѣ стезания нѣщо повече? Защото тия покрити стезания, които ги иматъ хората, служатъ повече за луксъ. По 2—3 хиляди лева мобили сж поставени въ всѣка къща: колкото струва зданието, за толкова пари мобили има вътрѣ. Никой не му завижда, че ималъ мобили луксозни, но съотвѣтствующия данѣкъ да плати, когато този приходъ, който се взима отъ зданието, нито градъ го бие, нито вътрѣ го вѣе, нито се чаландисва, нито нищо. Азъ мисля, че прѣспокойно можемъ да качимъ на тия луксозни здания, а тукъ отъ поземелния налогъ 2.000.000 л. да намалимъ.

Миналитѣ години, прѣди три години, мисля, бѣше попадналъ тукъ, въ Народното Събрание, случайно, единъ бюджетъ отъ ромѣнското правителство, който гледахме, че тѣ иматъ само 12.000.000 л. десетѣкъ, когато тѣ сж два пѣти по-земледѣлческа страна и по-голѣмо пространство засѣта земя иматъ. Отъ друга страна, чувамъ отъ всичкитѣ нашитѣ по-учени хора да казватъ, че никѣдѣ въ свѣта вече не сѣществва десетѣкъ, а сѣществва само въ Турция и тукъ, у насъ, които сме останали отъ нея частъ. Затова, когато една Ромѣния плаща 12 или 14 милиона лева, а ние, страна по-малка, разбира се, съ по-малко население и съ по-малко работна земя, да плащаме 20 милиона лева, това е несправедливо, споредъ мене, това е грѣшно и недобростѣстно да го оставимъ така да остане и запапрѣдъ. Никой не е кривъ, г-да, че нашата държава е дошла до това положение, да има тя тази финансова криза. Ако казвамъ, че никой не е кривъ, то сѣ ще излѣзе нѣкой кривъ, но никакъ не сж криви нашитѣ земледѣлци, които не сж провинени въ нищо. Ако можемъ да кажемъ, че има вина задѣто е дошла страната до това положение, то тази вина е въ правителствата ни отначалото и доднесъ. Дали умишлено или неумишлено, туй не мога да кажа азъ; който може да разбере, да го каже. Азъ мога да кажа, че може би това е направено отъ незнание. Началото, когато се тури основа на тия борчове да дойде страната въ това положение, то е най-напрѣдъ Берковскитѣ вариантѣ. Що пари се изхарчиха, и колко пари се дадоха на прѣдприемачи, а имаше и ортаци на тия прѣдприемачи, за направата на Петроханското шосе. Макаръ тогава за паритѣ, които се дадоха за Петроханското шосе, да се състави една комисия, и тая комисия намѣри доста нѣща, но намѣриха се хора, които тѣзи книжа ги прѣдадоха назадъ или, по-добрѣ, прода-

доха ги, макаръ и да казватъ, че книжата били въ чекмеджетата и въ джебчетѣ, но отъ туй нищо не излѣзе и така се прѣмѣлча тази работа. Всѣко едно правителство, додѣто не е дошло на властъ, то сѣ казва, че миналото правителство, което е било, е злоупотрѣбило и ще се даде подъ съдъ, но никой пѣтъ не е станало това, освѣнъ тази случка, която още не е разгледана. Така си е прѣминавало. Съ приборъзването, съ тѣзи правения луксозни здания навсѣкѣдѣ, било клубове, било гимназии или каквито и да било училища, отколкото тѣ да бѣдатъ индустриални, се похарчиха пари повече за такива мѣста, отъ които голѣма полза нѣма и отъ които нѣща страдаме. Тия пари, дѣто се харчатъ досега всѣка година, за да извадимъ учени, младежи учени, било отъ единия, било отъ другия полъ, видѣхме, че отъ тия учени младежи никой не е отишълъ въ магазинъ или на работата на баща си. Тия училища станаха едни калѣпници да излизатъ младежи учени, видѣхме, че въ тия училища се калѣпятъ кандидати за служби, и сега правителството, па и ние нѣмаме никаква свобода, а вѣнъ чакатъ само за служба; нито правителството може да си отвори вратитѣ, нито ние, народнитѣ прѣдставители, и никой не отива да се залови за частна работа, а чакатъ да бѣдатъ назначени на държавна служба. Азъ не съмъ отъ тия, които гонятъ науката, защото азъ, като съмъ останалъ простъ, не завиждамъ на тѣхъ; но дохождамъ до заключение, че нашитѣ училища не сж станали полезни ни на държавата, нито на самитѣ младежи сж полезни. Нѣкои отъ тия младежи, които излизатъ изъ училищата, идатъ единъ видъ като единъ товаръ на държавата, па и на себе си, защото не оставатъ полза и за себе си, а чакатъ на готово. Не излѣзе, както казахъ, отъ тия учени младежи нищо; поне за свещеници отъ тѣхъ не можахме да намѣримъ; нищо не можахме да намѣримъ. И тѣзи, които излѣзоха отъ женския полъ, чакатъ на готово: мжжетъ да печелятъ, други да имъ готвятъ, да имъ ператъ, да имъ месятъ хлѣбъ, да имъ носятъ дѣцата — извинѣте, по това е цѣла истина. Значи, и отъ женскитѣ училища никаква полза не се вижда. И като слѣдваме този пѣтъ, ще се разберемъ скоро какво ще направимъ. Нашитѣ земледѣлци и тѣ не могатъ да гайретятъ: тѣ оставятъ земледѣлнето, защото съ голѣмъ трудъ става, но тичатъ кой разсилень да стане, кой стражаръ да стане и да отнематъ хлѣба па онѣзи, които се прѣхранваха отъ туй. И туй е едно лошо явление. Отъ една страна казватъ, че чиновницитѣ мжчно живѣяли съ тѣзи заплати, понеже били малки, а отъ друга страна пѣтъ онѣзи, които не сж на служба, гледатъ да заематъ тѣзи служби, защото нѣма съ какво да се прѣхранватъ. Можемъ да кажемъ, че тия, които искатъ да заематъ тия длѣжности, не сж такива добри, но има и такива, които сж добри и които могатъ да изпълняватъ тия длѣжности; има и такива, които казватъ, че сжщата наука имаме и ние, и ние сме свѣршили училища

и можемъ и за по-евтино да работимъ. Едни не сж благодарни и казватъ, че заплатата имъ била малка. Азъ мисля, че ако тия заплати се намалятъ, нѣма да се стремятъ толкова много хора за служба и, освѣнъ това, ще бжде въ полза на тѣзи, които служатъ съ по-малка заплата, защото ще станатъ по-голъми економисти, ще почнатъ да живѣятъ по-економически. Грѣхътъ е на насъ, дѣто сме имъ отпуснали въ началото толкова голѣми заплати, съ което ги накарахме да живѣятъ разкошно и сега имъ е мъчно да живѣятъ по-економично.

Та, споредъ мене, ние можемъ да направимъ една економия отъ заплатитѣ, които сж много тежки. (Н. Поповъ: Ако сж тежки, не могатъ да ги понесатъ!) Азъ не мога да намѣря друга подходяща дума, а ще я карамъ малко бай-танювски. Та, споредъ мене, повтарямъ, може да направимъ една економия отъ платитѣ. Може да покачимъ нѣщо на, дѣто казватъ, покрититѣ стѣжания, особено на луксознитѣ къщи да се качи нѣщо, а поземелниятъ налогъ да се намали поне най-малко на 18.000.000 л.; трѣбва поне 2.000.000 л. да се намали оттамъ. Вие виждате, че прѣзъ това врѣме малко-много се направиха закони за подобрението положението: било на владичитѣ, било на свещеницитѣ, било на учителитѣ, било на поборницитѣ, макаръ отъ малко, било за опълченцитѣ, и въобще за всичкитѣ други съсловия, но за земледѣлца нищо не е направено, нищо не е говорено, нищо не се е споменувало, и когато се е споменувало да се направи нѣщо за земледѣлцитѣ, сѣ сж излизали нѣкои да въразятъ и да кажатъ, че несправедливо е това, което се иска, че земледѣлцитѣ не били натоварени, че това имъ е достатъчно и пр. И всички ги съжаляваме само тогава, когато наблизатъ изборитѣ, но тукъ ги забравяме всички.

Казахъ ви отдѣвъ, какъ стана съ вариантата на врѣмето, та се похарчиха толкова милиона лева, които умрѣха тамъ, както и сега плащаме за желѣзницата на Хаджиенова. И тогава той бѣше подаечъ на държавата. Той изсмука най-много държавата въ онѣзи врѣмена. Държавата съ тия желѣзници прибрза. Не мога да откажа, че се направи добрина, че дѣйствително се улесни пѣтътъ, но като погледнемъ другата, може би съ съзнание или безъ съзнание, виждаме, че се заровиха толкова милиона лева въ паралелната линия и тамъ умрѣха. (Г. Кирковъ: Кой ги зарови?) Азъ мисля, че не мога да правя терджуманлъкъ, за да Ви казвамъ — Вие сте въ България и знаете. (Г. Кирковъ: Много хитрувате!) Нѣма що да хитрувамъ. Додѣто мога, ще казвамъ азъ, а оттамъ нататкъ кажете Вие. Отъ друга страна, когато толкова зараръ се докара на държавата и можеше да се остави поне единъ милионъ да се спечели за улеснение на земледѣлцитѣ, тѣ ги изградоха съ тербовитѣ марки. Кои го правѣха това? Дали сж земледѣлцитѣ криви, за да страдатъ и че сж дошли до туй положение? (И. Георгиевъ: Юриститѣ, юриститѣ го направиха!) Разбира се, правителствата, които сж били, не сж знаели какво

става въ държавата и не сж знаели какъ да уреждатъ работитѣ. За всичко това, може да се каже, се върти вината около държавнитѣ наши мъже. Дали съзнателно или несъзнателно, не знамъ. Та ако сж криви тѣ да дойде страната до това положение, то въ нищо не сж провинени земледѣлцитѣ, за да ги държимъ въ това непоносимо положение и неправдания досущъ поземеленъ налогъ да го оставяме на земледѣлцитѣ да го плащатъ. Азъ, разбира се, много пѣща имаме да изкажа, но тукъ има земледѣлци, на които разчитамъ напълно, защото и тѣ не по-малко сж освѣтлени, и тѣ ще изкажатъ това, което не е казано отъ мене, и ще го допълнятъ, па и повече пѣщо ще могатъ да кажатъ. Ние въ сегашната сесия на Народното Събрание разчитаме на нѣколко земледѣлци, макаръ и да ни считатъ тѣ, че ние сме на парчета и че не се поддържаеме. Това не е истина. Има само едно неспоразумѣние у насъ. (Смѣхъ въ крайната лѣвнина.) Какво е неспоразумѣнието, можемъ да го кажемъ. То е, споредъ мене, което едни хора, тѣй ми се струва, за да не бждемъ по-силни, като да искатъ да го създадатъ. Това, споредъ мене, е, че единъ билъ малкъ земледѣлецъ и ималъ по-малко, а другъ ималъ повече, та затова първиятъ не трѣбва да го смѣтаме за земледѣлецъ. Не можемъ да държимъ и да казваме, че не е земледѣлецъ, споредъ мене. Този, който нѣма нито единъ декаръ земи, стига да съчувствува на земледѣлцитѣ отъ сърце, съ чиста съвѣсть, азъ ще го считамъ за земледѣлецъ, ще правимъ съвѣтъ съ него и ще чуваме неговитѣ думи и ще очакваме и неговата поддръжка. (Я. Сакъзовъ: А, тѣй, бай Лазаре. Сега каза права дума!) та билъ този търговецъ или адвокатъ. Тукъ почти за мене адвокати нѣма, а има народни прѣдставители. (Н. Мушановъ: Сега пръвъ пѣтъ казвате добра дума за адвокатитѣ!) Азъ не казвамъ за адвокатитѣ, но една баба заради нейния Никола намразила и св. Никола. Сега вие самички като си изказвате по нѣкой пѣтъ грѣшкитѣ не само прѣдъ печата, но и прѣдъ нашитѣ очи, па и прѣдъ цѣлата публика, какво става ако се каже, че адвокатитѣ по нѣкой пѣтъ си криватъ душата? (Смѣхъ.) Никой не може това да го откаже. Не съмъ чулъ никой земледѣлецъ непрѣдизвиканъ да нападне нѣкой адвокатинъ или когото и да е, но когато по-напрѣдъ го нападне или го нагуби, той, нали знаете, е бай Ганю и добръ знае какво ще му каже. (Смѣхъ.) Така щото, искамъ да кажа, че земледѣлцитѣ не сж виновати въ нищо, и азъ ще моля отъ всичката си душа и еднитѣ, които сж земледѣлци, и другитѣ, които не сж земледѣлци, да се замислятъ и да се произнесатъ поне по това най-малко прѣдложение, което прави азъ, да приематъ, че 20-тѣ милиона лева тая година да останатъ 18. (Я. Сакъзовъ: Г-нъ Министърътъ на Финанситѣ ще каже!) Г-нъ Министърътъ на Финанситѣ, разбира се, като финансовъ министъръ, като човѣкъ на финансовата наука — доколко азъ слушамъ и разбирамъ, въ нея милостъ нѣма — той търси извори, но ние сме, които знаемъ

тегобитъ на населението и които трѣбва да му внушимъ да намѣри откъдѣто да е пари и да съкрати тоя данѣкъ. Азъ нѣмамъ нищо противъ правителството, защото казахъ, че тия злини не сж дошли отъ днешното правителство, което е най-малко виновно, защото то сега иде на власт; но да не поддържа онова, което сж поддържаха и другитѣ. Ние не бихме се съгласили и на 18 милиона лева, но и ние сме българи и виждаме, че не е врѣмето да се направи такъвъ голѣмъ скокъ и отведнажъ да се намали повече; и ние виждаме държавата въ какво положение се намира. Но мисля, че два милиона лева народнитѣ прѣдставители, заедно съ почитаемото правителство, ще могатъ да намѣрятъ отдѣ-отдѣ. Пакъ една проста да ви кажа, че когато овчарѣтъ ималъ мерамъ да нахрани пѣтника съ млѣко, той и подъ коча е търсилъ. Та съ два милиона да се намали, за да се нахранятъ $2\frac{1}{2}$ милиона народъ, не е мѣчно. Помислѣте, че ние тукъ, земледѣлцитѣ, дѣто засѣдаваме, мислимъ да направимъ това нѣщо за $2\frac{1}{2}$ милиона земледѣлци, а гражданитѣ сж около 700.000, при всичко че и тия 700.000 граждани не сж всички граждани; въ всѣки градъ има и земледѣлци. Тѣй като погледнете, помислѣте, колко народъ чака отвѣтъ отъ насъ да го подобримъ, и ние, ако не помислимъ за $2\frac{1}{2}$ милиона народъ да го улеснимъ, а гледаме само да запазимъ другитѣ, които да могатъ да правятъ здания и съ кирия да ги даватъ, тогава какво ще стане? Азъ гледамъ въ бюджета, че 500—600 хиляди лева дава правителството за аренда на здания; тия здания даватъ 2%, а пъкъ ако смѣтнете малко, ще видите, че земледѣлцитѣ плащатъ 6%, и нашитѣ покрити стежания, които плащатъ 6%, не сж за луксъ, но сж за живѣне. Тукъ има такива здания — сега не мога да ви кажа, не знамъ, но въ прѣдшнитѣ години имаше — за които държавата даваше по 60.000 л. наемъ. То е единъ чистъ приходъ, г-да прѣдставители, 60.000 л. приходъ. Ако той дава десетата частъ, както насъ, азъ не казвамъ, че ще бѣде справедливо, ако вмѣсто 60.000 да даде 6.000 л. Ако това е несправедливо, какъ е справедливо на цѣлия трудъ, на цѣлото производство, на цѣлото бруто да даваме на десетъ едно, а тѣ да даватъ двѣ на сто? Защо той да казва, че къщата е ипотеккирана? Кое не е ипотеккиралъ? У земледѣлцитѣ нѣма да намѣрите въ едно село на петъ единъ, който да не е ипотеккиралъ и ниви, и лозя, и къща. Този, който не е ипотеккиралъ, неговата работа е по-спукана. Тѣ сж ставали гарантѣ за други хора и гарантитѣ западнаха още повече отъ другитѣ хора, защото, който е взелъ, той си взема, а за плащане не мисли: гарантинѣтъ ще плати, та у нѣкои нѣма вече имоти въ рѣцѣтъ. Ако тѣзи хора сж заложили къщитѣ, тѣ сж ги заложили съ този луксусъ, който иматъ, съ мобилитѣ, които иматъ, а не както онѣзи отъ зоръ, отъ нѣмане. Зарадъ туй, ако не е завидно положението на другитѣ съсловия, то никакъ не е завидно положението на земледѣлцитѣ. Може да

го знае по-добрѣ правителството, но азъ слушамъ отъ търговци разговори и съ одного живѣемъ въ една стая и той казва: че азъ съмъ единъ търговецъ и земи имамъ, и ги работя самитѣкъ. Смѣтамъ какъвъ трудъ полагамъ и какво печеля отъ нивитѣ си и земитѣ си и какво печеля отъ търговията и азъ се чудя съ патента, който плащамъ за търговията, а тукъ толкова да плащамъ и нищо да не вадя, ама благодарение че си вадя паритѣ отъ търговията. Има хора отъ много мѣста, отъ Русчукъ и другадѣ, които държатъ свои шлепове и товарятъ съ тѣхъ. Какъвъ патентъ плащатъ тѣ? Не знамъ. Изцѣло се казва еди отъ кое перо едиколко, а не може да видимъ отъ кое колко се плаща, както става за дамидията: дохожда бирникѣтъ и казва: имашъ да давашъ 100 л. и вжтрѣ има и пѣтна повинностъ, и окръжни, и училищни врѣхнини и не може да знаешъ за кое плащашъ и за кое не плащашъ. Азъ, г-да народни прѣдставители, ще остане твърдѣ малко нѣщо да кажа, именно върху лозята. На лозята дамидието винаги е било тежко, но особено сега отъ двѣ-три години нищо не се е получило. Ако вземемъ да прѣсмѣтнемъ единъ декаръ земя — ние не можемъ да вземемъ за мѣрило само единъ градъ, но горѣ-долу се сравнява — азъ питахъ нашия другаръ г. Самоковлийски, той каза, че единъ декаръ лозе въ годината за работа му коштува 80 л. (Д-ръ П. Ношковъ: 30—35 л. — Г. Пасаровъ: 50 л. стигатъ. И ние имаме лозя.) Азъ ще кажа това, което е прѣдъ нашитѣ очи. Ще кажа за гр. Варна. Азъ казвамъ думитѣ на почитаемия г. Самоковлийски. Азъ ще кажа, че по-малко ще изкарамъ, не 50 въ Варна. Въ Варна единъ декаръ земя, разбира се единъ день да се зарови, единъ день да се отрови (Г. Пасаровъ: Два тури.) — азъ турямъ единъ день, за да се не види много нѣщо два да туримъ, ставатъ 4, да се кърши и върже единъ день, тѣ сж петъ, три пѣти копане по два дена, тѣ сж 6, станаха 11; забиване коле 1, ставатъ 12. Дванадесетъ по 4 л.... (Гласове: по 2 л.) Азъ прибавямъ и онова, което държавата ще вземе. (Г. Пасаровъ: За гюндюлюкъ?) Азъ за гюндюлюкъ не говоря. Държавата взема 3 л. и 1 л. абонаментъ. Въ Варна отъ 4 л. гюндюлюкъ, 3, $2\frac{1}{2}$, никой пѣтъ не е билъ 2, но нека се съгласимъ съ 2, 12 гюндюлюка по 2 л. знаемъ колко ставатъ — 24. Прѣзъ зимата за вардене 1 л. ставатъ 25 л. Онова, което е поземеленъ налогъ, не съмъ го турилъ. Той е 4 л. Станаха 29, дѣто ще се каже 30. Това е на 1 декаръ. Туй казвамъ досега. Отсега нататѣкъ трѣбва да знаете, че азъ като говоря има още нѣщо. Тукъ има окръжни, тукъ има общински, тукъ има училищни. За тѣхъ не говоря. Не споменахъ и за прѣскаѣнето, което става отъ 2—3 години. Разбира се, то си вади разносикѣтъ, но, за зла честь, това не го знаехме и сме оставили лозята си да се опустошаватъ. Ето ние сме едни отъ три години и имаме отъ тѣхъ мѣста — тукъ нашиятъ другаръ г. Владимиръ нека каже — че отъ

три години вино не се пие и грозде не се яде, а пъкъ плащаме по 7—8 л. Единъ човѣкъ, който има 20 декара — такива има много — като плаща по 8 л., тѣ сж 800 гроша и отъ три години се плащатъ и не сж пили вино. Прѣди нѣколко дена, като отидохъ въ отпускъ, видѣхъ, че лозята нѣматъ никаква надежда: на 3—4 кютюка има по малко грозде и което е изкарало и то е жълто, като мипи куйруци. Никаква надежда нѣма. Значи, както отъ двѣ години сме давали джереме, така ще бѣде и занаярѣдъ. Моля ви се, всѣка година да се дава таква джереме, безъ да се получатъ доходи, трѣбвали ние да се съгласимъ да остане пакъ тѣкмо 20 милиона или не? Споредъ мене трѣбва да бѣдемъ такива корави въ сърцето си и немилостиви, за да може да се произнесемъ за 20 милиона. Азъ съмъ отъ това болшинство, поддържалъ съмъ го толкова години, пакъ както и сега, но въ тази цифра нѣма да бѣда съгласенъ и моля всѣки отъ васъ, да се не съгласява. Ще гласувамъ за 18.000.000. Кое ще се приеме, то остава работа на Народното Събрание. Почитаемото правителство да се заеме отсега да намѣри отъ нѣкъдѣ и ако иска да извади и насъ отъ това положение, на и себе си, за да иматъ кредитъ занаярѣдъ, за да го уважаватъ, защото само това правителство, което подобри положението на масата, то ще обере лавритъ и то ще се споменува. Азъ мога да кажа двѣ думи и за врѣмето на г. Гешова, безъ да му правя комплиментъ. Въ онова врѣме какви причини го бѣха заставили да направи това, азъ ги знаа, но въ негово врѣме стана едно намаление отъ 30 %, което, каквото и да говоримъ сега, не може да се изтрие вънъ. Азъ, като бѣхъ противъ тѣхнитѣ агитации, казвахъ, че е ставало намаление и то нѣма да се забрави. И ако почитаемото правителство прибѣрза и ако намѣри източници да се намали, то ще има винаги поддръжката на тази маса.

Азъ казахъ своето мнѣние. (Н. Поповъ: Не може ли да се откъсне нѣщо отъ военния бюджетъ?) По тази частъ азъ не разбирамъ, но тукъ има и запасни, нека кажатъ тѣ. Азъ има за тамъ какво да кажа, но нека го кажатъ други. (Смѣхъ.) Но ако искате да го кажа, не ме е срамъ. Най-много ни тежи това, дѣто като пращаме нашитѣ синове да служатъ, вмѣсто да служатъ на държавата, тѣ имъ носятъ дѣцата, стоятъ на вратитѣ имъ и кога станатъ маневри, че бъркалъ войника, ударятъ го съ приклада и го убиватъ. Туй ни най-много тежи, че нашитѣ синове сж на вратитѣ имъ вѣстови. Това имашъ да кажа и моля напоследнѣ всички г. г. народни прѣдставители да се съгласятъ на туй мое прѣдложение, което имамъ, да бѣде поземелниятъ налогъ 18.000.000, а не 20.000.000.

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да народни прѣдставители! Азъ съжалвамъ много, че не мога да се съглася съ уважаемия г. Лазаръ Дуковъ. Да се говори за намаление на данъцитѣ, въ добръ уреденитѣ финанси на една страна, може само тогавъ,

когато бюджетитѣ, въ течение на нѣколко години баремъ, сж се сключвали съ суфицити, когато е имало излишъци. Така се практикува и въ други държави, на и самата наука така го изисква. Не може човѣкъ отъ нѣмането си да сваля още повече! Уважаемиятъ г. Лазаръ Дуковъ похвали г. Гешова, че е намалилъ едно врѣме. Менѣ ми се струва, че самиятъ г. Гешовъ ще признае, че това бѣше тогава една грѣшка. (И. Гешовъ: Не бѣше грѣшка!) Грѣшка бѣше, уважаемий г-нъ Гешовъ! Това бѣше една обща грѣшка, защото Вие махнахте едни приходи, безъ да ги замѣните съ други. Вие обърнахте внимание на земледѣлието, намалихте поземелния налогъ, безъ да бѣхте уиѣрени, че косвенитѣ данъци, които уголѣмихте, ще ви дадатъ нужното уголѣмение въ приходитѣ, за да запълните откритата дупка. Същате се, че се излѣгахте много силно въ Вашитѣ прѣсмѣтания по отношение на косвенитѣ данъци и една голѣма частъ отъ дефицититѣ, които има нашиятъ бюджетъ, датираатъ отъ него врѣме. Прѣдвиздахте да вземете отъ акциза 9 милиона, а събрахте наистина 5 милиона прѣзъ 1895 г. и едвამъ 4 милиона прѣзъ 1896 г. Вашитѣ очаквания не се оправдаха. И Вие може да не сте криви въ това нѣщо, но трѣбваше още тогава да се знае, че не може така лесно да се замѣнява единъ старъ, улегналъ се вече, данѣкъ съ единъ новъ данѣкъ; че не може да се очаква отъ единъ данѣкъ да донесе голѣми приходи, основайки само на прѣсмѣтания. Отъ друга страна онзи недостатѣкъ, който вчера споменахъ, и сега повтарямъ, въ нашия законъ за акциза, трѣбваше тогава още да се знае въ Министерството на Финанситѣ, а именно, че акцизътъ върху спирта не е данѣкъ, на който човѣкъ да може да се наблѣга. Азъ вчера споменахъ цифритѣ, съ които се установява, че приходътъ отъ акциза върху спирта играе отъ 4.000.000 на 80.000. Това е толкова несигуренъ приходъ, щото ни единъ министъръ не може да се наблѣга на него.

Азъ не искамъ да развивамъ сега теории, дали нашето земледѣлие е толкова тежко обложено, както нѣкои искатъ да го прѣдставятъ; въ това, позволѣте ми, азъ да се съмнявамъ засега. (Л. Дуковъ: Не се съмнявайте!) Азъ се съмнявамъ! Това го поддържамъ и мисля, че е малко прѣкалено оплакването отъ страна на земледѣлцитѣ, (Нѣкои отъ земледѣлцитѣ: Мислите го за розово?) защото косвенитѣ данъци не по-малко облагатъ онѣзи приходи, за които г. Лазаръ Дуковъ говорѣше. Сега, уголѣмението, което стана отъ 18 милиона на 20 милиона ланската година, върху него ние нѣмаме още положителни данни. Цифритѣ, които г. Дуковъ свелъ отъ Министерството на Финанситѣ, азъ не ги познавамъ, но ми се струва, че тѣ не ще бѣдатъ опѣзи цифри, които се отнасятъ за данѣка отъ 1901 г., защото размѣрване на обработенитѣ земи за 1901 г. не е правено; споредъ закона, трѣбваше тази година да се направи, но не се направи, и азъ внесохъ прѣдложение, поради краткостта на врѣмето, да остане ланското разпрѣдѣление.

Едно нѣщо направи на мене впечатление. Азъ пътувахъ първи пътъ тази пролѣтъ по избирателна обиколка; (Отъ лѣвицата: По агитация!) като министъръ на Финансите интересувахъ се въ една работа: въ всѣко село почти, дѣто се спирахъ, разпитвахъ за нея. Събрания въ селата не правихъ, но сѣ виждахъ доста много селяни. Азъ обиколихъ почти всичкитѣ села на моята избирателна околия и имахъ право да направя това; въ Търновско посѣтихъ всички центрове на секции. Въпросътъ, който поставихъ, бѣше: дали данѣкътъ, като имъ е разхвърленъ за 1901 г., е по-тежъкъ, дали го осѣщатъ, че е по-тежъкъ, отколкото е билъ по-рано, прѣди въвеждането на десетъка. Не чухъ оплакване. Това ви го казвамъ и мога да ви спомена и селата, дѣто ми казваха: не ни е по-тежко! (Отъ центра: Не е вѣрно.) Може би да има отдѣлни случаи. Не твърди, че съмъ правилъ анкета изъ цѣлата страна; не говоря съ статистически данни, за да мога да бѣда положителенъ. Казвамъ ви, че минахъ съ кола прѣзъ Враца, Берковица, Фердинандъ, прѣзъ планината за Бѣлоградчикъ и до Видинъ; послѣ, минахъ съ кола отъ Пловдивъ за Карлово, Казанлъкъ, Търново и около Търново; послѣ, минахъ сѣщо съ кола прѣзъ Плевенско — и въ тѣзи мѣста хората не се оплакватъ, че на декаръ, сравнително съ миналото, сж платили по-скѣпо. Естествено е, че тази година сж платили хората повече, защото, може би, иматъ и повече земи. (Я. Забуновъ: Не е вѣрно!) Азъ ви твърдя това, което съмъ чулъ, а Вие ще ме поправите, когато дойде врѣме и когато азъ ще бѣда въ състояние да говоря съ статистически материалъ; тогава ще споримъ. Азъ говоря връзъ основа на общото впечатление, което имахъ. Селянитѣ заявиха това, че на декаръ като се вземе, не сж по-тежко обложени, и ако има разлика, тя е съвършено незначителна. Въ нѣкои мѣста, напр. въ Търновско — тукъ е уважаемый г. Пъневски и той ще ви потвърди — казаха: да, у насъ е по-тежко, защото нѣмалъ на ново разработени земи! Въ Самоводене не се оплакваха, и въ Мусина, и въ едно село близо до Мусина не се оплакваха. Слѣдователно, излиза, ако се вземе общото впечатление, на може би и самитѣ г. г. земледѣлци, ако направятъ смѣтка, ще видятъ, че на декаръ разработена земя, която иматъ, не е по-тежъкъ данѣкътъ, не се е паднало по-тежко, отколкото бѣше прѣди десетъка, прѣди 1900 г., когато се гласуваше за поземелния налогъ общата сума 18.000.000 л.

Но, уважаемый г. Дуковъ каза да намѣримъ срѣдство, за да намалимъ 2.000.000 л. Ако можехъ да намѣря приходи при сегашнитѣ наши закони, азъ най-напрѣдъ нѣмаше да внасамъ бюджетъ съ дефицитъ. И не мислѣте, че не съмъ търсилъ срѣдства; наопаки, ще видите въ приходния бюджетъ, че е изучена доста добръ работата и че сж търсени всички възможни срѣдства, за да се приближимъ къмъ истината, т. е. да прѣдвидя най-големитѣ броеве по приходнитѣ пера, а да не надмина ония, които въ сжщностъ ще мога да събера. Кога

дойде врѣмето, щото нашитѣ косвени данѣци, слѣдъ като се развиватъ постепенно, да достигнатъ оная висина, която имаме основание да очакваме, азъ бихъ билъ пръвъ, който да искамъ намаление на поземелния налогъ, за да му се отнеме оная важностъ, която сега заема въ приходния ни бюджетъ. Съ уважаемый г. Гешовъ въ туй отношение сме съгласни, че прѣжитѣ данѣци не сж животътъ на единъ бюджетъ; тѣ, особено нашия поземеленъ данѣкъ, сж единъ приходъ, който не расте, който не се развива, не върви паралелно съ приходитѣ на самитѣ данѣкоплатци. (Я. Забуновъ: Азъ зная данѣкоплатцитѣ какво плащатъ!) Прѣжитѣ данѣци може да се изоставятъ, защото тѣ съставляватъ отъ себе си оная еластичностъ, която изисква единъ бюджетъ; а косвенитѣ сж друго, тѣ вървятъ напрѣдъ, съразмѣрно съ развитието на страната, съ економическото нейно подобрене въобще. Вѣроятно, крайната лѣвица нѣма да бѣде доволна отъ това. (Г. Кирковъ: Не е вѣрно! — Н. Габровски: Поземелниятъ налогъ е неподвиженъ, но има прѣки данѣци подвижни.) Както се развиватъ у насъ приходитѣ, въобще, — за България като говоримъ, — нѣматъ никога оная еластичностъ, която може да очакваме, и тѣ се съвършено различаватъ отъ данѣцитѣ въ Западна-Европа. Вземѣте статистиката отъ 20 години насамъ и ще видите, че напр. данѣкътъ върху занятията и данѣкътъ върху сградитѣ не сж се развивали и уголѣмявали, а, наопаки, назадъ вървятъ. (Н. Габровски: Законътъ за данѣка върху занятията е такъвъ!) Азъ говоря за положението, въ което се намираме. (Н. Габровски: Прогресията въ него е такава!) Убѣденъ съмъ, че още по-малко ще даде, ако го направимъ силно прогресивенъ. (Отъ крайната лѣвица: А а а!) Докато у насъ паралелно съ подобрене на данѣчитѣ закони не се развие и оная съзнателностъ на дѣлта у данѣкоплатеца, която съществува напр. въ Англия и сега въ Пруссия, не може да се очаква отъ прѣжитѣ данѣци нѣкаква еластичностъ. Слѣдователно, ако можехме ние чрѣзъ другитѣ данѣци да прѣмахнемъ постепенно прѣжитѣ данѣци, това ще бѣде въ интереса на бюджета и на самата страна; но дотогава, докогато нашитѣ приходи не се развиятъ и уголѣмятъ, за да можемъ да посрѣщаме и покриваме макаръ необходимитѣ наши нужди, дотогава мисля, че никой нѣма да мисли за намаление на прѣжитѣ данѣци, между които първиятъ е поземелниятъ налогъ.

Уважаемый г. Дуковъ подметна тѣй сѣщо за намаление заплатитѣ. Не зная дали вчера споменахъ, но азъ обръщамъ вниманието на г. г. народнитѣ прѣдставители, че заплатитѣ, които фигуриратъ въ нашия разходенъ бюджетъ, не сж реални заплати, защото въ приходния бюджетъ имаме едно перо отъ 1.100.000 л. прѣдвидени да се събератъ отъ одрѣжкитѣ, вотиранъ лани отъ Народното Собрание. Слѣдователно, тѣзи заплати, които фигуриратъ въ разнитѣ министерства въ разходнитѣ имъ бюджети, не сж дѣйствителнитѣ, защото има да

правимъ тѣзи намаления, които сж прѣдвидени отъ 1—12%, върху заплатитѣ на чиновницитѣ. Така щото, намаление и слѣдъ това да правимъ отъ заплатитѣ на чиновницитѣ, азъ се съмнявамъ, че може да бѣде това нѣщо въ интереса на държавата.

Ю. Теодоровъ : Става въпросъ да се търсятъ срѣдства за облекчение на земледѣлцитѣ. Г-нъ Министръ Сарафовъ се адресува къмъ г. Дукова да му покаже срѣдства и той му показва, съ които и азъ съмъ съгласенъ. Азъ съмъ за да се намалятъ данъцитѣ и това е длъжностъ на всѣки депутатъ. Не съмъ съгласенъ да се увеличатъ, защото сж голѣми.

Касателно до облекчението на земледѣлцитѣ има да кажа това. Г-нъ Сарафовъ питалъ дали е тежъкъ и му казали: не е тежъкъ. Не е тежъкъ сравнително десетъка въ Радославово врѣме, но самъ по себе си е тежъкъ, именно, че отъ 18.000.000 да достигне на 20.000.000 л. И прибавятъ върху стария данъкъ отъ 1889 г. 8% и 6%. А за да се избѣгне това — и миналата година е прѣдвидено въ закона — трѣбва да се измѣрятъ нивитѣ, дѣто ще се намѣрятъ новооткрити ниви, скрити ниви, и, вѣроятно, отъ това данъкътъ на селянитѣ, на земледѣлцитѣ, нѣма да бѣде по-голѣмъ. Именно за това трѣбва да се разпорежи г. министрътъ сега още, и да се опишатъ, да се дадатъ декларации на населението за нивитѣ, защото срокътъ е отдавна изтекълъ и има ниви прѣминали прѣзъ петъ рѣкъ. Второ, ще се намѣрятъ ниви скрити и новооткрити, за да не се иска повече отколкото сж плащали по-напрѣдъ. И законътъ диктува туй и това трѣбва да стане.

Министръ М. Сарафовъ : Азъ имамъ да кажа на уважаемия г. Теодоровъ, че се взиматъ мѣрки за да се пристъпи къмъ размѣрване, но това нѣщо не можемъ да го направимъ тая година. (Ю. Теодоровъ: Законътъ Ви задължава.) За туй сме внесли прѣдложение, за да искаме вашето съгласие, да го направимъ сега. (Ю. Теодоровъ: Тази година трѣбваше обязательно да стане. Нивитѣ нѣма да побѣгнатъ.) Върху тоя въпросъ ще говоримъ когато разискваме прѣдложението.

Прѣдседателствующъ А. Франгя : Г-да народни прѣдставители! Врѣмето е напѣднало, часътъ е 8 безъ 10 минути. Азъ мисля, че трѣбва да спремъ прѣннията за тази вечеръ (Гласове: Да) и да наредимъ дневния редъ за утрѣ.

Г-нъ Мирски се е записалъ, но поспеже врѣмето е напѣднало, той трѣбва да се откаже да говори днесъ.

Д. Христовъ : Г-да народни прѣдставители! Позволѣте ми да направя едно прѣдложение, може би не толкова симпатично, но ще ме извините.

Азъ мисля, че за по-доброто развитие на дебатитѣ по бюджета, за да можемъ по-добрѣ да схващаме мислитѣ, теченията, различнитѣ възгледи на

разнитѣ групи, моето мнѣние е, за да опростотворимъ работата и по-добрѣ за да контролираме възгледитѣ, всѣка една група да опрѣдѣли по двама души, които да натоварятъ съ изказването на нейнитѣ възгледи. По този начинъ всѣки единъ отъ тѣхъ ще се заеме по-сериозно съ работата си и, отъ друга страна, тия дебати ще можемъ да ги прѣкараме въ една сериозна работа. Азъ ще ви моля, ако нѣмате нищо противъ това, да го приемете. Нека по този начинъ си наредимъ работата. (Групата на социалиститѣ: Ние не сме съгласни.)

П. Каравеловъ : Азъ мисля, че това е малко мъчно, защото мъчно могатъ да се сговорятъ групитѣ. Прѣди всичко, напр. г. Лазаръ Дуковъ отъ турско врѣме е цанковистъ, отъ 1879 г., заявяващъ тукъ и въ народняшко врѣме, макаръ да бѣше тѣхенъ депутатъ, цанковистъ-народникъ, че не е съгласенъ и трѣбване да му отговарятъ г. министрътъ толкова врѣме. Така щото, вие не можете да проберете депутатитѣ, които ще изкажатъ мнѣнията на групитѣ. Затова азъ бихъ молилъ, за да не се протакатъ, дѣйствително, прѣннията, да бѣдемъ малко по-скромни когато говоримъ, и когато говоримъ по бюджета да не мислимъ, че законодателствуваме по цѣлия бюджетъ. Това, което слушахме лани и прѣди години, оказа се, че всѣки отъ насъ го повтаря, че всѣки може да говори за всичко: и за войската, и за правосѣдието и пр. Такива гениални хора нѣма. (Г. Кирковъ: Не пращатъ тукъ специалисти!) Азъ разбирамъ, поне онзи, който знае енциклопедия, а не и онзи, който не знае нищо, а говори за всичко! (Смѣхъ.) Може ли това да става? Трѣбва да се понаучимъ малко. Азъ бихъ молилъ утрѣ да бѣде друго, а въ понеделникъ да продължатъ прѣннията по бюджета. Хората ще прѣгледатъ цифритѣ, и рѣчъта на г. министра трѣбва да се разгледа, и справки трѣбва да се направятъ, бюджетътъ да се разгледа, и тогава ако говоримъ, да говоримъ по-умни работи. За утрѣ, ако искате, нека бѣде прошения или нѣкъ провѣрка на избори, а за въ понеделникъ — бюджетътъ. Азъ искрено бихъ желалъ да се ограничаваме по-малко, когато говоримъ. Да ви кажа още и това: който говори по цѣлия бюджетъ детайлно, той нищо не знае. Азъ, напр., по правосѣдието не разбирамъ и нито желая да говоря по него.

К. Калчовъ : Азъ мисля, че г. Каравеловъ е правъ. Сега напр. г. Лазаръ Дуковъ говори. Не можеше ли това, което говори, когато дойде да се гласува статията по поземелния налогъ, тогава да бѣше говорилъ и да си направи прѣдложението? А сега това, което говори, губи си значението, и когато дойде редъ за статията по поземелния налогъ, пакъ ще трѣбва да го повтаря, защото депутатитѣ може да забравятъ мотивитѣ и аргументитѣ му. Освѣтъ това, самата конституция казва, че бюджетътъ се разисква и гласува статия по статия;

вобще ние нито първо, нито трето четене на бюджета не правимъ; слѣдователно, тия генерални дебати до каквито и резултати да доведатъ, никакъвъ вотъ по тѣхъ не правимъ. Освѣтъ това, удвоява се работата, защото виждаме, че отъ страна на правителството на всѣки депутатъ се отговаря, а това ще ни отнеме двойно врѣме. Ето защо азъ мисля, че по практиката ни, и по конституцията, бюджетътъ се разисква и гласува статия по статия, и всѣко прѣдложение тогава се разисква и гласува.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Има думата г. Владимиръ Димитровъ.

В. Димитровъ: Отказвамъ се.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Слѣдва г. Димитъръ Христовъ.

Д. Христовъ: Г-да прѣдставители! Споредъ тая практика, която се е водила досега, най-напрѣдъ има общи разисквания по бюджета, г-нъ Калчовъ. Така щото, общитѣ разисквания ще станатъ и слѣдъ това ще стане разискването на бюджета статия по статия. Но азъ мисля, че ако и да сж говорили двама души по общитѣ разисквания на бюджета, може да вземемъ такова рѣшение: всѣка група да си отдѣли двама души, които да говорятъ. Азъ не разбирамъ, защо да излѣзатъ по 4 и 5 души отъ всѣка една група, да прѣповтарятъ едни и сжици работи, когато, мисля, че всѣка група може да възложи на свои двама хора систематически да се изкаже това нѣщо. Азъ ви моля да се съгласите и приемете това прѣдложение.

И. Гешовъ: Тия въпроси обикновено се нареждатъ между групитѣ и прѣседателството, та азъ ще моля г. Христова да не настоява на своето прѣдложение, тукъ, въ Народното Събрание, да се рѣши въпросътъ, а да се остави той да се нареди между прѣседателството и групитѣ. И бждѣте увѣрени, г-да, че поне нашата група не ще иска да говори и по тоя въпросъ много, както не е говорила и по други въпроси. (Гласове: А а а!)

Д. Петковъ: Ние ще говоримъ, защото сега е свобода, а не е стамболово врѣме!

Министъръ М. Сарафовъ: Г-да прѣдставители! Менѣ ми се вижда непрактично, наистина, да се рѣши сега въ Народното Събрание по двама отъ всѣка група да говорятъ. Най-напрѣдъ може да има групи, които, може би, да не искатъ вобще

да говорятъ. И тукъ чухме уважания г. Калчовъ да казва, че може би да говори, когато се разисква бюджетътъ статия по статия. Нѣкои хора, въщи по тия работи, може би, да си запазятъ правото да говорятъ по извѣстни статии. Понеже това ще бжде на дневенъ редъ, ако г. г. народнитѣ прѣдставители искатъ да говорятъ, ще се запишатъ отъ прѣседателството. Само желателно е да има едно съглашение тацитно, мълчеливо помежду групитѣ, да не взиматъ мнозина думата да говорятъ, но формално да се не взема такова рѣшение.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Ще направя една бѣлѣжка, защото мисля, че тия разисквания сж безполезни.

Искането на г. Христова е противно на нашия правилникъ, (Гласове отъ лѣвицата: Вѣрно!) защото тамъ е казано какъ се говори и разисква. Ако, обаче, Народното Събрание желае да приеме такова едно рѣшение, то нѣма освѣтъ да го приеме. (Гласове: Нѣма, нѣма!)

Н. Цановъ: Приемаме само благопожеланията на г. Христова!

Д. Христовъ: Моля ви се! Азъ оттеглямъ прѣдложението си, и ако това го направихъ, направихъ го само заради това, за да се обяснимъ. Азъ го казахъ само заради това, за да може да се избѣгне многото дрънкания и дебатитѣ да станатъ систематично.

Оттеглямъ прѣдложението си.

Прѣседателствующъ А. Франгя: Азъ мисля, че г. г. народнитѣ прѣдставители ще бждатъ съгласни да се говори именно това, което трѣбва, а не и туй, което не трѣбва. (Гласове: Утрѣ прошения!)

Ц. Таслаковъ: Утрѣшниятъ дневенъ редъ?

Прѣседателствующъ А. Франгя: Най-напрѣдъ имаме прошения, (Ц. Таслаковъ: Слѣдъ туй избори!) послѣ изборитѣ, които сж готови за докладване.

П. Каравеловъ: Да нѣма общи разисквания по бюджета.

Прѣседателствующъ А. Франгя: (Звъни.) За сѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 8 ч. послѣ пладнѣ.)

Подпрѣседатели: { **Д. К. Поповъ.**
А. Франгя.

Секретаръ: **И. Еневъ.**

Началникъ на Стенографическото бюро: **Т. Гѣлѣбовъ.**